

د طنز لیکلو هنر

لیکوال: عبدالنافع همت
۱۳۹۵ ش کال

Ketabton.com

د طنز لیکلو هنر

لیکوال: عبدالنافع همت

برېښنالیک: an_himmat@yahoo.com

د موبایل شمېره: ۰۷۹۵۲۵۲۶۵۲

خپرنډوی: اکسوس کتابپلورنځی

کمپوز او ډیزاین: حسیب الرحمن

تصحیح: خليل احمد خاړن

د چاپ کال: ۱۳۹۵ ش

چاپځی: وایگل چاپ

Aksos

اکسوس کتابپلورنځی

د ډیوريو پارک جنوبي دروازي ته مخامخ

۰۷۹۸۹۸۹۶۹۶ – ۰۲۰۲۵۰۴۶۵۲

aksosbookstore@gmail.com

aksosbookstore.af

aksos book store

aksosbookstore

ددغه کتاب د چاپ او هر ډول خپرولو حق له خپرنډوی سره خوندي دی.

ډالۍ:

دا کتاب هغه چاته ډالۍ کوم چې په هنري وسله پر
اجتماعي فساد بريد کوي.

(عبدالنافع همت)

لړليک

۵	د طنز ليکلو هنر
۵	د ښاغلي سر محقق زلمي هېوادملي يادښت:
۷	زه څه وایم؟
۷	د پوهاند پښتون آقا شېرزاد يادښت:
۱۰	د خندا زرین کاني
۱۰	دڅېړنوال عبدالغفور لېوال يادښت:
۱۵	د طنز ليکلو هنر ولې او د څه لپاره؟
۱۵	د ليکوال خپل يادښت:
۲۰	په پښتو ژبه کې د طنز ليکلو لنډ تاريخ
۲۷	د طنز پېژندگلوي
۲۸	بلکې په ټولو ژبو کې يو پېچلی هنر بلل کېږي.
۳۸	د طنز هدف
۴۵	د طنز ارزښت
۵۳	طنز ادبي ژانر که ادبي سبک؟
۶۴	د طنز سبکونه
۶۸	د طنز بنسټونه
۷۶	د خندا لاملونه
۷۹	د خندا په اړه بېلابېلې تيورۍ
۸۴	په ټولنه کې ځانگړی تناسب او انساني تصور
۸۶	د انسان په ذهن کې د جوړ شوي تناسب ډولونه
۹۶	طنز ته ورته خپلونه
۱۰۸	د طنز بڼې
۱۱۷	د طنز قالبونه
۱۳۴	د طنز ليکلو تخنيکونه
۱۶۱	د طنز ژبه
۱۶۶	د طنز ليکلو عملي پړاوونه
۱۷۸	ماخذونه:

د طنز ليکلو هنر

د ښاغلي سر محقق زلمي هېوادملي يادښت:

کله چې د شلمې پېړۍ په دوران کې پښتو ادبي مطالعات پيل کړل، نو د پښتو ادبياتو د ژانر شناسۍ په مباحثو کې يو و نيم ځای د طنز و مزاح په باب خبرې شوي او ورسره يې د معاصر دوران د طنز ليکونکيو يادونې هم کړي دي. مرحوم اجمل خټک، مرحوم ايوب صابر، محقق حبيب الله رفيع، سر محقق دوکتور سيد محي الدين هاشمي او ځينې نور ليکوال دي، چې موږ د دوی په ځينو آثارو کې د طنز پر اهميت، ضرورت او جوړښت په باب يادونې مومو، خو د طنز ليکنې د هنر، تاريخچې، هدف، اهميت، جوړښتونو او ارزښتونو د ښوولو په باب تر اوسه په پښتو کې زما تر نظر بل اثر نه دی تېر شوی .

د خوښۍ ځای دی چې دا تشه ښاغلي عبدالنافع همت ډکه کړه او (د طنز ليکلو هنر) تر سرليک لاندې يې دا مستقل اثر وليکه او تر کومه ځايه چې ورته ممکنه وه د موضوع پر بېلابېلو اړخونو يې بحثونه کړي

دي. د طنز ليکنې د تاريخ تر څنگ يې د طنز په پېژندنه، هدف، ارزښت او د طنز ليکنې پر اصولو او سبک ښه بحثونه کړي دي. د دې اثر له ليکلو سره زموږ په ادبي مطالعاتو کې يوه ښه اضافه وشوه او د پښتو د ادبي مطالعاتو د پرمختگ په لاره کې يو مفيد گام اوچت شو. په کار ده چې زموږ هغه ځوانان او نور ښاغلي چې له پښتو مطالعاتو سره شوق لري، په مطالعاتو کې دي هغو موضوعاتو ته توجه وکړي، چې تر اوسه هېڅ نه دي خپرل شوي، لږ خپرل شوي او يا زيات تحقيق ته يې ضرورت ليدل کېږي، لکه ښاغلي همت چې دا کار کړی دی. زه همت صاحب ته د دې کار له امله مبارکي وایم او د دې ليکنې له لارې له خپلو نورو ښاغليو څخه هم غواړم چې د پښتو د ادبي مطالعاتو د پرمختگ لپاره د ډېرو موضوعاتو مطالعې ته متوجه شي او پر تکراري، زړو او ژووليو مضامينو باندې له شخوند وهلو ځانونه وژغوري. موږ د مضامينو او موضوعاتو له فقر سره نه يو مخامخ، بلکې د خپلو مطالعاتو لپاره وسيع ميدان لرو، يوازې زموږ کار، شوق، ذوق او له سهل انگارۍ نه پرهېز موږ خپل هدف ته نژدې کوي او په دې توگه به موږ د خپلو ځوانو خپرونکيو په همت، د خپلو مطالعاتو نويو کولو او بشپړتيا خواته پرمخ ولاړشو او ورو ورو به هغه هدف ته نژدې شو، چې زموږ هېوادوال د پښتو آثارو د مطالعې ضرورت احساس کړي.

همت دې زموږ د ځوانانو مل وي.

په درناوي

سر محقق زلمی هېوادم

زه څه وایم؟

د پوهاند پښتون آقا شېرزاد یادښت:

پخوا به پښتنو د مړو قدر کاوه، مړه به یې یادول، مړه به یې لمانځل، د مړو پاتې اثار به یې چاپول چې دا هم ښه کار و او که اوس هم څوک دا کار کوي، ښه کار کوي، خو له ښه مرغه اوس د مړو تر څنگ ژوندي هم لمانځل کېږي، د هڅو او مثبتو کارونو قدردانی یې کېږي چې له دې قدرمنو نه یو هم تکره ژورنالیست، شاعر او لیکوال عبدالنافع همت دی.

همت صاحب ډېر کمالونه لری، خو زما یې طنزونه تر ټولو ډېر خوښېږي. زما په اند چې د شعر، لنډو کیسو او نورو هنري اثارو په پرتله د طنز لیکل ستونزمن کار دی، ځکه که چېرې طنز لیکل اسانه کار وای، نو موږ به په پښتو ژبه کې د گوتو په شمېر طنز لیکوال نه درلودای. طنز لیکوال عبدالنافع همت پنځه کاله زما محصل و، زه یې په ټوله مانا پېژنم، د درنو خصوصیاتو لرونکی انسان و، برده بار و، تر ټولو ټولگیوالو په ادبي مسایلو ښه پوهېده، خو کله چې به په ټولگي کې د طنز خبره راياده شوه، نو همت به همت وکړ، د طنز په اړه به یې دومره دقیق معلومات ورکول تا به ویل چې د طنز په اړه یې ځانگړې فاکولته لوستي ده.

همت صاحب د ټولگي د هڅاندو ټولگیوالو له ډلې څخه و، زما هم هغه محصل تر نورو ډېر خوښېږي چې خوځښت ولري، په ټولگي کې غلی ناست وي، پر ځای پوښتنې وکړي او استادان پر خوځښت او حرکت راولي چې دغه کمال همت صاحب درلود او تل به یې له استادانو څخه د اړوندو درسي موضوعاتو په اړه پوښتنې کولې او خپله هم په ډېرو مسایلو پوهېده، ځیرک او با استعداد شخص و.

ما چې کله دا اثر ولوست، نو راته څرگنده شوه چې همت صاحب په رښتیا د طنز د تیورۍ په اړه ډېر ښه مواد ترتیب کړي او په دې اړه یې ډېر زیار گاللی دی. د طنز په اړه یې جامع او هر اړخیزه څېړنه کړې، د طنز په مختلفو اړخونه یې بحث کړی او په ځینو ځایونو کې یې له اړتیا سره سم د طنز نثري او منظومي بېلگې هم راوړي دي.

زما په اند دا یو غنیمت اثر دی او فکر کوم چې تر اوسه به په پښتو ژبه کې بل چا د طنز د تیورۍ په اړه تر همت صاحب پورته کار نه وي کړی. زه په پای کې همت صاحب ته د دې ګټور اثر د چاپ مبارکي وایم او هیله لرم چې نور آثار هم وپنځوي او د پښتو ژبې مینه والو ته یې وړاندې کړي.

د عبدالنافع همت د بریاوو په هیله

پوهاند پښتون آقا شېرزاد

ښوونې او روزنې پوهنتون، ادبیاتو پوهنځي د پښتو خانګې مشر

د خدا زرین کاني د خېرنوال عبدالغفور لېوال يادښت:

يو ولس چې خلوېښت کاله د غم په بټۍ کې نينې شوی، اوبښکې يې وچې شوي او سپېرو شونډو يې خدا هېره کړې وي، د هغه ولس رواني حالت به څنگه خپرل کېږي؟ اوس دې نو اوتريشي زېگموند فرويد او د هغه شاگردان کارل گوستاو يونگ يا الفرد ادلر، اريک برن يا کوم بل يو د نوي زمانې ارواپوه راشي چې د دې مخلوق په سوځېدلو ارواوو کې څه موندلای شي؟

ارواپوهان له يوه اړخه د خوبونو پربنسټ اروا خپړنه کوي، هغه ملت چې خلوېښت کاله کېږي، خوبونه نه شي ليدلای څنگه يې ارزوي؟ هغه

ملت چې ښايي د يوې موسکا لپاره هم نړۍ ته د سوال لاسونه لپه کوي او خوبونه په خيرات کې غواړي.

ما بايد د ښاغلي عبدالنافع همت پر جالب او خورا ابتکاري کتاب خپله ليکنه له جدي مسايلو راپيل کړې وای، ښايي کره کتونکي به راته ووايي چې تا خو له پيله په غمجنو او شاعرانه ځگپرويو او ساندو خبره راپيل کړه، د دې ساندو له طنز او (د طنز لیکلو هنر) سره څه کار؟ رښتيا به وي، خو ما ولوستل چې تناقض (Incongruity)، تضاد (Ambiguity) د طنز ځانگړنې دي او که يو څه ستاسو د تمې پر خلاف راپيل شول او تاسو ته يې د سرچپه پيل و پای پوښتنه پيدا نه کړه، په دې کې د طنز جوهر مه لټوئ. زه پوهېږم چې طنز نه ليکم، بلکې د طنز پوهنې پر يو داسې څېړنيز کتاب د څه لیکلو تکل لرم چې ما په خپله هم ډېر څه ورڅخه زده کړل.

طنز او د طنزي پېښو له امله د خدا جوهر زموږ په اروا کې نغښتی دی او کوم بهرنی عيني وجود نه لري. په طبيعت کې اشيا او په ټولنه کې انسانان زموږ له تصوراتو بهر او خپلواک دي، طنز زموږ په اروا کې د واقعيتونو انعکاس دی، هر کله چې دا انعکاس د منطقي تمې پر خلاف د تضاد، تناقض يا هم سرچپه هرم په توگه راڅرگند شي، موږ خاندو او طنز زېږي.

بېرته ورگرځم د خپلې ليکنې د پيل کړښت ته. افغانانو د تاريخ په تر ټولو ترخو شپو ورځو کې طنزونه توليد کړل. زما يادېږي چې د کابل کوڅه کوڅه، يوه له بلې سره جنگېده او د يوه کور بام د بل کور پر وړاندې سنگر گرځېدلی و، کابليانو به سياسي طنزونه په کوڅو کې

توليدول، طنزي نظمونه، طنزي پېښې، ټوکې، هزل، هجو او آن د ماشومانو طنزي سندرې :

قوقو قو برگ چنار

رهبرا شيشته قطار

او دا هماغه ورځې وې چې د کابل وچ لېښتي په وينولانده و او کوڅه ډېو سپيو يوازي د مړو شويو کابليانو غوښې خوړلې او بس. دا په دې مانا چې طنز و، طنز شته او طنز به وي. په هغو شپو او ورځو کې چې طنز ورک نه شو، هېڅکله به هم ورک نه شي.

څو ورځې مخکې مې د استاد شاعر واصف باخترې شهکار شعر (بيان نامه وارثان زمين) يوځل بيا ولوست. استاد ورته بل نوم هم ايښی دی: (شکرخند در متن یک گریه تلخ) :

((گوش فرا دارید

ای عوام کا الانعام!

مارا زبانی خاص است ...))

له کلونو کلونو مې په خپلو افغاني ادبياتو کې د طنز برخليک ته سودا وه، ما ويل دا ادبي ځېل لکه چې هېر شو؟ خو د استاد په دې شهکار منظوم طنز کې د دري ادبياتو له اړخه او د ښاغلي همت په څېر د گڼو پښتنو طنز ليکونکيو د طنزونو په لوستلو سره چې گڼې يې د فيسبو ک په مجازي دنيا کې خپرېږي ، بېرته ډاډه شوم چې طنز په خپل ټول قوت سره لا ژوندی دی.

تر دې لا بل ښه زېږی دا وگڼئ چې نه يوازي طنز، بلکې طنزڅېړنه هم ژوندی او گرڼدی ده، بيا هم په دري کې زما د مشر- دوست ښاغلی

جلال نوراني (هنرطنزپردازی) او په پښتو کې د محمود نظري (طنز څه شی دی؟) او دا دی تر ټولو نوی یې همدغه ستاسو په لاس کې کتاب (د طنز لیکلو هنر) زېری راکوي چې په تیوریک او څېړنیز ډگر کې هم طنز تر نورو ادبي ځېلونو وروسته نه دی پاتې.

د ښاغلي همت کار، زما لپاره څو داسې ځانگړنې لري چې تر نورو یې توپيرونه او نوښتونه را په گوته کولای شي. ښاغلي همت په خپل کتاب کې د طنز اړیکه له خدا سره او په انساني اورگانیزم کې د خدا عوامل هم څېړلي دي. دا کټ مټ د شعر په اړه څېړنې ته ورته دی چې شعر له کوم ځایه راهستېږي او چېرته زغمل کېږي (جذبېږي)؟ د طنز په اړه له دې لیدلوري، بحث ما ته په مخه نه و راغلی.

موږ ولې خاندو؟ که د دې ځواب مو ومونده، نو د طنز هغه ځانگړنې چې په انساني اروا کې ښه ترا زغمل کېدلای شي، په اسانۍ سره موندلای شو. د هنر په اړه انتزاعي بحثونه د اوسنیو انسانانو لپاره قناعت ښونکي نه دي. تجربې (Empirical) میتود دلته هم د تطبیق وړ دی، اوس باید په دې پسې وگرځو چې د انساني اروا کومې ځانگړنې هنر را جذبوي، دا څه ډول اړیکه ده؟

د ښاغلي همت کار له دې اړخه په زړه پورې دی چې طنز یې له ادبیاتو څخه ور پورته د هنر په پراخه زمینه کې څېړلی دی، ځکه د ده په نظر طنز یوازې یو ادبي ځېل (ژانر Genre) نه، بلکې داسې یوه هنري تومنه ده چې په گڼو ځېلونو او ځېلونو کې ځان راڅرگندوي. که یوازې ادبي لیکنې طنز وبولو، نو په تمثیلي، تصویري، غریزو او ترسیمي هنرونو کې طنز څه وبولو؟

زمونږ څېړونکی په خپله استقرایي (Inductive) شپوه دې پوښتنې ته ځواب وایي، له همدې کبله موږ گورو چې د هنر او ادبیاتو ترمنځ د طنز لپاره یو نوی ځای پرانیستل کېږي. د دې کتاب لیکوال پخپله یو پیاوړی طنز لیکونکی دی، له همدې کبله په دې کتاب کې هره نظریه د خپلو تجربو په زربنو کاینو تلي او که کومه نظریه یې له تجربو سره جوړه نه وي، خپل نظر وایي. په څېړنه کې پر تجربو اتکا د دې ترڅنګ چې د څېړونکي ځانباوري ښیي، څېړنه د متعددو نظرونو ترمنځ د سرگردنۍ له ابهام څخه ژغوري او که بله لاره نه وي، څېړونکی د خپلې تجربې له لیدلوري، څخه پایلې ته نږدې کېږي.

که یو مهال د جگړې د اوږده دوران ادبیات روانکاوي کېږي، نو د تخلیقي - هنري اثارو تر څنګ د هماغې زمانې تحقیقي - تحلیلي اثار هم ورسره کتل کېږي، زه باور لرم چې زموږ د غمجنې زمانې د طنز لیکنې د تحلیل پرمهال به د ښاغلي همت دغه غنیمت کتاب هم د یوه په زړه پورې لاسوند په توګه د پښتو طنزلیکنې په برخه کې له مهمو سرچینو څخه وګڼل شي. د ټولو هېواد والو پرشونډو د یوې تلپاتې موسکا په دعا او ښاغلي عبدالنافع همت ته د تخلیق او تحقیق په برخه کې د نورو زړورو ګامونو د پورته کولو په هیله او تمه .

درنښت

څېړنوال عبدالغفور لېوال

د تلې لومړۍ نېټه، ۱۳۹۵ لمريز کال

کرغه، کابل

د طنز ليکلو هنر ولې او د څه لپاره؟ د ليکوال خپل يادښت:

ادبي اثار لومړی زېږي او بيا يې تيوري ليکل کېږي. د ادبي تيوري يوه برخه د ادبپوهانو، ادیبانو، کره کتونکو او ټولنيزو علومو کارپوهانو نظريات په خپله لمنه کې رانغاړي او بله برخه يې خپله له ادبي اثارو څخه را ايستل کېږي. په پښتو ژبه کې که څه هم د ادبي تيوري په اړه کتابونه ليکل شوي، خو د هر ادبي ژانر، سبک او هر اړخ په اړه ليکل شويو کتابونه شمېر خورا لږ دی.

د ادبي اثارو په لړ کې يو هم طنز دی چې پښتو ژبې ته نوی راغلی دی. طنز که څه هم ډېر مينه وال لري او ډېری ليکوال غواړي طنز وليکي، خو څرنگه چې د طنز په اړه تيوريک اثار لږ لرو، نو له همدې امله په

تول پوره طنزنو شمېر هم لږ دی. هغه څه چې دا مهال په لاس کې لرو، ډېری یې ژباړې او یا دبهرنیو تیوریو په رڼا کې لیکل شوي دي. په دې اثارو کې د افغاني ټولنې ټولنیز او فرهنګي جوړښت له پامه غورځول شوی او یوازې د بهرنیو پوهانو پر نظریاتو تکیه شوې ده. بله نیمګړتیا یې دا ده چې پښتو طنز د تیورۍ په کاني تلل شوی، خو د طنز تیوري د طنزي اثارو په تله نه ده تلل شوې، همدا لامل دی چې په پښتو ژبه لیکل شوي تیوريک اثار له طنز سره منطقي تړاو نه لري او ځوانو لیکوالو ته په عملي ډګر کې لاره نه شي ورسوولای. ډېری ځوان لیکوال نه یوازې دا چې غواړي طنز ولیکي، بلکې له دې سره هم مینه لري چې د طنز په تیورۍ ځانونه پوه کړي.

لکه څنګه چې طنزي سبک په پښتو ادبیاتو کې نوی دود شوی، دغسي د طنز تیوري هم نوی بحث دی او ډېری لیکوال څه چې آن ځینې طنزلیکوال هم د طنز د تیورۍ په اړه کره معلومات نه لري. ځینې ځوان لیکوال د طنز په نوم یو څه لیکي او بیا یې په یوه ادبي غونډه کې لولي او یا یې په ټولنیزو رسنیو کې خپروي چې خورا تود هرکلی یې کېږي، خو وروسته خبرېږي چې لیکنه یې طنز نه، بلکې کومیدي، هزل یا هجوه ده، آن دا چې داسې کتابونه هم چاپ شوي چې پر پښتۍ یې طنز لیکلی، خو که د طنز په تله یې وتلو، نو طنز نه شو ورته ویلای.

زه له شلو کالو راهیسي طنز لیکم، د کره کتنې ډېرو بانډارونو ته تللی یم، له ډېرو لیکوالو او کره کتونکو سره مې د طنز د تیورۍ په اړه بحثونه کړي، خو داسې څه مې نه دي موندلي چې د معاصر طنز لیکنې په

برخه کې دي د ځوانو لیکوالو لاسنیوی وکړی، ځکه نو ما هوډ وکړ چې (د طنز لیکلو هنر) کتاب ولیکم.

دا کار په لومړي سر کې اسانه راته ښکاره شو، خو کله چې مې عملي څېړنه پیل کړه، نو پوه شوم چې یو ډېر گران کار ته مې لاس وراچولی دی، ځکه په نړیوالو ژبو زه نه پوهېدم او د افغانستان په ملي ژبو کې د طنز په اړه معلومات خورا لږ وو. د ماخذونو په پیدا کولو پسې مې ډېرې منډې وکړې او ډېرې ستړیاوې مې وگاللې. په لومړي پړاو کې مې په دې برخه کې پښتو او بیا مې دري او اردو اثار ولوستل. بیا مې د ځینو دوستانو په مرسته له ځینو عربي او انگلیسي کتابونو څخه معلومات تر لاسه کړل او په پای کې مې له طنز لیکوالو، کره کتونکو او ادبپوهانو سره مرکې وکړې.

ما په دې کتاب کې هڅه کړې چې پښتو طنز لومړی د افغاني ټولنې په دننه کې مطالعه کړم او بیا یې د تیورۍ په تله وتلم. د طنز هغه اړخونه مې هم څېړلي چې تر ما مخکې لږ څېړل شوي او یا خو بیخي پام نه دی ورته شوی. په دې لړ کې د طنز په اړه یو نسبتاً جامع تعریف یو اساسي اړتیا ده چې ما په دې اړه پوره هڅه کړې ده. طنز ته ورته خپلونه څېړل او هغه ډلبندي کول یو ډېر ضروري کار دی چې تر دې مهاله دومره پام نه و ورته شوی. د نوي ټیکنالوژۍ په راتلو سره د طنز په تصویري برخه کې د طنز کورته نوي مېلمانه راغلې او له دې تنې څخه نوي څانگې هم رازرغونې شوي چې باید وڅېړل شي. ډېری لیکوال اوس هم د پخوا په شان تصوري طنز یوازي کارتون او کاریکاتور بولي،

حال دا چې دا ساحه اوس ډېره پرځه شوې او باید ټولې څانګې یې وڅېړل شي چې ما دې برخې ته ډېر پام کړی دی.

دغه ډول نژدې ټولو لیکوالو داسې انگېرله چې ګواکي طنز یو خپلواک ادبي ژانر دی، په داسې حال کې چې طنز ژانر نه، بلکې ادبي سبک دی. ما هڅه کړې چې په دې برخه کې ډېر دلایل وړاندې او دا موضوع پوره وڅېړم. د طنزي سبکونو په اړه هم تر دې مهاله چا څه نه وه لیکلي چې زما په اند یوه تشه بلل کېده. د طنز لیکلو تخنیکونه یوه ډېره مهمه موضوع ده، خو چا په تفصیل بحث نه و ورباندې کړی. په طنز کې خندوونکي انځور یو مهم بحث دی چې د طنز له دوو بنسټونو څخه بلل کېږي، خو دومره نه و څېړل شوی. دغه ډول د طنز قالبونه هم یوه اساسي موضوع ده چې تر دې مهاله پوره پام نه و ورته شوی. دغه ډول د طنز ژبه هم یو ضروري بحث دی، خو له پامه غورځېدلې و. د طنز لیکلو عملي پړاوونه هم یوه ارزښتاکه موضوع ده، ځکه ځوان لیکوال غواړي پوه شي چې طنز لیکل څنګه پیل او څنګه یې پای ته ورسوي؟ دا ټول هغه موضوعات دي چې ما په دې څېړنه کې پوره پام ورته کړی دی.

څرنګه چې ما د خپل ادبي ژوند ډېره برخه طنز ته ځانګړې کړې، نو په دې څېړنه کې مې خپلو تجربو ته هم پوره ځای ورکړی دی. زه دا ادعا نه کوم چې په دې څېړنه کې ټولې خبرې نوي دي، خو د نویو خبرو تر څنګ هرې موضوع ته لږ تر لږه له نوي زاویې کتل شوي دي، هیله ده چې زما کتاب به د طنز په تیوري کې یو نوی رنګ وځلوي، د نورو

لیکوالو به دې موضوع ته پام شي او په دې برخه کې به نور اثار هم ولیکي.

په پای کې لازمه گڼم چې له ځینو دوستانو او استادانو څخه د زړه له کومې مننه وکړم. په دې لړ کې د دري ژبې تکړه طنز لیکوال ښاغلي استاد جلال نوراني د احسان خورا ډېر پوروړی یم. د دې کتاب په لیکلو کې مې هم د ده له کتابونو او هم مشورو څخه پوره ګټه اخیستې ده.

دغه ډول د استاد سرمحقق زلمي هېوادم، پوهاند پښتون آقا شېرزاد او خېړنوال عبدالغفور لېوال یې هم ډېر ډېر کور ودان چې پر دې کتاب یې یادښتونه ولیکل او له دې لارې یې خپل نظریات هم زما او هم د دې کتاب له لوستونکو سره شریک کړل.

ورپسې یې د تکړه ډیراینر او مخلص دوست رضا پارسا هم کور ودان چې زما د نورو کتابونو په شان یې د دې کتاب پښتۍ هم راته ډیزاین کړه او په دې برخه کې یې ډېر زیار وکړ. دغه ډول خپل بل انډیوال لیکوال او شاعر خلیل احمد څارن ته هم کورودانی وایم چې د دې کتاب پروف یې وکتل او د کتاب په ډیزاین او ترتیب کې یې مرسته راسره وکړه. هیله لرم چې زما او دې دوستانو زیار به نتیجه ورکړي او دا کتاب به لوستونکیو ته ګټور تمام شي.

په درنښت

عبدالنافع همت

د جدي دوهمه، ۱۳۹۵ ش کال

خوشال خان مېنه، کابل

په پښتو ژبه کې د طنز ليکلو لنډ تاريخ

د طنز تر ټولو پخوانۍ بېلگې د ژويو کيسې بلل شوي چې تر ميلاد شپږ پېړۍ مخکې په يونان کې ايزوپ (Aesop) ليکلي دي. تر هغه راوروسته د نامتو ډرامه ليکوال (اريسټوفان) آثار د يادولو وړ دي چې له (۲۴) ډرامو څخه يې يوازې (۱۱) ډرامې تر موږ پورې رارسېدلي دي. دا ډرامې که څه هم هغه مهال کوميدې بلل کېدې او اوس يې ځينې ادبپوهان طنزي کوميدې بولي، خو د نوي وېش له مخې کوميدې جلا او طنز جلا سېکونه دي. د نوي نوېش او تعريف له مخې طنزي کوميدې هغه طنز ته ويل کېږي چې انتقاد يې لږ او د خدا پله يې درنه وي. (۳۴: ۲۵ مخ)

که د معاصر طنز یا معاصر طنزته ورته سبک خبره کوو، نو لومړی مو د لرغوني روم دوه نوميالي طنزي شاعران (جووینال) او (هوراس) نومونه ذهن ته راځي. دې دوو شاعرانو تر نن پورې گڼ شمېر لارويان درلودلي او اوس هم هر طنز لیکوال په یو ډول نه یو ډول د دوی د سبک لاروی بلل کېږي. د هوراس کتاب تر میلاد (۳۵) کاله مخکې لیکل شوی چې لومړني سیاسي طنزونه ورته ویلای شو. دا آثار که څه هم تر ډېره حده پورې هجوې ته ورته دي، خو هغه مهال ټولو طنزونو هجویه رنګ درلود او ورو ورو یې وده وکړه چې اوسنی طنز ځنې راوړېږد. (۴۶: ۸ مخ)

ادبپوهان باور لري چې طنز له یوناني ژبې څخه عربي او له عربي څخه پښتو ته د ژباړې له لارې راغلی دی. د دې خبرې د وضاحت لپاره به د عربي ادبیاتو شپږ دورې یادې کړو:

۱: د جاهلیت دوره چې تر بعثت یونیم سل کاله مخکې کلونه بلل کېږي.

۲: د صدر اسلام دوره چې تر خلوېښتم هجري کال پورې دوام کوي.

۳: اموي دوره چې تر (۱۳۲ هـ ق) پورې کلونه بلل شوي دي.

۴: عباسي دوره چې (۶۵۶ هـ ق) پورې کلونه ورته ویلای شو.

۵: فترت یا ترکي دوره چې تر (۱۲۱۳ هـ ق) کال پورې دوام کوي.

۶: نهضت یا معاصره دوره چې تر اوسه پورې ادامه لري.

عرب ادبپوهان باور لري چې تر عباسي دورې مخکې په عربي ادب کې له ځینو ټوکو، هجویه او هزلیه اثارو پرته د طنز څرک نه لیدل کېږي، خو په عباسي دوره کې وینو چې طنز ته څه ناڅه پاملرنه شوې

ده. څرنگه چې په عباسي دوره کې د یونان اکثره ادبي اثار عربي ژبې ته ژباړل شوي، نو اټکل کولای شو چې طنز به هم له له یوناني څخه عربي ژبې ته د ژباړې له لارې راغلی وي. په دې دوره کې د نوميالي شاعر (ابن خلاد) یا (ابوالعیناء) نوم د یادونې وړ دی چې په بغداد کې اوسېده او په ظرافت کې یې ډېر شهرت درلود. (۱۱: ۴۵۳ مخ)

په دریمه هجري پېړۍ کې نامتو افغان عالم ابومحمد هاشم سرواني د خپل استاد (ابن خلاد) یو طنزي ډوله نظم پښتو ته راوژباړه. ارواښاد سرواني په (۲۲۳ه ق) کال د هلمند په سروان سیمه کې زېږېدلی او بیا د دیني زده کړو لپاره بغداد ته تللی دی. هلته یې له ابن خلاد څخه د عربي ژبې د فصاحت او بلاغت په برخه کې زده کړې کړي او بیرته خپل وطن ته راستون شوی دی. (۴۹: ۵۸ مخ)

دا چې د ارواښاد سرواني یا بل لیکوال او شاعر لیکلې طنزي بېلگه په لاس کې نه لرو، نو همدا ژباړه په پښتو کې لومړنۍ طنز گڼلای شو. دا ژباړه که څه هم د معاصر طنز ټول خصوصیات نه لري، هنري او خندوونکي اړخ یې کمزوری دی، خو که د خپل وخت په ټول یې وتلو، نو د طنز ابتدایي بڼه ورته ویلای شو.

د پښتو ادبیاتو لرغونې دوره له دوهمې هجري پېړۍ څخه پیل او بیا تر یوولسمې هجري پېړۍ، یاني رومانیانو پورې دوام کوي. د دې دورې موضوعات لمانځنې، قومي ویاړنې، ویرنې، مینه، بېلتون او اخلاقي تعلیمات دي چې چندان لوړ تخیل او ادبي صنعتونه نه لري. د دې دورې اثار که څه هم ښکلا لري، خو اکثره یې تش نظمونه او په وچو الفاظو سره هدف بیان شوی دی.

د دې دورې ځينې شاعران او ليکوال په دربارونو کې اوسېدلي دي. د هغه مهال درباري شاعرانو معمولاً د پاچاهانو په ستاينه کې قصيدې ويلې او درباري امتيازات به يې تر لاسه کول، خو کوم شاعر چې به تش لاس پاته شو، نو په هجوه او بدو ويلو به يې خوله پورې کړه، نو له دې امله درباري ادیبانو طنز ته پام نه دی کړی. که له دربارونو څخه دباندې نورو پښتنو شاعرانو او ليکوالو ته راشو، نو اکثره يې صوفيان او عارفان تېر شوي دي. څرنگه چې صوفيان اکثره بشري ټولنې ته دومره پام نه کوي، له خلکو گوښه اوسېږي او په خپل رياضت او عبادت بوخت وي، نو له دې امله يې طنزونه نه دي ليکلي.

بله خبره دا ده چې د هرې ژبې ادبيات د خپلو گاونډيو ژبو سره يو ځای پر مخ ځي. هغه مهال د پښتو په گاونډيو ژبو کې طنز دومره چا نه پېژانده او هزليه اثارو ډېر رواج درلود. په اتمه هجري پېړۍ کې د ايران مشهور ليکوال او شاعر عبید زاکاني څو منظوم او منثور هزليه اثار وليکل چې د فارسي ژبې ادبپوهان يې د اوسني طنز معادل گڼي او زاکاني ته د طنز پلار وايي، نو ويلای شو چې په لرغونې دوره کې تر ښاغلي سرواني راوروسته په پښتو ژبه کې د طنز څرک نه ليدل کېږي او دا بهير په تپه ولاړ ښکاري.

د پښتو ادبياتو منځنۍ دوره له شپاړسمې ميلادي پېړۍ څخه پيل او تر شلمې پېړۍ پورې دوام کوي چې په روښاني ادبياتو پيل کېږي. د دې دورې ادبيات په عمده ډول تبليغ ته ځانگړي شوي او عرفاني ادبيات د وسيلې په توگه کارول شوي دي. په دې دوره کې د هنريت پر ځای پر

پیغام ټینگار شوی او پیغام هم په عرفاني رنگ کې وړاندې شوی چې اصلي هدف یې د خلکو یو موټی کېدل و.

په منځنۍ دوره کې تر روښانیانو وروسته د خوشال بابا ادبي عصر-راځي. په دې عصر کې پښتو ادبیات د مضمون او شکل له پلوه تر پخوا ډېر غني شول. د فارسي ژبې ټول قالبونه او ادبي صنعتونه په پښتو ادب کې تجربه شول. د نظامي مبارزې تاکتیک هم بدلون وموند. د پښتنو د راویښولو او یو موټی کېدلو لپاره د تصوف پر ځای قومي ارزښتونو ته پام وشو. د پښتنو اجتماعي نیمگړتیاوو ته ګوته ونيول شوه، انتقادي تفکر وده وکړه او د پخوا په پرتله هنریت ته ډېره پاملرنه وشوه. څرنگه چې انتقادي تفکر، ظرافت او اصلاح غوښتنه د طنز رغنده توکي بلل کېږي او خوشال بابا په دې دریو واړو ډګرونو کې مخکښ و، نو هغه دی چې په اثارو کې یې طنز هم تبغونه ووهل.

که د خوشال بابا په اثارو کې طنزونه ولولو، ځینې یې د معاصر طنز په ټول پوره خېژي، نو ویلای شو چې د طنز بنسټ د خوشال بابا په وخت کې ایښودل شوی دی. څرنگه چې هغه مهال د پښتو ژبې په ټولو ګاونډیو ژبو کې طنز له هجوې او هزل څخه پوره لاره نه وه جلا کړې، نو د خوشال بابا اکثره طنزي شعرونه هم هجویه او هزلیه رنگ لري. له خوشال بابا څخه رانیولې بیا د شلمې پېړۍ تر وروستۍ نیمایي پورې د بېلابېلو لیکوالو او شاعرانو په اثارو کې طنزي څرک لیدل کېږي، خو د نوي طنز په ټول پوره او مستقل طنزي اثار نه دي لیکل شوي او که لیکل شوي هم وي، نو زموږ لاس ته نه دي راغلي. کله چې د شلمې میلادي پېړۍ په وروستۍ نیمایي کې د پښتو ادبیاتو نوې دوره پیل

کېږي، نور ورسره سم طنز هم بیرته نوې سا اخلي او د اجتماعي رسالت لپاره د یوې موثرې وسلې په توګه غوره کېږي.

د معاصرې دورې په ادبیاتو کې نوي فکري او سیاسي تمایلات رامنځ ته شول لکه بشري ارزښتونه، وطنپالنه، ملتپالنه، ولسواکي، خپلواکي او داسې نور. په دې دوره کې له لویدیځ ادب څخه پښتو ژبې ته نوي ادبي ژانرونه، میتودونه او سبکونه هم راغلل چې په دې بهیر کې پښتو طنز هم بلوغ ته ورسېد. (۱۶: ۳۸ - ۴۲ مخونه)

پخواني طنزونه اکثره د نظم په بڼه لیکل شوي، خو په دې دوره کې یې نثر ته هم لاره وموندله. په لسګونو شاعرانو او لیکوالو په ټول پوره طنزونه ولیکل او یا یې وژباړل لکه استاد الفت، استاد بېنوا، غني خان، عبدالاحد وحید، ډاکټر اسرار، سعدالله جان برق، منان ملګری، کاتب پاڅون، عبدالباري جهاني او داسې نور یادولای شو. په دې وختونو کې نه یوازې دا چې پښتو لیکوالو او شاعرانو د خپل وخت په ټول پوره طنزي اثار ولیکل، بلکې نړیوال شاهکار طنزونه یې هم پښتو ته راوژباړل چې یوه بېلګه یې د ترکی شاعر او لیکوال عزیز نسین اثار دي. د دې دورې طنزونه نه یوازې دا چې د تخیل، هنریت او اجتماعي پیغام له پلوه ډېر پیاوړي دي، بلکې په ډېره زړه وړتیا سره د ټولنې لویو بې عدالتیو ته د انتقاد ګوته پکې نیول شوې ده.

د دې دورې طنزونو یوه نیمګړتیا هم درلوده چې هغه د متعهدو او ګوندي لیکوالو سیاسي تمایلات وو. ګوندي لیکوالو طنز د سیاسي مفکورې لپاره د آلې په توګه کارولی دی. اجتماعي ناخوالې یې یوې خوا ته پرې ایښي او یوازې یې خپل سیاسي مخالفین د طنز په ژبه

خپلي دي، خو کله چې د ډاکټر نجيب الله حکومت ونړېد او ورسره سم په افغانستان کې د جهادي تنظيمونو تر منځ جگړې پيل شوې، نو د آيډيالوژيکي سيالۍ ميدان هم تش پاته شو او ټولو لیکوالو په ګډه ملي ارزښتونو ته پام وکړ. بې له دې چې د خپل ګوندي سيال د خپلو په فکر کې شي، هر هغه څوک او هر هغه عمل يې په نښه کړ چې د ملي ګټو په لار کې خنډ و. اوس پښتو ژبه نه يوازې دا چې په لسګونو طنزي اثار لري، بلکې د طنز د تيورۍ اړخ هم پوره بډای شوی دی.

د طنز پېژندگلوې

په دې بحث کې غواړو طنز تعريف کړو، خو دا کار خورا گران دی، ځکه چې طنز هنر او د هنر تعريف او اندازه کول اسانه کار نه دی او ځينې ادبپوهان خو باور لري چې هنر گردسره تعريف کېدای نه شي. د دوی استدلال دا دی چې هنري کيفيت درک کېدای شي، خو تعريف کېدای نه شي.

د هنرمند کار د ساينسپوه له کار سره توپير لري. يو ساينس پوه کولای شي چې د يوې تابلو مساحت معلوم او هغه په ارقامو او شمېرو وپروي،

خو د ښکلا معلومولو لپاره داسي دقيق مقياسي واحد نه لرو. (۱۷):
(مخ ۱۰)

په هر صورت د طنز پېژندگلوی ته راځو. طنز د عربي ژبې کلمه ده چې لغوي مانا يې ناز، نخره، پېغور، مسخره کول او تړتل دي. په پښتو کې عام او مناسب نوم نه ورته لرو او په همدې نوم يې يادوو. په فارسي کې هم طنز ورته وايي. په نوې عربي ژبه کې يې (الأدب الساخر)، اردو ژبه کې (طنز و مزاح) او په انگلېسي ژبه کې يې (Satire) بولي. په پښتو ژبه کې لکه څنگه چې طنز لږ ليکل شوی دغه ډول يې په اړه معلومات هم لږ دي. که يو څوک په کوڅه، بازار او ولسي-بانډار کې يو خندوونکی حرکت وکړي يا يوه خندوونکې جمله ووايي، نو خلک يې هڅوي او وايي چې واه واه! ډېر ښکلی طنز و. د دې غير علمي قضاوتونو اصلي لامل دا دی چې ډېری اديبان، آن دا چې ځينې طنز ليکوال هم د طنز په اړه کافي معلومات نه لري. طنز يوازې په پښتو کې نه، بلکې په ټولو ژبو کې يو پېچلی هنر بلل کېږي.

طنز پوه (لينارډفين برگ) په خپل کتاب (طنز پېژندنه) کې وايي چې طنز يو داسي ظريف او بدلېدونکی هنر دی چې د دوو پوهانو تعريفونه هم په سلو کې سل سره ورته نه دي. د ايټاليا وتلی ليکوال (ليونارډو شاشا) وايي چې په طنز باندې پوهېدل تر ټولو گران کار دی. دی وايي چې طنز يوازینی هنر دی چې تر اوسه پوره نه دی کشف شوی او نورو څېړنو ته هم اړتيا لري. (۴۷: ۶۶-۷۰ مخونه)

دلته به د طنز څو تعريفونه وړاندې کړو او بيا به هر تعريف په لنډ ډول وڅېړو، وروسته به وگورو چې د تعريفونو تر منځ کوم مشترک ټکي ليدل

کېږي؟ بیا د همدې مشترکو ټکیو په رڼا کې کولای شو چې یو نسبتاً جامع او د قناعت وړ تعریف وړاندې کړو. (۴:۲۱ مخ)

۱: طنز په واقعیت کې له کرکې او نفرت څخه ډکه خندا ده، دا خندا که له یوې خوا مقابل لوری

(لیدونکی، لوستونکی، اورېدونکی) خندوي، نو په عین وخت کې د بدو او ناوړو کارونو په مقابل کې د هغه قهر او کرکه هم راپاروي. (۵۲: ۱۰۰ مخ)

۲: روسی لیکوال نیکلای گوګول: طنز د نامرېي او ښکوپه منځ کې خندا ده.

۳: انګرېز ادیبوه جانسن: طنز هغه وینا ده چې پر اجتماعي فساد او نادودو باندې نیوکه کوي. (۱۹: ۱۵۷-۱۵۸ مخونه)

۴: سیمون کریچلي: د طنز وظیفه یوازې د خلکو مسخره کول او شخصي عقدي پالل نه، بلکې په ټولنه کې له عمومي فساد سره کرکه ښوول دي. (۳۵: ۲۵ مخ)

۵: دیان جک: طنز د انتقاد محصول دی، هغه انتقاد چې په هنر بدل شوی دی.

۶: ډاکټر علي شریعتي: طنز یو واقعي هنر دی. که څه هم موږ بل ډول هم خندېدلای شو، خو دا ډول خندا د انساني معنویت محصول ده. طنز د خندوونکو شیانو بیان نه کوي، بلکې په خندا کې غمجنې خبرې کوي.

۷: ایرانی لیکوال او شاعر ډاکټر شفیع کدکنی: طنز د ټولنې د نیمګړتیاوو هنري انځور دی.

۸: ایرانی عالم فریدون تنکابنی د طنز پر هنریت او ښکلا ټینګار کوي او وایي: طنز د هنري اړخ په پام کې نیولو سره په رمز او کنایه سره پر اجتماعي نیمګړتیاوو انتقاد کوي.

۹: طنز په خپل ذات کې یو اجتماعي فعالیت دی چې په ځان کې د اعتراض او بغاوت تومنه لري

۱۰: نومیالی رومي طنز لیکوال او شاعر هوراس: غواړم چې حقیقت په خندا ووایم.

۱۱: میشل ریګن: طنز ځانګړي روشنفکرانه مسخرې دي.

۱۲: آرتورډ پولارډ: طنز اخلاقي او اجتماعي رسالت ادا کوي، ځکه خو نړیوال اعتبار لري.

(۹: ۷ مخ)

۱۳: چارلي چاپلین: طنز په ټولنه کې د وېرې او نفرت له منځه وړلو لپاره تر ټولو غوره زهر دي.

۱۴: پاکستانی طنزپوه ډاکټر ظفر عالم ظفري: طنز باید خامخاڅه ناڅه د ملنډو او تريخوالي عنصر ولري. (۲۷: ۲۱ مخ)

۱۵: یوری، ب، بوریف: طنز ډیموکراتیک خوی لري، ځکه د خندا برخه یې له ټولنې څخه سرچینه اخلي.

۱۶: د. ایچ، لارنس: طنز هغه خواخوږي ده چې زموږ په ذهن کې ګرځي راګرځي او بالاخره د طنز په بڼه بیانېږي.

۱۷: جانتن سویفت: طنز هغه هینداره ده چې هر څوک له ځانه پرته د هر چا خبره پکې لیدای شي.

۱۸: الکسانډر پوپ: طنز د اعتراض له غريزې څخه زېږېدلی او په هنر تبدیل شوی دی.

۱۹: هوگارت: په ځمکه کې د انسان ژوند له خورا ډېرو خوښیو، غمونو او کړکېچونو څخه ډک دی. دې ژوند ته له ډول ډول زاویو کتلای او په بېلا بېلو لارو یې بیانولای شو. په دې لړ کې تر ټولو مهم او په زړه پورې لاره دا ده چې انسان ته د طنزي عینکو له لارې وگورو. که د انسان کړه وړه په څیر سره وگورو، نو خامخا د خدا وړ دي.

۲۰: جورج تست: طنز هغه ادبي اثر دی چې د ټولنې بداخلاقي، بد کړه وړه او اشتباهات په غیر مستقیم ډول مسخره کوي.

۲۱: طنز هغه اثر دی چې په هغه کې د آیروني یا پېغور له تخنیک څخه کار اخیستل شوی او د خلکو پر ځینو کړنو برید شوی وي.

۲۲: افغان طنز پوه استاد جلال نوراني د طنز لپاره دوه اساسي ارکان په گوته کوي چې یو خدا او بل انتقاد دی.

۲۳: سرمحقق دوست شینواری: طنز هغه هنري اثر دی چې په هغه کې د ژوند ناوړه او منفي اړخونه انځور شوي او د لوستونکو د کرکې وړ گرځېدلی وي. (۲۲: ۲۱۱ مخ)

۲۴: د انگلستان رومان لیکوال دانیال دفو وایي چې د طنز هدف اصلاح ده. (۴۲: ۴۹-۹۳ مخونه)

۲۵: ډاکټر سیروس شمیسا وایي چې طنز اجتماعي او اصلاح طلبانه هدفونه لري. (۲۳: ۲۳۸ مخ)

په لومړي تعریف کې له قهره ډکه خدا وینو چې په ټولنه کې د ناخوالو له امله راپیدا شوې ده. د نیکولای گوګول په تعریف کې د قهر تر څنګ

اوبښکو ته هم اشاره شوې ده، خو دا اوبښکې نه لیدل کېږي، بلکې یوازې یې حالت احساس کېږي. د جانسن په تعریف کې له فساد سره کرکه کول اساسي توکی بلل شوی دی، هغه فساد چې خلک یې پر وړاندې خپله کرکه د ژړا پر ځای د خندا په بڼه څرگندوي. گوگول خندا او ژړا سره تړلې ګڼي. رښتیا هم لیدلې به مو وې چې یو څوک له ډېر درد او قهر څخه خاندې او موږ یې ترخه خندا بولو. سیمون کریچلي هم د طنز وظیفه پر فساد نیوکه ګڼي، خو ټینګار کوي چې باید په دې نیوکه کې شخصي عقدې و نه پالل شي او عمومي فساد په نښه شي. که په طنز کې شخصي عقدو ته ځای ورکړو، نو طنز به لارې کېږي او په هجوه اوږي.

دیان جک هم ښه په ټول پوره خبره کوي او وایي چې انتقاد باید په هنري بڼه وي، ځکه چې طنز له ادبیاتو سره اړه لري او ادب هنر دی. ډاکټر علي شریعتي په طنز کې خندا یو مهم عنصر ګڼي او طنزي خندا د انسان له معنوي نړۍ سره تړلې بولي. ډاکټر شفیع کدکني هم جانسن ته ورته نظر لري او د طنز موضوع په ټولنه کې پر فساد او ناخوالو باندې انتقاد کول ګڼي.

فریدون تنکابنی هم د دیان جک غوندې د طنز پر هنريت ټینګار کوي او په انتقاد کې د رمز او کنایې خبره مطرح کوي. په دې نظر کې د هنري اثر یوه مهمه ځانګړتیا وینو، ځکه د هنري اثر یوه نښه دا ده چې خبره په رمز او اشاره کوي.

د ښاغلي تنکابنی تر تعریف وروسته په بل تعریف کې انقلابي رنگ وینو. دی وایي چې په طنز کې باید د اجتماعي ناخوالو او استبداد پر

وړاندې اعتراض او بغاوت نغښتی وي. نوميالی رومي طنز لیکوال هوراس هم په طنز کې خدا ته ترجیح ورکوي، خو هغه خدا چې حقیقتونه بیانوي.

میشل ریگن هم په طنز کې انتقاد ته اشاره کوي، خو د انتقاد لپاره اخلاقي، مسئلونه او روشنفرانه حدود وضع کوي. د ریگن نظر هغه اساس دی چې طنز له شخصي عقدو او کرکې څخه جلا او له ټولنې سره یې تړي. که په طنز کې اخلاق او اجتماعي مسئولیت نه وي، نو طنز له هجوې سره ګډېږي. چارلي چاپلین هم په طنز کې د انتقاد خبره کوي، خو د برید او سزا خبره هم ورسره غوټه کوي. دی باور لري چې باید زهر په خوږو کې ونغښتل شي او بیا په ټولنه کې په مفسدینو باندې وخوړل شي. ډاکټر ظفري هم په طنز کې د تريخوالي عنصر- ضروري ګڼي، خو د زهر و غوندې وژونکو ترڅو توکو خبره نه کوي.

یوری، ب، بوریف هم پر خدا ټینګار کوي، خو له نورو سره یې توپیر دا دی چې خدا ډیموکراتیک ارزښت بولي. دی وایي چې د ډیموکراسۍ بنسټ پر اکثریت ولاړ دی، څرنگه چې په ټولنه کې هر څوک خاندی، نو دا یو هنري اکثریت دی او باید چې هر طنز خدا ولري. د. ایچ، لارنس بیا په طنز کې د کرکې تر څنګ د خواخوږۍ خبره هم کوي چې دا خبره ډېره پر ځای ده. یو خو دا چې په طنز کې د هجوې غوندې شخصي عقده ځای نه لري او بل دا چې موږ په ټولنه کې هره بې عدالتې له دې امله غندو چې د یو چا حق تر پښو لاندې شوی دی. په ټولنه کې د ناخوالو غندل په دې مانا دی چې له هغو خلکو سره خواخوږي ښو چې د بې عدالتۍ قرباني شوي دي.

جانتن سويفټ هم د انتقاد خبره کوي، خو يوه نوې خبره هم ورسره غوټه کوي. دی وايي چې په طنز کې پر ځان انتقاد نه شي کېدای، ځکه چې طنز انفرادي نه، بلکې اجتماعي ناخوالو ته نغوته کول دي. الکسانډر پوپ هم په طنز کې هغه انتقاد او اعتراض ته اشاره کوي چې په هنري انداز کې وړاندې شوی وي. هوگارت په طنز کې خورا مهمه موضوع مطرح کوي چې هغه ظرافت دی. ظرافت ځکه مهم دی چې په وينا او ليکنه کې اکثره وخت د خدا لامل گرځي. د هوگارت په اند طنز ليکوال په انتقادي بڼه د انسان کره وړه خورا په دقت څاري او ولس ته هغه څه ورښيي چې عادي خلک يې نه وينې.

جورج تست هم د نورو طنزپوهانو غوندې باور لري چې بايد د ټولنې ناخوالي په غير مستقيم ډول مسخره شي. په غير مستقيم ډول يو شي ته اشاره کول په ليکنه کې هنري رنگ پيدا کوي چې دا ډول تخنيک يوه مهمه ادبي ځانگړنه بلل کېږي. تر جورټست وروسته نظر کې د انتقاد يوه خاصه بڼه ياده شوې چې هغه پېغور دی. پېغور د انتقاد تر ټولو زېره او ترخه بڼه ده. د پېغور له لارې يو څوک ډېر ژر غبرگون ښيي او ځان ته متوجه کېږي. استاد جلال نوراني بيا په دې باور دی چې طنز له دوو اساسي توکو څخه جوړ دی چې يو ظرافت يا خدا او بل انتقاد دی. سرمحقق دوست شينواری په طنز کې د منفي اړخونو د ځلولو هدف دا ښيي چې خلک کرکه ځني وکړي. د انگلستان رومان ليکوال (دانيال دفو) بيا د طنز لیکلو هدف د ټولنې اصلاح گڼي. ډاکټر سيروس شميسا هم د طنز هدف عمومي اصلاح گڼي. د ډاکټر شميسا

او د فو غوندې لسگونه لیکوال او طنزپوهان د طنز هدف د ټولنې اصلاح بولي.

په پورتني بحث کې مو د طنز بېلابېل تعريفونه ولوستل او وموليدل چې په هر تعريف کې د طنز يو اساسي يا فرعي رکن ياد شوی دی، خو په دې تعريفونو کې لس ټکي خورا مهم دي او له موږ سره مرسته کوي چې يو نسبتاً جامع تعريف ولرو، هغه ټکي دا دي: ((کرکه، انتقاد، فساد، ظرافت، خندا، قهر، ټولنه، هنري ډول، اجتماعي اخلاق يا ملي فرهنگ او اصلاح)). په دې لړ کې لومړی توکی کرکه ده چې انساني هيجان بلل کېږي او له هنر سره ډېرې نژدې اړیکې لري. د علمي او ادبي ژبې تر منځ يو عمده توپير دا دی چې علمي ژبه تعليمي او ادبي ژبه پاروونکې وي. د علمي ژبې په مرسته له يو شي خبرېږو، خو ادبي ژبه اغېز راباندې کوي او عواطف مو راپاروي، نو ويلای شو چې ادبي او هنري اثار تر ډېره بريده د عقل پر ځای د انسان له عواطفو سره اړه لري.

انساني عواطف د هنر بنسټ بلل کېږي او د ادبياتو ستره وظيفه هم د عواطفو انتقال دی، همدا عواطف دي چې انسان هڅو او کوښښ ته چمتو کوي. د انساني عواطفوپه لړ کې کرکه، مينه، خوشالي، خندا، ژړا او داسې نور يادولای شو. کله چې انسان خوشاله يا خفه شي، نو دا حالت په بېلابېلو بڼو او شکلونو سره څرگندېږي چې عاطفي غبرگون بلل کېږي. عاطفي عکس العملونه درې عمده ځانگړتياوي لري لکه ذهني او ضميري فعاليت، په جسمي حرکاتو کې بدلون او د وجود په ځينو برخو کې تغيرات. د بېلگې په ډول خوشالي په بېلابېلو نښو او

علايمو سره ښوول کېږي چې يوه يې هم خدا ده. دغسي- خفگان هم په رنگارنگ علايمو سره څرگندېږي چې يوه نښه يې ژړا ده، خو کله کله بيا د خوښۍ او خواشيني علايم سره گډېږي، مثلاً يو څوک د خوښۍ پر مهال ژاړي او د خواشيني يا قهر پر مهال خاندې چې موږ يې ترخه خدا بولو.

هغه توکي چې موږ له بېلابېلو تعريفونو راوايستل لومړی عنصر يې کرکه ده چې انساني هيچان بلل کېږي او د انتقاد په بڼه څرگندېږي. د طنز دوهم عنصر خدا ده. خدا هم ځان ته عوامل لري. اساسي عامل يې دا دی چې موږ په ټولنه کې د هر موجود په اړه په خپل ذهن کې يو تصوير لرو، دا تصوير د وخت په تېرېدو سره په يو تناسب اوږي او موږ ورسره عادت کېږو. کله چې موږ د دې تناسب خلاف يو څه وينو، نو خدا راځي، خو دا چې د دې ناندېولی يا عدم تناسب شا ته فساد وينو، نو خدا مو له قهر سره گډه او د فساد پر ضد مو کرکه راپارېږي.

په طنز کې بل مهم توکی ظرافت دی چې د خدا سبب کېږي. طنز لیکوال موږ ته په ټولنه کې يو فوق العاده او زموږ د تصور خلاف حالت رانښي چې په نتيجه کې موږ ته خدا راځي. که د دې حالت شاته فساد نه وي، نو خدا تر پايه يوازې خدا پاته کېږي او که يې شاته بې عدالتي او د هغه عامل وينو، نو خدا مو په قهرجن او ژرغوني حالت بدلېږي. د کرکې او قهر تر منځ توپير دا دی چې قهر د کرکې غبرگون او نښه بلل کېږي. په کومېدې کې هم خدا لرو، خو هلته خدا هدف او په طنز کې وسيله ده. بل توپير يې دا دی چې په طنز کې د خدا هدف خندول او خوشالي کول نه، بلکې د فساد مسخره کول دي.

طنزي خبره په کنایه، رمز او غیر مستقیم ډول وي. دغه ډول سپېږلیک او خیالي کرکټرونه هغه څه دي چې طنز ته هنري او ادبي رنگ ورکوي. څرنگه چې طنز له هنر او ادبیاتو سره اړه لري، نو باید انتقاد هنري بڼه ولري.

د انتقاد وړ لوری هم ډېر مهم دی. باید د انتقاد گوته ځانگړي شخص ته نه، بلکې د ټولنې عمومي فساد ته ونيول شي، ځکه چې د واقعي شخص تورنول قضايي او عدلي بڼه غوره کوي. که موږ پر واقعي شخص باندې تور پورې کوو، نو باید د خپل تور د اثبات لپاره واقعي اسناد او شواهد پیدا کړو. کله چې مو په طنز کې نومونه، ځایونه، نېټې، پېښې، اسناد او د موضوع ټول اړخونه په واقعي بڼه بیان کړل لیکنه هنري او ادبي ارزښت له لاسه ورکوي او ژورنالستیکه بڼه غوره کوي.

بل مهم توکی اجتماعي اخلاق یا د ټولنې اخیل ارزښتونه دي. کله چې په ټولنه کې فساد او بې عدالتی غندو، نو باید د ټولنې اخلاقي او فرهنګي ارزښتونه په تېره بیا د ژبې عفت مراعت کړو. د طنز وروستی او اساسي توکی هدف دی. کله چې فساد غندو او عدالت غواړو، نو ښکاره خبره ده چې د ټولنې اصلاح غواړو او یا مو نیت دا وي چې په ټولنه کې د خلکو پام فساد او بې عدالتی ته راوگرځوو.

تر دې ځایه مو په بېلابېلو تعریفونو کې د طنز اساسي توکي وپېژندل، اوس کولای شو چې دا توکي سره یو ځای او د طنز لپاره داسې تعریف وړاندې کړو: طنز هغه ادبي سبک دی چې په هغه کې د اصلاح لپاره په هنري، ظریفانه او خندوونکي ډول د ټولنې د اخلاقي معیارونو په پام کې نیولو سره پر اجتماعي فساد انتقاد شوی وي.

د طنز هدف

طنز له ادب او ادب له هنر سره اړه لري. د طنز تر هدف مخکې ضروري ده چې د هنر هدف هم څه ناڅه وپېژنو. کله چې په هنر کې د هدف خبره کوو، نو دوی مشهورې تیورۍ مو مخ ته راځي. یو دا چې (هنر د ژوند لپاره) او بل (هنر د هنر لپاره). اپلاتون به شاعران له دې امله محکومول چې اجتماعي مکلفیتونو او اخلاقي ارزښتونو ته پام نه کوي، خو د اپلاتون شاگرد ارستو بیا په هنر کې پر ښکلا ټینګار کوي او التزام له پامه غورځوي. تر ارستو وروسته په دې اړه ډېرو پوهانو بحثونه کړي، خو المانی عالم (ایمانویل کانت) لومړنی فیلسوف دی چې د نګه یا سوچه هنر لپاره یې تیوريکي بنسټ کښېښود. دی وایي چې هنر په خپله هدف دی، باید د هیڅ ډول هدف لپاره د وسیلې په توګه استخدام نه شي. دا شعار تر ډېره حده د نامتو فرانسوي لیکوال (ویکتور هوګو) له خوا دود شو. تر هوګو وروسته بل فرانسوي عالم (تیوفیل ګوتیه) هم په هنر کې د التزام او مکلفیت موضوع رد کړه. دی

وايي مهمه نه ده چې هنر دي گټه ولري. ايا دا کفايت نه کوي چې يو ادبي اثر ښکلی دی؟ د گلانو، عطرونو، مرغیو او ټولو هغو شيانو په ډول ښکلی هنر چې انسان له خپلې خوښې سره سم بدلون نه شي ورکولای. (۱۷: ۳۳ - ۸۱ مخونه)

(هنر د ژوند لپاره) پلویان بیا د گټور هنر او ریالیزم موضوع مطرح کوي. د دې نظریې سرلاری فرانسوي نامتو لیکوال (بالزاک) او د انگلستان مشهور لیکوال (چارلس ډیکنز) دی. دوی وایي چې د ژوند پېښې په مجرد ډول نه مطالعه کېږي، باید ټول هغه عوامل وڅېړل شي چې د پېښو پر کمیت او کیفیت اغېز لري. د دې تیورۍ تر ټولو مشهور پلوی سن سیمون (Saint Simon) دی.

دی وایي چې د هنري اثارو هدف د ټولنې د افرادو تر منځ د همکارۍ او خواخوږۍ د احساس پیدا کول دي، نو باید هنر د ټولنې خدمت ته وقف شي. نامتو ارواپوه (زیگموند فروید) هم د هنر لپاره هدف ټاکي. دی وایي چې انساني غریزې باید صیقل شي چې هنر په دې برخه کې ښه خدمت کولای شي. (۲۲: ۳۹ مخ)

تر دې ځایه مو د هنر پر هدفونو خبرې وکړې اوس د طنز هدف ته راځو. طنز یو داسې هنر دی چې د دواړو تیوریو پلویان ورسره موافق دي، ځکه چې طنز هم خوند او تفریح لري او هم په هنري ښه اجتماعي پیغام رسوي. البته دا د لوستونکو په اړتیا او سلیقه پورې اړه لري چې کوم اړخ یې خوشوي یا کوم اړخ ته یې ډېره اړتیا لري، لکه د غره په لمنه کې یوه ښکلې او مېوه لرونکې ونه چې یو سیلاني یې ښکلا ستایي، یو سترې شپونکې یې په ټکنده غرمه کې سیوري ته دمه کوي

او یو وړی لاروی یې خوږه مېوه خوري. موږ په دې بحث کې د طنز د هدف په اړه د بېلابېلو طنز لیکوالو او ادبپوهانو نظریات راوړو او بیا د دوی تر منځ مشترک ټکي راباسو، وروسته به څرگنده شي چې د طنز هدف څه دی؟

په طنز کې معمولاً اصلاح غوښتونکي هدف نغښتی وي. په پیل کې داسې برېښي چې طنز یوازې د خدا او شوخی لپاره دی، خو وروسته څرگندېږي چې لیکوال د ټولنې له نادودو او بدمرغيو څخه ځورېږي او د دې پر ځای چې خپل دغه درد د گیلې یا نصیحت په ژبه ووايي د خدا په قالب کې یې وړاندې کوي او په دې ډول ظالمان او مفسدین د ریشخند په نښې وهي. (۱۵: ۱۳ مخ)

انگرېز شاعر درایډن وايي: د طنز اصلي هدف دا دی چې ردالتونه اصلاح او ترمیم شي. (۴۷: ۶۷ مخ)

د انگلستان رومان لیکوال دانیال دفو وايي: د طنز هدف اصلاح ده. ښاغلی دفو بل ځای وايي چې د طنز هدف له حق څخه دفاع او ناولتیا اصطلاح ده. نومیالی رومي طنز لیکوال (هوراس) د طنز لپاره دوه عمده هدفونه ټاکي چې یو تعلیم او بل تفریح ده. (۷۸: ۹-۷۹ مخونه)

د طنز هدف شخص نه، بلکې پر عمومي فساد او عیبونو برید کول او اصلاح کول دي. (۳۵: ۲۵ مخ)

د طنز هدف د ملنډو له لارې د ټولنې اصلاح کول دي. (۲۷: ۲۰ مخ) جانتن سویفت وايي: څرنگه چې زما هدف د بشري ټولنې اصلاح ده، نو باید لږ تر لږه ډاډه واوسم چې زما کار د عدلي او قضايي ادارو په ګټه دی او باید زما د انتقادونو درناوی وشي.

ډاکټر خسرو فرشید وایي: طنز هغه لطیف او زهر لرونکی اعتراض دی چې هدف یې د ټولنې اصلاح ده.

د. ایچ، لارنس وایي: طنز د سیاسي او اجتماعي وضعیت د اصلاح کولو وسیله ده.

یوري، ب، بوریف وایي: طنز یو اجتماعي نقد دی چې هدف یې د عمومي افکارو تنظیمول او ښکلا پېژندل دي. میخائیل سالتیکوف شیدرین وایي: د طنز هدف د عیبونو له منځه وړل دي. (۴۲: ۴۶۸-۴۸۱ مخونه)

د طنز هدف اجتماعي ناخوالو ته د خلکو پام وراړول دي. (۴: ۲۵ مخ)

په پورتنیو نظریاتو کې د طنز لس هدفونه یاد شول چې په دې ډول دي:

- د اجتماعي ناخوالو اصلاح کول.
- له حق څخه دفاع کول.
- تعلیم ورکول
- د فساد او اجتماعي ناخوالو مشخص کول
- د مفسدینو او ریاکارو خلکو رسوا کول
- د عامه افکارو تنظیمول
- ښکلا پېژندل او له بدرنگۍ څخه جلا کول
- د فساد مسخره کول
- اجتماعي ناخوالو ته د خلکو پام وراړول
- تفریح.

د اجتماعي ناخوالو او مفسدینو مشخص کول، مسخره کول او رسوا کول، اجتماعي ناخوالو ته د خلکو پام وړ اړول، د عامه افکارو تنظیمول، خلکو ته تعلیم ورکول او له حق څخه دفاع کول، ټول اصلاح غوښتنه ده، په دې مانا چې د طنز لیکلو اساسي هدف د اجتماعي ناخوالو اصلاح ده، خو طنز د دې تر څنګ دوه نور فرعي هدفونه هم لري چې یو ښکلا او بل تفریح ده.

ښکلا نه یوازې دا چې په عمومي ډول د هنر روح بلل کېږي، بلکې په طنز کې هم خاص ځای لري. په دې مانا چې طنز معنوي او ظاهري بدرنگي غندي چې په نتیجه کې یې ښکلا سوچه او د خلکو پام وړ اړوي. لکه یو باغوان چې د گل له بوټي څخه وچې پانې او اضافي څانګې پرې کوي، له شاوخوا څخه یې هم اضافي بوټي او هغه څه لیري کوي چې پر گل سیوري غوړوي او تاوان ورته رسوي. د دې کار په نتیجه کې گل وده کوي او ښکلا یې سوچه کېږي.

د ښکلا په اړه خورا ډېر تعریفونه وړاندې شوي، خو هغه تعریف چې له طنز سره نژدې اړیکې لري په دې ډول دی: په کایناتو کې هماهنگۍ، ترتیب او تنظیم ته ښکلا وايي. ښکلا زماني، مکاني او فرهنګي پولې لري. یو شی نن بدرنګه، خو پرون ښکلی بلل کېده، یو شی یو ځای ښکلی او بل ځای بدرنګه بلل کېږي، په یوه فرهنګ کې ښکلی او بل کې بدرنګه ګڼل کېږي. هغه ښکلا چې د یوې ځانګړې ټولنې د قضاوتونو محصول وي، اجتماعي ښکلا بلل کېږي. دا ښکلا د یوې ټولنې د ملي ارزښتونو، ملي فرهنګ، اخلاقو او عقایدو په تله تلل

کېږي. کله چې په یوه ټولنه کې دغه تناسب او نظم گډوډ شي، نو د نوموړي ټولنې له نظره بدرانگي بلل. (۲۵: ۷۸-۷۹ مخونه)

په بشري ټولنه کې ظلم، بې عدالتي او فساد هغه تیارې دي چې پر انساني ارزښتونو یې سیوری غوړولی دی. د طنز هدف له همدغو تیارو او ناخوالو سره مبارزه ده. که اجتماعي ناخوالي رسوا شي، خلک کرکه ځنې وکړي او په نتیجه کې کرکه محوه شي، نو بشري ارزښتونه سوچه او ځلېږي. کله چې انسان سوچه او ښکلي ارزښتونه خپل کړل، نو خپل معراج ته رسېږي. دا فطري خبره ده چې کله انسان خپل هدف ته ورسېږي، نو دا کار د تفریح او خوشالۍ سبب گرځي.

په طنز کې دوه ډوله تفریح او خوشالۍ وي چې یو وسیله او بل یې هدف دی. یو دا چې کله انسان په ټولنه کې له طبیعي تناسب څخه وتلی شي یا وضعیت ویني، نو خندا ورځي. د وخت په تېرېدو سره انسان په خپل چاپېریال کې له دې تناسب سره عادت شوی وي چې انسان پر دوو او حیوان پر څلورو پښو ځي، که انسان په عام محضر کې پر څلورو پښو روان وي، نو دا حالت د خندا سبب گرځي. دا خندا لنډ مهاله، بې هدفه او له هجوې او کومیدي سره مشترکه خندا ده. خو که یو انسان له کوم جسمي معلولیت پرته پر څلورو پښو روان وي او د دې کار شاته د هغه ناپوهي، بې پروايي او بشري ارزښتونو له پامه غورځېدل وښودل شي، نو تر خندا وروسته د لیدونکي قهر راپارېږي، خندا یې په ژېړغوني حالت اوږي، د انتقاد ښه غوره کوي او په دې ډول پر اجتماعي ناخوالو برید کېږي.

کله کله په طنز کې خندوونکی حالت طبیعي نه وي، بلکې طنز لیکوال یې د معنوي او لفظي صنایعو په مرسته انځوروي. دا حالت لوستونکی خندوي او د تفریح سبب هم ګرځي، خو د طنز اصلي تفریح تر کسات اخیستلو وروسته راځي. هر انسان خامخا په ټولنه کې له یو ډول ظلم او بې عدالتۍ څخه خورېږي. کله چې په کوم طنز کې هماغه ډول بې عدالتي غندل شوې وي، نو لوستونکی طنز لیکوال د ځان ملګری او خواخوږی ګڼي، ډېر خوشاله کېږي چې یو څوک ده ته ورته خبره کوي یا د ده پر دښمن برید کوي.

په طنز کې تفریح پر دوه ډوله ده: یو لنډ مهاله تفریح ده چې د انسان په ظاهري بڼه کې څرګندېږي او بله هم اوږدمهاله او پټه تفریح ده چې د انسان وجدان او روح اراموي. هغه لوستونکی چې ارام ژوند لري، د ظلم قرباني شوی نه وي، په طنز کې ظرافتونه او هنري پوښونو کې پټ پیغامونه نه شي لیدای یا یوازې د تفریح په لټه کې وي، په طنز کې ګډوډ حالت ته خاندې او د تفریح له لارې د لنډ وخت لپاره ذهني سکون پیدا کوي. دوهم هغه حساس او خوږمن لوستونکي دي چې د خدا په بهیر کې ډېر ژر په نښه شوي بشري ناخوالي ویني. دلته وینو چې دواړه ډلې لوستونکي خوشاله کېږي. لومړی لوستونکی په ټولنه کې د خپل انتظار خلاف حالت ویني او خوشاله کېږي، خو دوهم لوستونکی ځکه خوشاله دی چې لیکوال ده ته ورته دریځ لري، نو د دې بحث په نتیجه کې ویلای شو چې طنز یو اساسي او دوه فرعي هدفونه لري: اساسي هدف یې د ټولنې اصلاح او فرعي هدفونه یې ښکلا ځلول او د لوستونکو تفریح ده.

د طنز ارزښت

له کومې ورځې راهيسې چې انسان د ځمکې پر مخ پل ايښی، نو ورسره سم د بېلابېلو ناخوالو او ظلمونو لړۍ هم پيل شوې، خو د دغو ناخوالو او فساد پر وړاندې د مبارزې ډگر هم تش نه دی پاته شوی. چا يې پر وړاندې توره چلولې، چا مال ښندلی، چا قلم پورته کړی او چا بيا په ژبه مبارزه کړې ده، خو طنزي مبارزه تر ټولو موثره او اوږده سابقه لري چې له بابا آدمه تر دې دمه دوام لري. په بشري تاريخ کې به داسې ديکتاتور، فاسد او ظالم نه وي تېر شوی چې د طنز په ژبه دي نه وي ټکول شوی. (۴۲: ۶۵ مخ)

فاسدو او ظالمو کړيو تل هڅه کړې چې تورپاليان تر ستوني ونيسي، خو د طنز مخه هېچا هم نه ده نيولې. که ليکوال ډېر تنگ شوی، قلم او

کاغذ ځنې اخیستل شوی او یا په مرگ تهدید شوی، نو بیا هم لاس تر زنه نه دی کښېناستلی، خپل انتقاد یې د خدا په پوښ کې نغښتی او په ولسي بانډارونو کې یې ویلی چې په دې ډول یې فساد ته د خلکو پام وړ اړولی، ملنډې یې په وهلي او په نهایت کې یې خپله کرکه ورسره ښوولې ده، په نتیجه کې همدا طنز په شفاهي ډول په ولسي-بانډارونو کې لاس پر لاس شوی، د طنزي ټوکې بڼه یې غوره کړې، د ظالمانو غوږونو او دربارونو ته رسېدلی او هغوی یې نارامه کړي دي، نو ویلای شو چې د طنز بهیر د فساد پر وړاندې له مبارزې سره پر یوه وخت پیل شوی، اوږد واټن یې وهلی او تر موږ پورې رارسېدلی دی.

د طنز بل ارزښت تلوسه ده. په هره ادبي لیکنه کې لومړۍ لیکې او پاراگراف خورا مهم وي. که په لومړیو کرښو کې د لوستونکي ذهن ښکار نه شي او پام یې لیکنې ته وړ وا نه وړي، نو سترې کېږي او کېدای شي چې لیکنه به ارزښته ورته ښکاره شي او لوستل یې پرېږدي، ځکه نو اکثره لیکوال هڅه کوي چې لیکنه یې تلوسه ولري چې لوستونکی تر پایه له ځان سره وساتي. د لیکنې په پیل کې داسې پوښتنې پیدا کړي چې لوستونکی یې په ځوابونو پسې تر پایه پورې لیکنه ولولي. طنزي لیکنې هم تلوسه لري او هم د خدا خواږه. طنز لیکوال په همدې لومړیو کرښو کې د لوستونکو خوله ورخوړوي او هغه مجبوروي چې لیکنه په نیمایي کې پرې نه ږدي او تر پایه پورې یې ولولي.

طنز د اروايي سکون یوه ښه وسیله گڼل کېږي. په هغه ټولنه کې چې جگړه تېره شوې یا اوس هم روانه وي، د بې کارۍ او بې وزلۍ کچه لوړه

وي، هلته خلک په ډول ډول اروايي ناروغيو اخته وي. اکثره وخت ارواپوهان دوی ته مشوره ورکوي چې وځاندي او ځان خوشاله وساتي. د دې هېوادونو خلک د ځان خوشاله ساتلو لپاره مېلو ته مخه کوي، کوميدې فلمونه او ډرامې گوري، خو څرنگه چې انسان اجتماعي موجود دی او د اکثره ناروغيو لاملونه يې هم اجتماعي ريښې لري، نو يوازي خدا د هغوی درملنه نه شي کولای او ضروري ده چې د خدا تر څنگ د ټولنې لوړې ژورې هم وويني. طنز د خفگان يو ډېر ښه درمل گڼل کېږي، ځکه طنز د ځان په وژلو سره يو داسي درمل جوړوي چې ناروغ په خپل وجود کې ناروغۍ ته متوجه کوي، نو له همدې کبله طنزي فلمونه، ډرامې او ليکنې د هغوی لپاره ډېر ښه درمل دي. (۳۵: ۱۲۱ مخ)

هغه هېوادونه چې هلته خلک ډېر کار کوي، تفريح ته لږ وخت لري، څوک د اوونۍ په اخير کې او څوک بيا خپله کلنۍ رخصتۍ داسې تنظيموي چې يوه برخه يې تفريح ته ځانگړې شوې وي. دغه ډول خلک چې له يوې خوا له ذهني پلوه ستړي او له بلې خوا مطالعې ته اړتيا لري د دوی لپاره طنزي ليکنې لوستل گټوره لاره ده، ځکه چې طنزي ليکنې په خپله لمن کې هم تفريح او هم د ټولنې د لوړو ژورو انځورونه لري. هغه خلک چې د تفريح لپاره هيڅ وخت نه لري کولای شي چې په خپل دفتر او کار کې طنزي فضا جوړه کړي، څرنگه چې طنز انسان کار ته چمتو کوي، نو بايد طنز له ځان سره خپل دفتر او کارځای ته يووړل شي.

د طنز بل ارزښت په تفريحي بڼه زده کړه ده. طنزي ليکنې تر ډېره حده اصلاحي او تعليمي پيغامونه لري. په نوې پيداگوژۍ کې د زده کوونکي يا لوستونکي خپلواکي يو مهم اصل گڼل کېږي. د زده کړې په بهير کې خپلواکې بېلابېل ډولونه لري چې يو ډول يې هم تفريح ده چې معمولا خدا ورسره مل وي. د ښوونې او روزنې کارپوهان هڅه کوي چې تعليم او تربيه د وچ نصيحت او خبرو پر ځای د تفريح بڼه ولري. خرنګه چې له تفريح سره تل خدا مل وي، نو ويلای شو چې خدا نه يوازي دا چې په خپلواک ډول انساني اړتيا ده، بلکې د زده کړې بهير هم گړندی کوي.

ارواپوه (زيگموند فرويد) په دې اند دی چې د خدا له لارې د انسان له وجود څخه گڼ شمېر اندېښنې او گرومونه (غمونه) وزي چې په نتيجه کې يې د انسان ذهن سپک او فعاليت ته چمتو کېږي. ددې عمليې فزيکي دليل دا دی چې انسان د خدا پر مهال ډېر اکسېجن جذبوي او په نتيجه کې ډېره انرژي اخلي، نو په همدې اساس نن تعليمي ارواپوهان تفريح او خدا د زده کړې لپاره يوه ښه وسيله گڼي.

طنز د ديکتاتورۍ او تشدد په وخت کې د ځان خونديتوب يوه غوره لاره ده. په هغو ټولنو کې چې د بيان ازادي نه وي او د ليکوال ژوند ته خطر متوجه وي يا نه شي کولای چې په مستقيمه توگه اجتماعي ناخوالو په تېره بيا لوړپوړو فاسدو چارواکو او زورواکانو ته گوته ونيسي، نو په دې ډول وضعیت کې طنز يوه ډېره موثره وسله ده، ځکه چې طنز د صراحت پر ځای د رمزونو، کنايو، اشارو او سمبولونو په بڼه خبرې

کوي، په دې ډول طنز لیکوال هم خپل لوستونکی پوهوي، هم فاسد ته درد رسوي او هم ځان له خطر څخه ژغوري.

د طنز بله نښېګڼه دا ده چې پر مقابل لوری ژر اغېز کوي. ځینې انسانان به مو لیدلي وي چې څوک زر نصیحتونه هم ورته وکړي، نو سر نه خلاصوي او ځان ته هیڅ نه متوجه کېږي، خو که ترېور یا بل سیال پیغور ورکړي، نو ډېر ژر خپلو نیمګړتیاوو ته پام کوي او په ځان کې د بدلون راوستلو پربکړه کوي، نو د طنز له لارې هغه خلک ډېر ژر اصلاح کېږي چې دغه ډول خوی او خصلت لري.

طنزي لیکنې لیکوال خلاق او نوښتګر روزي. ځینې خلک یوازې په یوه قالب یا لوبښي کې لیکنې کوي. د وخت په تېرېدو سره یې له همدې قالب څخه زړه تور شي او غواړي چې په بل قالب کې لیکنې وکړي. کله نا کله یوه موضوع په یوه قالب کې نه ځایېږي یا له هماغه قالب سره سمه نه لګېږي او ضروري برېښي چې باید د موضوع له ډول او حجم سره سم قالب غوره شي، خو دا چې لیکوال تر دې مهاله په یوه قالب کې تمرین کړی او یوازې په دې ډګر کې تجربه لري، نو ورته ګرانه وي چې د قالب له امله تر پایه پورې د هماغه یوې موضوع لمنه ونیسي، پایله یې دا راووزي چې موضوعات یې سولېدلي کلیشه یي او سترې کوونکي ښکاري، خو طنزلیکوال په بېلابېلو قالبونو کې لیکنې کوي او په دې ډول نوښتګر روزل کېږي.

د طنز بل ارزښت دا دی چې مینه وال یې ډېر دي. لوستونکي بېلابېل ذوقونه لري، څوک شعر، څوک نثر، څوک لنډه کیسه، ناول، سفرنامه او څوک بیا ادبي ټوټې او نور فورمونه خوښوي. دغه ډول خلک د هنر

وړاندې کولو د ښې او شکل له مخې هم سره وېشل شوي دي. څوک چاپي، څوک تصويري او څوک بيا تمثيلي هنري اثار خوښوي. د طنز ښېگڼه دا ده چې هم ليکلې، هم شفاهي، هم تصويري او هم تمثيلي ښه لري، په هر هنري فورم او شکل کې راتلای شي، نو په دې ډول ويلاى شو چې د طنز لمن د نورو هنرونو په پرتله پراخه او ډېر مينه وال لري.

د طنز بله گټه دا ده چې په ټولنه کې د اصلاح غوښتنې روحیه پياوړې کوي. د طنز اساسي هدف د ټولنې اصلاح او روغتيا ده. طنز د اجتماعي طبيب حيثيت لري چې د ټولنې ډېرې کوچنۍ نيمگړتياوي هم پېژني او درملنه يې کولای شي. د سياست تر څنگ په ادبياتو کې هم د محافظه کار، انقلابي او اصلاح غوښتنې مبارزې موضوع د بحث وړ ده او ټول ادبيات له همدې دريو رنگونو څخه خامخا يو رنگ لري. محافظه کار ادبيات هر څه پر خپل حال پرېږدي او نيمگړتياوو ته گوته نه نيسي. انقلابي ادبيات بيا د يوې شپږې لپاره ټول پوستين اور ته اچوي، وچ او لاندې ټول يو ځای سوځوي، لکه توپان د ټولنې ټول بنسټونه له بېخه باسي، خو دا تضمين نه شي ورکولای چې دا بنسټونه بيرته جوړولای شي او يا يې تر پخواني حالت ښه جوړوي. سمون پالان بيا معتدله لاره غوره کوي، نه د ټولنې پر ټولو ناخوالو سترگې پټوي او نه هم هر څه له سره جوړوي، د ټولنې جوړ ځايونه پر خپل پخواني حالت پرېږدي او يوازې يې نيمگړي او تخريب شوي برخې اصلاح کوي. څرنگه چې د طنز هدف د ټولنې اصلاح ده، نو ويلاى شو چې طنز د اصلاحي ادبياتو سرلاری گڼل کېږي.

د طنز بل اهمیت په دې کې دی چې ښکلا له بدرنگیو راجلا او سوچه کوي. طنز ښکلا ته د لوستونکو پام وړ اړوي، د دې لپاره چې ښکلا نوره هم وځلېږي، سوچه شي، نور هم ارزښت پیدا کړي، نو باید له بدرنگۍ څخه بېله شي. طنز له یوې خوا انتقاد په ښکلي او هنري انداز کې وړاندې کوي او له بلې خوا بدرنگي غندي او له ښکلا څخه یې جلا کوي، چې په نتیجه کې یې ښکلا سوچه او د خلکو پام وړ اړي.

د طنز له لارې په ټولنه کې انتقادي تفکر وده کوي او اجتماعي ناخوالي مشخص کېدای شي. طنزي انتقاد د درملو حیثیت لري. هغه درمل چې په لومړي سر کې درد لري، خو نتیجه یې روغتیا ده. که څه هم انتقاد کول او منفي لید لوری کوم درد نه شي دوا کولای، خو نیمگړتیاوي ښه ترا مشخص کولای شي. تر هغو چې په ټولنه کې نیمگړتیاوي مشخص نه شي، نو د اصلاح لپاره یې هېڅ ډول ستراتیژي او پلان نه شي جوړېدای. که انتقاد نه وي، نو گڼ شمېر اجتماعي نیمگړتیاوي، ناخوالي او ظلمونه به پټ پاته وي، ظالم به ځکه سرې سترگې گرځي چې نه به ولس او نه به دولت خبر وي، خو په هره اندازه چې د ټولنې ډېرې نیمگړتیاوي رسوا او مشخص شي، نو په هماغه کچه یې د اصلاح لارې چارې اسانه کېږي. (۴: ۸۲ مخ)

د طنز بله گټه دا ده چې لوستونکي خندوي او خدا د انسان اړتیا ده. په طنز کې د انتقاد تر څنګ ظرافت او خندوونکی انځور هم یو مهم عنصر گڼل کېږي او دا هم یو حقیقت دی چې خدا تل له سولې سره تړلې وي. په کومه ټولنه کې چې د انتقاد کولو زړه ورتوب او انتقاد زغملو کلتور حاکم وي، هلته د اصلاح لپاره هڅې کېږي او چېرې چې

خلک خاندې هلته جگړه نه وي. د ترکیبې نوميالی طنز لیکوال عزیز نسین وایي چې طنز لږ تر لږه انسان خندوي او هغه څوک چې خاندې هیڅکله هم جگړه نه کوي، نو افغاني ټولنه چې خورا ډېرې ناخوالې یې گاللي او اوس هم له گڼ شمېر بدمرغيو سره لاس او گربوان ده، دا اړتیا لیدل کېږي چې د اصلاح په نیت دې ناخوالو ته د انتقاد گوته ونیول شي، خو که دا انتقاد د خدا په بڼه وي، نو لا به بڼه وي، ځکه چې افغاني ټولنه هم اصلاح او هم خدا ته اړتیا لري. څېړنو ښوولې چې د تراژیدي فیلم کتل یا لیکنې لوستل د طنزي او کومیدي اثر په پرتله د وینې جریان چټک کوي او انسان خوشاله ساتي. (۹: ۵ مخ)

طنز ادبي ژانر که ادبي سبک؟

ځينې ليکوال په دې اند دي چې طنز ځان ته ادبي فورم، صنف يا ژانر (Genre) دی او نور يې بيا سبک (Style) بولي. همدا گروهه او باور د دې لامل شوی چې اوس ډېری ادبپوهان د ادبي اثارو په ډلبندۍ او وېش کې د طنز ځای سم نه شي مشخص کولای. لومړۍ عقیده ډېره مشهوره ده، ځکه نو ډېر پلويان هم لري. موږ په دې بحث کې لومړی ادبي ژانر او بيا سبک په لنډ ډول څېړو، تر دې وروسته به وگورو چې طنز له کومې ادعا سره سم لگېږي؟

د ادبي ژانرونو د ډلبندۍ هدف د شکل او محتوا بېلول دي. که غواړو چې یو ادبي اثر وڅېړو، نو باید لومړی مشابه ادبي اثار په یوه ډله او کورنۍ پورې وتړو او بیا یې تحلیل کړو. د هر ادبي ژانر په اړه ځینې قراردادونه او معیارونه موجود دي. که ادبي اثار ډلبندي نه کړو، نو په هغه تله او کاني یې نه شو تللای چې په ادبي تیورۍ کې د هغه لپاره وضع شوی وي. له بلې خوا د علم یوه مهمه ځانگړنه دا هم ده چې باید ډلبندي شي او دا وېش په ټولو علومو کې دود دی. (۵۳: ۱۸۳ مخ)

نوميالي فیلسوف ارستو د لومړي ځل لپاره ادبي اثار پر دریو عمده برخو ووېشل لکه حماسي یا داستاني، تغزلي یا سندرېز او ډراماتيک یا تمثیلي ادبیات. د وخت په تېرېدو سره ادب وده وکړه، ادیبپوهانو د ارستو پر وېش بحثونه وکړل او په نتیجه کې نوي ډلبندۍ جوړې شوې. دا وېش په لوېدیځه او ختیځه نړۍ کې سره جلا دی. په ختیځ او لوېدیځ کې هم هره ژبه داسې ولسي ژانرونه لري چې په هغه کې دا وېش نه مراعت کېږي او هر ژانر جلا قراردادونه او معیارونه لري او د هغه له مخې یو اثر ښه یا کمزوری گڼل کېږي. د نوي وېش له مخې د ارستو ژانرونه لوی گروپونه بلل کېږي چې هر گروپ یې پر څو ژانرونو وېشل شوی او هر ژانر بیا په خپل ځان کې کوچنۍ څانگې لري چې کوچنۍ ژانر یا (Sub Genre) یې بولي. د بېلگې په ډول چاربیته د پښتو ولسي-ادب یو ډول دی چې په غنایي یا سندرېز گروپ پورې اړه لري، خو په دې کورنۍ کې ځنځیري چاربیته هم لرو چې کوچنۍ څانگه ورته ویلای شو.

له ارستو رانیولې بیا تر اوسه پورې نه یوازې دا چې پر پخوانیو ډولونو نوي ژانرونه ورزیات شوي، بلکې له پخوانۍ زړې تنې څخه نوي څانگې هم راتوکېدلې او یا دوی څانگې سره یو ځای او نوی ژانر ځنې جوړ شوی دی، مثلاً له قصیدې څخه غزل جوړه شوه، له پخوانیو جنایي رومانونو څخه د داستایوفسکي رومانونه وزېږېدل، روسي شاعر الیکساندر بلوک له لرغونو کلیوالي ترانو څخه الهام واخیست او په خپلو شعرونو کې یې پخوانۍ محتوا په نوې بڼه وړاندې کړه.

پخوا په لویدیځ کې کومیدي او تراژیدي جلا محتوا بلل کېده، خو اوس په یوه قالب کې هم راتلای شي او کومیدي - تراژیدي یې بولي. دغه ډول په پښتو کې ځوان فورم ټپییزه درواخله چې د پښتو تر ټولو قوي او مشهور شعري فورم (لنډۍ یا ټپې) پر بنسټ روغه شوه.

که څه هم د ارستو وېش او د هغه وخت له زړې تنې څخه رازرغونې شوي څانگې اوس هم گڼ شمېر لاریان او پلویان لري، خو ځینې ادیبوهان په تېره بیا ښکلا پېژندونکي وایي چې دا ډلبندي اوس زړه او تر وخت تېره ده. دوی وایي چې دې طبقه بندی د ادبیاتو د نوي تاریخ فضا مسمومه کړې او د ښکلا پېژندنې په برخه کې یې له مور څخه گڼ شمېر حقایق پټ کړي دي. دوی استدلال کوي چې ډېر ځله یو نابغه هنرمند له دې امله د کره کتونکو له نیوکو سره مخ او شاهکار اثر یې له پامه غورځول کېږي چې ولې یې د ادبي ډولونو وېش نه دی مراعت کړی. (۲۳: ۲۹-۳۰ مخونه)

د ادبي ډولونو تر وېش وروسته د ادبي ژانر د شکل او محتوا موضوع ته راځو. د هر ادبي اثر شکل او محتوا تر خپل منځ نه بېلېدونکي اړیکي

لري. يو ادبي ژانر چې شکل يې له محتوا سره سمون و نه لري يا يو شکل خپله محتوا تشرېح نه کړای شي، گړدسره هنري ارزښت نه لري. د هند د نيمې وچې نابغه لیکوال او شاعر رابند نات پـاگور په خپله مقاله (د ادب مضمون) کې په دې اړه داسې وايي: ((بهرنۍ نړۍ زموږ په احساساتو او خيالاتو کې بله نړۍ جوړوي. دغه نړۍ نه يوازې له هغو رنگونو، کرکټرونو، غږونو او هغو شيانو څخه ډکه ده چې له دباندي نړۍ څخه ورته راځي، بلکې د ښو او بدو په اړه زموږ ډار، زړه ورتوب، تعجب، خوښۍ او خواشيني سره هم ژورې اړيکې لري)).

د هرې موضوع د بيان لپاره ځانگړی قالب موجود دی، مثلاً د تغزلي يا سندرېز ادب لپاره قصيده، غزل، څلوريزه، لنډۍ، چاربيته او داسي نور شعري قالبونه مناسب دي. دغه ډول د داستاني موضوعاتو لپاره مثنوي، لنډه کيسه، ناول او رومان مناسب قالبونه دي. دلته گورو چې محتوا او شکل تر خپل منځ يو تناسب لري، يوه اوږده کيسه د لنډۍ يا غزل په فورم کې نه شو وړاندې کولای، خو مثنوي بيا د اوږدو کيسو لپاره ډېر ښه قالب دی. که غواړو چې همدا اوږده کيسه په نثر کې وليکو، نو لنډه کيسه، ناول او رومان غوره قالبونه دي.

کله کله خو مضمون او شکل داسي سره غوټه شوي وي چې گړدسره نه سره بېلېږي. د تخليقي اثر قالب بايد داسي و نه گڼل شي لکه لوبښی او اوبه. اوبه د لوبښي له جنس څخه نه دي، ځکه نو کولای شو چې د يوه لوبښي اوبه په بل لوبښي کې واچوو، خو که له يوه مضمون څخه د هغه د افادې شکل ليري کړو امکان لري چې بل شی ځنې جوړ شي. مثلاً غواړو يوه محتوا د رومان په قالب کې وړاندې کړو. که وغواړو همدا

محتوا د ژورنالیستيکي مقالې يا ډرامې په بڼه وړاندې کړو، نو نه يوازې دا چې د تخليقي مضمون د افادې فورم مو بدل کړ، بلکه يو نوی مضمون مو په نوي شکل کې خای کړ او آن دا چې د هنر له ډگره ووتو. (۲۲): ۸۳-۸۵ مخونه)

زموږ فرهنگي دود داسې دی چې ټول ادبي اثار په لومړي سر کې د بڼې له مخې پر دوو برخو وېشل کېږي چې يو يې نظم او بل يې نثر دی. په دې وېش کې هم نظم او هم نثر خپل تخنيکي جوړښت او قراردادونه لري، مثلاً د پښتو ژبې لنډۍ بايد دوې مسرې وي، د څپو شمېر يې بايد (۲۲) وي چې لومړۍ مسره يې نهه او دوهمه يې ديارلس څپې وي. بايد قافيه و نه لري او دوهمه مسره يې په (نه) يا (مه) پای ته رسېدلې وي. که دا خصوصيات و نه لري، نو لنډۍ نه شو ورته ويلای. (۳: ۱۰۷ مخ)

گورو چې طنز نه د ارستو په دريو لويو گروپونو کې ياد شوی او نه هم په هغه لړ کې د خپلواک ادبي ژانر په توگه راتلای شي چې دې لويو ډلو ته منسوب شوی دی، خو که ورته ځير شو، نو له هر گروپ سره اړه لري او په ټولو هغو ادبي ژانرونو کې راتلای شي چې له دې لويو گروپونو سره اړه لري. لنډه دا چې طنز په هره بڼه راتلای شي لکه د وينا، ليکنې، رسم، تياتر، راډيويي او ټلويزيوني ډرامو په بڼه.

ځينې ادبپوهان ادبي ژانرونه د موضوع او محتوا په نوم هم يادوي، لکه انتقادي ادبيات، عرفاني ادبيات، تعليمي ادبيات او داسي نور. موږ مخکې وويل چې د ادبي ژانرونو هدف د شکل او محتوا بېلول دي، خو په موضوعي وېش کې نه يوازې دا چې د شکلونو او قالبونو وېش له پامه

غورځول کېږي، بلکې محتوا هم په روښانه ډول نه سره جلا کوي. د بېلگې په توګه انتقادي ادبيات به راواخلو چې له طنز سره نژدې خپلوي لري. د انتقاد ساحه تر ادبي ژانر لویه ده، انتقاد هم په ادبي او هم ژورنالستيکو ژانرونو کې راتلای شي، آن دا چې د ادبياتو تر پولو هم اوږي، انتقاد کېدای شي چې د کارتون په بڼه وي چې کارتون ته بیا ادبيات نه شو ویلای.

ځینې لیکوال طنز له انتقادي ادبياتو سره تړي. که دا فرضیه ومنو، نو په ډېرو ادبي او ژورنالستيکو لیکنو کې به د ټولنې ناخوالو ته د انتقاد ګوته نیول شوې وي، خو هر انتقاد ته طنز نه شو ویلای. طنز د انتقاد او ظرافت هغه مخلوط دی چې هنري ځلا او ښکلا لري، دا ځلا او رڼا په هر ادبي قالب کې لوېدای شي او دې قالب ته د هغې هیندارې بڼه ورکوي چې په هغه کې د ټولنې نیمګړتیاوي خورا واضح ښکاري. په پورتنۍ فرضیه کې وینو چې په انتقادي ادبياتو کې د طنز له دوو اساسي ارکانو څخه یوازې یو رکن یانې انتقاد لیدل کېږي، خو د طنز بل رکن چې ظرافت دی له پامه غورځول شوی دی، نو په دې اساس ویلای شو چې د ادبي اثارو موضوعي وېش یوازې ادبي موضوعات اوډلای شي، خو د ادبي ژانرونو د شکل او محتوا په وېش کې مرسته نه شي کولای.

مخکې مو وویل چې ادبيات د بڼې له مخې پر دوو عمده برخو وېشل کېږي چې یو نظم او بل یې نثر دی. ګورو چې طنز هم په نظم او هم نثري بڼه لیکل کېدای شي. دغه ډول مو د هر ادبي ژانر لپاره د بهرنی موجودیت یانې قالب خبره وکړه. څرنگه چې طنز د هر ژانر په قالب کې

راتلای شي، نو ویلای شو چې طنز بهرنی وجود او قالب نه لري او یوازې محتوا ده.

د طنز ساحه تر ادبي ژانر لویه ده، ځکه چې ادبي اثار یوازې د خپل قالب په بڼه وړاندې کېږي، خو طنزي اثار پر شفاهي او لیکلې بڼه سربېره په تصویري او تمثیلي بڼه هم وړاندې کېدای شي. مثلاً کارتون طنز دی، خو ادبیات نه شو ورته ویلای. طنزي رومان ادبي اثر دی، خو د ټلويزیوني سریال تمثیل شوې بڼه یې ادبیات نه شو گڼلای. دلته وینو چې رومان تمثیل شوی او د الفاظو پر ځای یې د تصویر بڼه غوره کړې او د ادب له دایرې وتلی، خو په نوې بڼه کې بیا هم طنز بلل کېږي. اوس که همدا طنزي رومان کارتوني بڼې ته واړوو، نو له ادبیاتو څخه وزي، خو له طنز سره خپلوي نه پرې کوي او په نوې بڼه بیا هم طنز یادېږي.

د ادبي ژانر یوه ځانگړنه دا ده چې کله یې یو ملت له بل څخه په پور اخلې او تقلید یې کوي، نو په شکل یا محتوا کې یې خامخا څه ناڅه بدلون راځي. د بېلگې په ډول جاپانی. هایکو به راواخلو چې نوې پښتو شاعرۍ ته راغلې ده. هایکو په جاپانی شاعرۍ کې درې مسرې لري چې لومړۍ او دوهمه مسره یې پنځه او دوهمه یې اووه څپې لري، خو په پښتو شاعرۍ کې یې د مسریو تر منځ د څپو شمېر مهم نه دی، بس یوازې یې باید د مسریو شمېر درې وي. هایکو د تخنیکي اړخ تر څنگ د محتوا له مخې هم خوراډېرې باریکۍ او نزاکتونه لري. په جاپانی شاعرۍ کې تر ډېره بریده د طبیعت ښکلا انځوروي، خو په پښتو کې چې تر دې مهاله څومره هایکوگاني لیکل شوي، نو هر ډول محتوا پکې

لیدل کېږي. د هایکو غوندې طنز هم له نورو ژبو څخه پښتو ته راغلی دی، نو که چېرې طنز ادبي ژانر وای او یا یې بهرنی وجود درلودای، خامخایې څه ناڅه بدلون کاوه، خو گورو چې د طنز دوه اساسي رکنونه یانې انتقاد او خندوونکی انځور پر ځای پاته او په هره ټولنه کې یې همدا رنگ ساتلی دی. که څه هم په ځینو بهرنیو طنزونو کې داسې خبرې راغلي وي چې زموږ له فرهنگ سره سمون نه لري، خو د هغه اصلي علت د طنز جوړښت نه، بلکې اجتماعي ارزښتونه دي، طبعاً چې د یوې ټولنې ارزښتونه له بلې سره توپیر لري. په ژانر کې شکل اساسي عنصر دی، آن دا چې ادبي ژانر له شکل پرته بیخي زېږېدلای نه شي، خو په طنز کې قالب د طنز برخه نه گڼل کېږي.

په ادبي ژانر کې وینو چې قالب د موضوع او محتوا د کمیت دواړو له مخې مهم دی، خو طنز په هر ژانر کې راتلای شي، آن دا چې پر ادب سربېره په ژورنالیستیکو ژانرونو کې هم وړاندې کېدای شي او قالب یې یوازې د محتوا د کمیت له مخې غوره کېږي. مثلاً د شپاړسمې مېلادي پېړۍ د نوميالي اسپانوي طنز لیکوال سروانتیس (دون کیشوت) رومان به یاد کړو. دا اثر هم رومان او هم طنز دی. سروانتیس غوښتل چې د شپاړسمې پېړۍ پر رومانیکو ادبیاتو، نکلونو، افسانوي پهلوانانو، درواغجنو کیسو او خرافاتي عقایدو باندې په ادبي بڼه انتقاد وکړي. څرنگه چې هدف یې د ادبیاتو او تاریخ یوه لویه برخه نقد کول او محتوا یې ډېره لویه وه، نو سروانتیس لازمه وگڼله چې د دې محتوا لپاره لوی لوبښی یانې د رومان ژانر غوره کړي. دون کیشوت رومان په دوه ټوکه کې لیکل شوی چې هر ټوک یې تقریباً شپږ سوه مخه لري. د دې لپاره

چې د کتاب ژبه وچه او سترې کوونکې نه شي لیکوال غوره گڼلې چې خپل فکر په طنزي ډول بیان کړي. دلته گورو چې اثر د ادبي ژانر له مخې رومان دی، خو سبک یې طنزي دی. دغه ډول د چارلس ډیکنز اثر د ژانر له مخې رومانونه، خو د محتوا او سبک له مخې طنزونه دي. (۲: ۴۰ مخ)

د طنز په اړه وروستی خبره د سبک ده. سبک په لغت کې سره یا سپین زر ویلي کول او په قالب کې اچول دي او په ادبي اصطلاح د بیان خاص طرز ته وایي. سبک د ادبي نقد او ادبي تیورۍ لپاره بنسټونه گڼل کېږي، ځکه یو خود ادبیاتو د ماهیت په پېژندلو کې مرسته راسره کوي او بل د یوه شاعر یا لیکوال کمزورۍ هم رانښيي. په سبک کې د لغتونو د انتخاب طرز، د جملو د جوړښت ډول، خیال انځورول، وزن، د بدیعي صنایعو راولړلو طریقه او نورو ژبني خصوصیاتو تکرار او یا یوه اړخ ته ډېر ارزښت ورکول یې عمده ځانگړتیاوي دي. (۱: ۵۲ مخ)

څرنگه چې په سبک کې د ژبنيو توکو تکرار د ملاتیر گڼل کېږي، نو په طنز کې هم تل انتقاد او خندا په خپل ځانگړي تناسب او هنرمندانه انداز غاړه په غاړه او بېلابېلو بڼو تکرارېږي. هر لیکوال د خپلې عقیدې له مخې یو شی رد او یا تائیدوي. د یوې ستونزې د حل لپاره یوه ځانگړې لاره غوره کوي او بیا همدا مفکوره د لیکوال په اثارو کې په یوه او بله بڼه تکرارېږي، نو د هغو خصوصیاتو مجموعه چې له یوې خوا د یوه لیکوال اثار له نورو څخه جلا او له بلې خوا د ده په اثارو کې تکرارېږي، سبک بلل کېږي. که څه هم ټول سبکي خصوصیات په طنز

پورې اړه نه لري، خو ځينې سبکي ځانگړنې شته چې ادبي ليکنه طنزي کولای شي. (۳۱: ۲۲-۵۴ مخونه)

سبک اووه ډولونه لري چې يو ډول يې د هدف او مقصد په نوم يادېږي. په احساساتي سبک کې ليکوال غواړي چې د لوستونکو احساسات او هيځانات راوپاروي چې طنز هم په دې ډول سبک پورې اړه لري. طنز ليکوال غواړي چې د لوستونکي احساسات راوپاروي، هغوی وځنډوي، خو په دې خدا کې هغوی ته دټولنې ځينې ناخوالي او نيمگړتياوي هم وروښيي. سبک د کمي او کيفي اړخونو له پلوه هم د بحث وړ دی چې طنز يې په کيفي ځانگړتياوو کې راځي. (۱۷: ۹۹ مخ)

ځينې ادبي سبکونه د لويو ليکوالو او شاعرانو په نوم هم يادېږي او نور يې تقليد کوي لکه د خوشال بابا سبک، د روښانيانو سبک او داسې نور. دغسې په طنز کې هم دوه مشهور سبکونه شته چې يو (هوراسي) او بل (جووینالي) سبک نومېږي. هوراس او جووینال د لرغوني روم دوه مشهور شاعران ول چې هر يوه يې ځان ته طنزي سبک درلود. جووینالي سبک ته تور يا تريخ سبک هم وايي. په دې سبک کې ظرافت يا خدا لږ او انتقاد ډېر وي، خو برعکس په هوراسي طنزونو کې بيا خدا ډېره او انتقاد لږ وي، ځکه يې سپين يا خواږه طنزونه هم بولي. (۲۶: ۵۱ مخ)

د طنز ليکوالو تر منځ هم د سبک موضوع د بحث وړ ده چې انفرادي سبک بلل کېږي. د بېلگې په توگه يو شاعر يا ليکوال د طنز لپاره سياسي او بل يو فرهنگي موضوع غوره کوي. يو ليکوال د ټولنې لوړپوړې چارواکي په نښه کوي او بل بيا ټيټ رتبه مامورينو ته گوته

نیسي. یو لیکوال د خپلي لیکنې لپاره د لنډې کیسې او بل بیا د راپور فورم غوره کوي. یو لیکوال د الفاظو په مرسته طنز جوړوي، خو بل بیا معنوي صنعتونو ته ترجیح ورکوي. یو لیکوال اوږدې او بل لنډې جملې لیکي. یو لیکوال یو ډول قضاوت کوي او د بل لیکوال قضاوت بیا بېل وي، نو تر دې بحث وروسته دې نتیجې ته رسېږو چې طنز خپلواک ادبي ژانر نه، بلکې ادبي سبک دی.

د طنز سبکونه

سبک (Style) عربي کلمه ده چې په لغت کې د سرو او سپينو زرو وييلي کولو او قالب کې اچولو ته وايي، خو په ادبي اصطلاح د يوه فکر بيانولو طرز ته سبک ويل کېږي چې بنسټ يې تکرار دی لکه د موضوع، قالب، جملو جوړښت، خيال انځورول، لفظي او معنوي صنايعو او نورو ژبنيو خصوصياتو تکرار يا يوه اړخ ته ډېر ارزښت ورکول د سبک عمده ځانگړتياوي بلل کېږي. يو ليکوال که هر څومره د يو چا د سبک تر اغېز لاندې راشي يا په شعوري ډول وغواړي چې د بل ليکوال پر سبک برباره ليکنه وکړي، په نتيجه کې به يې يو سبک بل ته ورته شي، خو کټ مټ يو سبک نه بلل کېږي.

سبک د ليکوال له فکر سره نه بېلېدونکي اړيکې لري او هر ليکوال جلا فکر لري مثلاً يو ليکوال انتقادي تفکر (Critical thinking) لري، خو بل بيا محافظه کار وي، يو ليکوال باغي او بل محتاط وي. که فرض کړو چې دوه ليکوالان يو ډول فکر کوي، نو د موضوعاتو انتخاب يې توپير سره کوي. په افغانستان کې پخوانيو طنز ليکوالو ډېر عادي موضوعات مطرح کول، د ټولنې ډېرو کوچنيو نيمگړتياوو ته يې گوته نيول، د نظام يا واکمن پورې ډېر کوچني چارواکي يې په نښه کول، مثلاً پر ترافيکي پوليس، کاتب، ميرزا، چوکيدار او داسې نورو په اړه به يې طنزونه ليکل، حال دا چې که د ټولنې دا پورې اصلاح شوی هم وای، د خلکو پر ژوند يې چندان اغېز نه درلود، خو نن اکثره طنز ليکوال له رئيسانو او وزيرانو نيولې بيا تر ولسمشر پورې کرکټرونه په نښه کوي او په خپلو طنزونو کې د ټولنې ډېر اساسي موضوعات رانغاړي.

که فرض کړو دوه ليکوالان هم يو ډول فکر کوي او هم زړه ور دي، دواړه غواړي چې په ټولنه کې پر اداري فساد طنز وليکي او دواړه غواړي چې يو فاسد وزير په نښه کړي. ايا دواړه به وکولای شي چې د خپل طنز لپاره يو ډول قالب غوره کړي؟ که فرض کړو چې دواړه طنز ليکونکي پر لنډه کيسه لاسبري دي او دا قالب يې غوره کړ، دوی به په دې قالب کې فکر يو ډول ځای پر ځای کړي؟ ايا دوی به وکولای شي چې يو ډول الفاظ غوره کړي؟ د دوی د جملو سکښت او جوړښت به يو ډول وي؟ ايا يو ډول طنزي تخنيکونه به وکاروي؟ طنز د انتقاد او خندوونکي وضعيت يا ظرافت څخه جوړ دی، د ځينو ليکوالو په طنز کې د انتقاد او د ځينو ليکوالو په طنز کې بيا د ظرافت پله درنه وي، ايا

دوه لیکوالان به وکولای شي چې خپل طنز ته د انتقاد زهرجنه دوا او ظرافت خواړه په يوه اندازه ورگډ کړي؟ ښکاره خبره ده چې دا کار ناممکن دی، نو ویلای شو چې سبک فردي ځانگړنه ده. لکه څنگه چې د انسانانو فکرونه او رنگونه سره جلا دي، دغه ډول د دوو لیکوالو سبکونه هم یو ډول نه دي.

که څه هم هر لیکوال ځان ته جلا سبک لري، خو د ځینو لیکوالو سبکونه ډېر پاخه، جالب او ډېر لوستونکي لري، ځکه نور لیکوال هم د دوی تر اغېز لاندې راغلي او د دوی تقلید کوي چې په دې ډول ځینو سبکونو پېړۍ پېړۍ دوام کړی دی لکه د هومر سبک، د شکسپېر سبک، د خوشال بابا سبک، د حمید بابا سبک او داسې نور.

لومړی خو طنز خپله یو ادبي سبک دی چې مخکې مو په دې اړه په تفصیل بحث کړی دی، په دې سبک کې بیا دننه هر لیکوال خپل ځانگړی سبک لري، نو ویلای شو چې طنز ډېر سبکونه لري، خو تور او سپین سبکونه یې ډېر مشهور او هر طنز لیکوال په یو ډول نه یو ډول د دې دوو سبکونو لاروی بلل کېږي. دا سبکونه د طنز د دوو اساسي توکیو په تناسب پورې اړه لري چې یو انتقاد او بل خندوونکی وضعیت یا ظرافت دی. تور طنز ته ترېخ یا جووینالي طنز هم وایي. جووینال د لرغوني یونان طنزي شاعر و. د ده په طنزونو کې به انتقاد ډېر او ظرافت لږ و، ځکه خو د ده طنزونو ته تور یا ترېخ طنز هم وایي. سپین سبک د لرغوني یونان له یو بل شاعر هوراس له نوم سره تړلی دی. د هوراس په طنز کې بیا د جووینال بر عکس انتقاد لږ او خندا یې ډېره ده، ځکه نو پر دې سبک برابر لیکل شویو لیکنو ته خوږ طنز هم وایي.

د پخوا په ډول اوسني طنزونه هم پر تور او سپین سره وېشل شوي دي، ځينې طنزونه دومره خواږه او لوستونکي دومره خندوي چې خلک د چاکلېټو په سترګه ورته ګوري، ځکه په دې چاکلېټو کې اغېشل شوي درمل دومره لږ دي چې هر لوستونکی يې خوند نه شي احساس کولای، خو ځينې طنزونه بيا دومره ترخه دي چې خدا يې د هيڅ برابره ده.

په طنز کې د انتقاد او ظرافت تر منځ تناسب ساتل خورا ضروري کار دی. که يو طنز لوستونکی و نه خندوي او د خدا پر ځای يې وژړوي، طنز نه شو ورته ويلای، خو که يو طنز يوازې لوستونکی و خندوي او انتقاد و نه لري بيا هم طنز نه گڼل کېږي. که د انتقاد او ظرافت تر منځ تناسب ته پام و نه شي، د طنز بنسټونه نرېږي. موږ او تاسې هره ورځ انتقادي ليکنې لولو، خو ادبيات يې نه گڼو، ځکه چې هنريت نه لري، دغه ډول داسې ليکنې هم لولو چې خندوي مو، خو د اجتماعي ناخوالو يوه ګوښه مو سترگو ته نه دروي. تر ټولو بريالۍ طنز ليکوال هغه دی چې د دې دوو توکيو تر منځ تناسب وپېژني او په مناسب ډول د دې دوو توکو يو ځای کول يې زده وي.

د طنز بنسټونه

کله چې غواړو طنز وپېژنو، نو لومړی مو دا پوښتنه په ذهن کې راگرځي چې طنز له څه شي څخه جوړ شوی دی؟ ډېر ځله به مو د کره کتنې په باندې اړونو کې اوږدې او کتابونو کې به مو هم لوستي وي چې ادبپوهان ځينې ادبي لیکنې په طنز کې نه شاملوي، خو لیکوال یې طنز بولي، ان دا چې ځينې لیکوالو پر خپلو کتابونو په غټو تورو طنزي شعرونه، طنزي لنډې کیسې یا دې ته ورته نومونه لیکلي وي، خو ادبپوهان یې په طنز کې نه شمېري.

اوس پوښتنه دا ده چې له ادبپوهانو سره کوم معیار شته چې یوه لیکنه طنز گڼي او بله د طنز له دایرې څخه باسي؟ مخکې تر دې چې د دې پوښتنې ځواب ته راشو یو مثال راوړو. H_2O د اوبو کیمیاوي ترکیب دی. په دې ترکیب کې هایدروجن او اکسیجن د یو خاص تناسب له

مخې سره یو ځای شوي او اوبه ځنې جوړې شوي دي. اوس که له دې مرکباتو څخه یو یې هم کم یا ډېر شي اوبه نه شو ورته ویلای. دغه ډول طنز هم پر دوو پښو یا دوو بنسټونو باندې ولاړ دی چې یو انتقاد (Criticism) او بل یې هم ظرافت (Elegance) یا خلاف العادت (Abnormal) حالت دی. که یوه لیکنه یوازې لوستونکي وځنډوي، خو انتقاد و نه لري طنز نه بلل کېږي، دغه ډول که یوازې انتقاد ولري او ځنډوونکي وضعیت نه وي پکې انځور شوی بیا هم طنز نه شو ورته ویلای، نو ویلای شو چې طنز له دې دوو توکیو څخه جوړ دی او په دې دوو معیارونو او کانونو یې تللای شو.

په طنز کې د انتقاد او ظرافت ارزښت په دې کې دی چې ظرافت د انسان عواطف او انتقاد یې عقل را پاروي. کله چې لوستونکي په طنز کې ظریف انځور ویني، نو د خندا په بڼه غبرگون ښيي. کله چې یې په انځور کې د ټولنې ناخوالو ته پام شو، نو عقل یې راپارېږي او په انځور کې د اجتماعي ناخوالو او بدمرغيو په اړه قضاوت کوي چې وروسته دا قضاوت د قهرجن غبرگون بڼه نیسي، ځکه خو د طنز خندا د کومیدي، هزل او هجوې په پرتله ډېر دوام نه کوي او ډېر ژر په ژړغوني او قهرجن حالت اوږي. امریکایي طنز لیکوال مارک ټوین (Mark Twain) وايي چې د ظرافت او خندا اصلي شکل خوشاله کوونکي نه، بلکې ځوروونکي دی. (۴۲: ۱۷۲ مخ)

د لوستونکي عقلي غبرگون دوه پړاوه لري چې لومړی قضاوت او دوهم قهر او نفرت دی. په طنز کې ظرافت او د لوستونکي ځنډول هدف نه، بلکې وسیله بلل کېږي. د ظرافت په مرسته په ټولنه کې بې عدالتي او

شاته پټ عاملین د لوستونکو سترگو ته درېږي چې په نتیجه کې لوستونکی د هغه په اړه معقول او منطقي قضاوت کوي. په دې بحث کې پر انتقاد، خندوونکي وضعیت، خندا او خندا پر لاملونو باندې خبرې کوو.

۱: انتقاد (Criticism):

انتقاد د ظلم او بې عدالتیو پر وړاندې د انسان عقلي او وجداني عکس العمل دی. طنز له انتقاد او انتقاد په ټولنه کې له ناخوالو او نادودو سره تړلی دی. انتقاد په حقیقت کې له بشري ناوړین سره د خلکو کرکه ښيي. کله چې په یوه ټولنه کې بشري ارزښتونه تر پښو لاندې کېږي او خلک خپله کرکه د انتقاد په بڼه ښيي، دا مانا لري چې خلک له بشري ارزښتونو څخه دفاع کوي او اصلاح غواړي.

طنزي انتقاد لکه میکروب ضد درمل (Antibiotics) چې د خوند له مخې زهرجن او ترخه دي، خو هدف یې د میکروبونو له منځه وړل او بشري روغتیا ده. د انتقاد ساحه ډېره پراخه ده، خو طنزي انتقاد له نورو انتقادونو څخه جلا او خپلې ځانګړتیاوې لري چې په دې ډول دي. په طنز کې د مشخص فرد پر ځای پر ناخوالو برید کېږي، ځکه چې پر مشخص فرد، کورنۍ او ادرس انتقاد کول حقوقي بڼه پیدا کوي او په حقوقي برخه کې باید کره شواهد او اسناد وړاندې شي. په ادبي لیکنه کې چې په هره اندازه کرکټرونه، پېښې، نومونه، ادرسونه، نېټې، مکان او زمان په واقعي توګه معرفي کېږي، په هماغه اندازه د لیکنې هنریت او تخیل ته زیان رسېږي. که په یوه لیکنه کې هر څه واقعي او برېښي

ويل شوي وي، هغه هنري ليکنه نه، بلکې ژورناليستيک راپور گڼلای شو، ځکه چې د ژورناليستيکو ليکنو بنسټ واقعيت او ادبي ليکنو بنسټ تخيل دی. ځينې داسې طنزونه هم شته چې په هغه کې د ستالين، هيتلر او موسولوني نومونه ياد شوي او غندل شوي دي، خو دا کرکټرونه د خپلو شخصيتونو له مخې نه، بلکې د خپلو فکرونو له مخې غندل شوي يا په بله مانا دا کرکټرونه سيمبولونه بلل کېږي چې هدف يې د انسان وژنې، تراهگري، ديکتاتوري، نژادپالنې او فاشيزم غندنه ده. (۲۷: ۳۴ مخ)

په ټولنه کې ناخوالې هر چا ته ښکاره او قربانيان يې هم له هېچا څخه پټ نه دي، خو د ظالمانو، مفسدينو او انسانيت دښمنان هر څوک نه پېژني، ان دا چې کېدای شي د يوه بشري ناوړين شاته پټ لاسونه هېچا ته هم معلوم نه وي، مثلاً په يوه ښار کې درنه چاودنه کېږي چې په پايله کې يې په سلگونو ملکي خلک مړه کېږي، خو هيڅوک نه پوهېږي چې په دې چاودنه کې د چا لاس و؟ نو که موږ د معلومو اشخاصو پر ځای پر بې عدالتيو باندې انتقاد وکړو د ټول ملت، آن دا چې د ټول بشريت خواخوږي به راسره وي، ځکه چې له جنايتونو سره هيڅوک هم خواخوږي نه لري، خو کېدای شي چې له جنايتکارانو سره د هغوی خپلوان، قوم، قبيله او ملگري خواخوږي ولري او کېدای شي د توجيه کولو لپاره يې بېلابېل دلايل ولري. د طنز موضوع انتقاد او هدف يې د ټولنې اصلاح ده. که د بريد هدف معلوم شخص وي، نو دا ليکنه طنز نه، بلکې هجوه ده، ځکه چې په هجوه کې هر څه بربنډ ويل کېږي او کرکټرونه يې هم واقعي وي. (۴۳: ۴ مخ)

د شخصي عقدې له مخې پر یو چا برید کول او د هغه سپکاوی د هجوې عمده ځانگړنه ده، خو څرنگه چې په طنز کې پر معلومو افرادو تېری نه کېږي، نو د طنز مینه وال ورځ په ورځ ډېرېږي، خو هجویه اثار ورو ورو له صحنې وزی، لیکوال او شاعر یې په چاپولو شرمېږي او آن دا چې اکثره معاصر کره کتونکي یې په ادبیاتو کې هم نه شاملوي. کله چې په ټولنه کې ناخوالو ته اشاره کوو، نو سمدلاسه له ځان سره قضاوت کوو او په نتیجه کې یې انتقاد هم کوو چې د دې انتقاد پایله له یوه عمل یا فکر څخه کرکه ده، خو ښه او معقول قضاوت هغه وخت کېدای شي چې په هغه کې قضاوت د عدالت له مخې شوی وي. کله چې د قضاوت لپاره د عدالت معیار منو، نو عدالت دا ایجابوي چې په خپل انتقاد کې انساني کرامت او بشري ارزښتونو ته درناوی وکړو او له شخصي عقدې او سپکاوي څخه ځانونه وساتو.

۲: خلاف العادات وضعیت (Abnormal Situation):

کله چې طنز لیکوال په خپله لیکنه کې د هنري قوت په مټ د اجتماعي ناخوالو داسې ظریف اړخونه انځور کړي چې خلکو تر اوسه پورې نه وي لیدلي او خلاف العادات ورته ښکاره شي، نو تعجب کوي او خپل تعجب د خدا په ښه څرگندوي. په کومیدي، هزل او هجوه کې هم د خلاف العادات انځور په لیدلو سره خلکو ته خدا ورځي، خو په طنزي ظرافت کې د ټولنې ناخوالې هم لیدل کېږي. ځینې ادبپوهان د ظرافت پر ځای خدا د طنز رکن یا بنسټ بولي، خو زه فکر کوم چې خدا د طنز داخلي توکی نه، بلکې د طنز پر وړاندې د

لوستونکو عاطفي غبرگون دی. طنز په خپل داخلي جوړښت کې خدا نه، بلکې ظرافت لري چې د خدا سبب گرځي، مثلاً کله چې د انسان پزې ته د نسوارو بوی ورسېږي، نو غبرگون ښيي او پرنجېږي. دلته نسوار د انسان د شامي سیستم برخه نه ده، بلکې د نسوارو بوی د دې لامل کېږي چې د انسان شامي سیستم عکس العمل وښيي، نو خدا هم له طنز څخه دباندې د لوستونکي عاطفي غبرگون دی چې لامل یې په طنز کې نغښتی ظرافت دی، نوراشئ چې لومړی خدا او بیا خندوونکی وضعیت وپېژنو.

خدا:

خداپېژندنه یا جیلاتولوجي (Gelatology) هغه په زړه پورې برخه ده چې خدا څېړي او په دې وروستیو وختونو کې یې د ډېرو پوهانو او لیکوالو پام ځان ته رااړولی دی، خو تر اوسه پورې هیچا هم د خدا اصلي او اساسي علت نه دی موندلی او په دې اړه څېړنې روانې دي. (۱۲: ۱۵ مخ)

خدا د ځینو پېښو پر وړاندې د انسان فیزیولوژیکي غبرگون دی چې د حرکاتو او غږونو په بڼه څرگندېږي. په سترگو کې خوښي ښکاره کېدل، مسکې کېدل، تندۍ غوړېدل یا ورین کېدل، د شونډو حرکات، غاښونه ښکاره کېدل، قهقهه یا له خوشالیه تر خوله لوړ اوازونه ایستل، د پښتورگو درد، د سترگو اوبښکي او ځینې وختونه ادرار د خدا عمده ښې ښانې گڼل کېږي، خو یوازې هغه مسکا له طنز سره اړه لري چې په پای کې په ژرغونۍ او قهرجن حالت پای ته ورسېږي.

خندا دوه ډوله ده چې يوه واقعي او بل مصنوعي خندا ده. واقعي خندا د يوې پېښې پر وړاندې د انسان عاطفي غبرگون دی، خو مصنوعي خندا يوازې د خندا تمثيل دی لکه په کوميدې فيلمونو، ډرامو او تياتر کې چې ممثلين د خلکو د خوشاله کولو لپاره په مصنوعي ډول خاندې، څرنگه چې خندا ساري خوی لري، نو نندارچيانو ته هم سرايت کوي او هغوی هم خاندې.

دا چې خندا ساري ده، په دې اړه نامتو ارواپوه رابرت پروواين (Robert Provine) د خندا ساينس په نوم يوه په زړه پورې مقاله ليکلې چې په نننۍ ارواپوهنه ويب پاڼه کې خپره شوې ده. دی د خپلې خبرې د ثبوت لپاره د تانزانيا د نجونو د ښوونځي يوه کيسه را اخلي او وايي: ((د (۱۹۶۲ م) کال د جنوري پر دېرشمه نېټه د ښوونځي په يوه ليليه کې دريو نجونو غوښتل چې ښوونځی د لنډ مهال لپاره رخصت شي. هغوی تر خپل منځ پر دې خبره وختدل. د دوی خندا ورو ورو پسې ډېرېده او اخير دومره ډېره شوه چې هر وار به يې يو بل ته کتل، نو له خندا به ږنگې شوې او پر پښتورگو به يې لاسونه ونيول. دې خندا په څو شېبو کې د ليلې (۹۵) نورو نجونو ته هم سرايت وکړ او هغوی هم په خندا پيل وکړ. د نجونو دې حالت ته په کتو سره د ښوونځي اداره اړه شوه چې ښوونځی رخصت کړي. کله چې دا خبر د منځنۍ افريقا نورو ښوونځيو ته ورسېد، نو هلته هم زده کوونکو د ښوونځي د رخصت کېدو له امله خندا پيل کړه. دې خندا همداسي دوام وکړ او په نتيجه کې يې زرو تنو زده کوونکو په زوره زوره وختدل)). ډاکټر پروواين وايي چې انسان په دماغ کې د خندا لپاره

یوه ځانگړې کڅوړه لري چې خدا کشف کوونکې عصبي میکانیزم (Neurological mechanism of laugh detection) نومېږي. دا کڅوړه په خپل ځان کې یوه کشف کوونکې آله لري چې (Detector) نومېږي. کله چې څوک په خپل چاپېریال کې د خدا وړ څه وویني یا بل څوک خاندی، نو دا آله په اوتومات ډول کڅوړې ته امر کوي چې خدا تولید کړي.

د خدا لاملونه

که غواړو چې په طنز کې ظریف انځورونه ولرو او د دې انځورونو په وسیله لوستونکي وځنډوو، نو باید لومړی د خدا لاملونه وپېژنو. که یوه لوحه په څو رنگونو ښکلې شوې او بیا پر هغه باندې پیغام لیکل شوی وي، د لیدونکي پام ډېر ژر ځان ته رااړوي او د رنگونو له امله پیغام هم په ډېر شوق او لیوالتیا لولي، خو د دې لپاره چې خلک پیغام خوښ کړي باید لومړی د لوستونکو ذوق او شوق ځان ته معلوم کړو. په طنز کې هم باید لومړی پوه شو چې خلک ولې خاندې؟ که د خدا لاملونه مو وپېژندل، بیا کولای شو چې په طنز کې هغه څه ورگډ کړو چې خلک خندوي.

خدا په عمومي توگه دا خلور ډولونه لري:

۱: فزيکي عوامل: د انسان جسم داسې حساس ځايونه لري چې که د بل چا لاس ورسره ولگېږي، نو پارېږي او د خدا سبب کېږي، مثلاً د ځينو خلکو تخرگونه، نس او پوندې د بل چا له لاس سره حساسيت لري، که لاس ورسره ولگېږي، نو تخنېږي او خدا ورځي.

۲: کېمياوي عوامل: ځينې کيمياوي مواد شته چې که چېرې د پزې له لارې د انسان وجود ته ننوزي، د خدا لامل گرځي لکه ځينې گازونه، نشه يي توکي، زعفران او داسې نور.

۳: عصبي ناروغۍ: ځينې خلک له دې پرته چې په خپل چاپېريال کې څه وويني خاندې يا کله کله يو څه وويني، نو عصبي سيستم يې گډوډ شي او بې اختياره خاندې. مثلاً يو څوک د خپل زوی، لور، پلار، مور يا بل تېروني دوست د مړينې خبر واوري يا يې مړی وويني، نو د ژړا پر ځای ناڅاپه خدا شروع کړي، کله کله خو دا خدا دومره دوامداره وي چې کنټرولول يې گران کار وي.

د ډار تر څنگ هيله مندي هم د خدا يو عامل کېدای شي. مثلاً يوه ماشوم اشتباه کړې ده، پلار يې په قهر دی او په ماشوم پسې منډې وهي، پلار غواړي ماشوم ونيسي او سزا ورکړي. په دې وخت کې ماشوم منډې وهي او خاندې، ماشوم ځکه خاندې چې ځان ازاد احساسوي او فکر کوي چې پلار يې نه شي نيولای، خو که ماشوم د پلار گوتو ته

ورشي، نو د ماشوم خدا په ناهيلۍ اوږي او په ژړا پيل کوي. دغه ډول د ځينو عصبي ناروغانو خدا هم له چاپېريال او ټولنې سره اړه نه لري، بلکې اصلي علت يې عصبي ناروغۍ دي.

۴: فکري عوامل: دا عوامل مستقيم يا غير مستقيم د انسان پر ذهن اغېز کوي او خندوي يې. فکري عوامل خورا مهم دي، ځکه چې د انسان له عقل، فکر، عقايدو، منطقو، قضاوت او ټولنې سره اړه لري او ساحه يې ډېره لويه ده. څرنگه چې طنز هم د انسان له فکر او ذهن سره اړه لري، نو يوازې د خدا فکري عوامل له طنز سره اړه لري او موږ هم يوازې د خدا همدا عوامل څېړو.

د خدا په اړه بېلابېلې تيورۍ

ارواپوهان له ډېره وخته راهيسې هڅه کوي پوه شي چې يو عادي او روغ انسان ولي خاندې؟ په دې اړه گڼ شمېر څېړنې شوي او د خدا ځينې عوامل هم مشخص شوي دي، خو لا تر اوسه پورې څېړونکي نه دي توانېدلي چې د خدا اصلي لامل پيدا کړي، ځکه نو په دې اړه نورې څېړنې هم روانې او په دې اړه نوي تيورۍ هم وړاندې کېږي. موږ په دې بحث کې د خدا د لاملونو په اړه د بېلابېلو پوهانو تيورۍ را اخيستي او غواړو چې د دې تيوريو تر منځ گډ ټکي پيدا او د خدا يو نسبتاً اصلي عامل وپېژنو.

۱: د لوړوالي احساس (Superiority):

ارستو وايي چې کله عاقل انسان د ناپوهانو کره وړه وويني يا خپل سيال مات کړي، نو خدا ورځي، مثلاً کله چې يو لوستی سړی ويني چې يوه نالوستي سړي کتاب سرچپه نيولی وي، نو لوستي سړي ته خدا ورځي، ځکه چې ځان لوړ او هوښيار ورته ښکاره شي.

۲: تناقض (Incongruity):

کله چې د شکل او محتوا، ظرف او مظروف، ظاهر او باطن، پيل او پای، عمل او وينا تر منځ تناقض موجود وي د خدا سبب کېږي، مثلاً که يو بوډا سړی د موسيقۍ په محفل کې د ځوانانو غوندې نڅا کوي، نو په ليدو يې خلکو ته خدا ورځي، ځکه چې د بوډا عمر او نڅا تر خپل منځ تناقض لري.

۳: ماشيني تکرار (Mechanical repetition):

فرانسوي فيلسوف (برگسن) وايي چې ((ماشيني تکرار د خدا اصلي لامل دی لکه تکيه کلام، يوه خبره څو څو واره تکرارول، د يو خاص نظم له مخې پزه کشول يا ژبه ژر ژر رايستل او ننه ايستل او داسې نور حالتونه چې ماشيني تکرار ولري د خدا وړ گرځي)). برگسن زياتوي چې يوازې د انسان کره وړه د خدا وړ دي. موږ پر حيواناتو او بې سا شيانو باندې يوازې هغه وخت خاندو چې انسان ته ورته کارونه کوي. کله چې يو ريپوټ د انسان په ډول کار کوي د خدا وړ گرځي.

۳: تضاد:

دا تیوري تناقض ته نژدې ده، توپیر یې دا دی چې په تناقض کې یو حالت له بل سره سم اړخ نه لگوي، خو په تضاد کې یو حالت مطلق د بل حالت ضد وي. مثلاً که د ډاکټر د کلینیک لوحه د قصاب پر دوکان راځوړند کړو د خندا وړ گرځي.

۴: حاضر ځوابي:

دا تیوري تناقض ته ورته ده. کله چې له یو چا څخه پوښتنه وکړو، خو هغه زموږ د توقع یا عادت خلاف ځواب راکړي موږ ته خندا راځي. په دې اړه به د انگلستان د مشهور سیاستوال چرچل مثال راوړو. ((وایي چې یوه ورځ چرچل په یوه نړۍ کوڅه کې تېرېده چې خپل یو سیاسي مخالف یې په مخه ورغی، دواړو یو بل ته ږد ږد سره وکتل، د چرچل مخالف وویل: زه نه شم کولای چې پر یوه اړخ شم او یو احمق تېر شي. چرچل په داسې حال کې چې پر یوه اړخ کېده وویل: خو دا دی زه دا کار کوم)). په حاضر ځوابي کې زموږ ذهن د یو ډول ځواب وړاندوینه کړې وی. په حاضر ځوابي کې موږ ته ځکه خندا راځي چې د خپلې وړاندوینې خلاف ځواب ترلاسه کړو. (۴۷: ۲۹۳ مخ)

۵: سوء تفاهم یا ناسم پوهاوی:

دا تیوري هم تناقض ته ورته ده. د موضوع د ښه وضاحت لپاره به یو مثال راوړو. یو ځوان سینما ته تللی دی. شاته یې ښځه او مېړه ناست دي او تر خپل منځ په لوړ اواز خبرې سره کوي. ځوان د دوی د خبرو

له لاسه د فیلم ډایالگونه سم نه شي اورېدای. اخير يې زړه تنگېږي،
 ښځې او مېړه ته وايي: ډېر وبخښئ تاسې ښې خبرې کوئ، خو زه په
 دې حالت کې سم نه شم اورېدای. ښځې فکر وکړ چې د ځوان هدف
 دا دی چې زموږ خبرې سمې نه شي اورېدای، هغه و چې له قهره سره
 او شنه واوښته او په لوړ اواز يې وويل: زما يې د بلا چې زموږ خبرې
 سمې نه شي اورېدای. موږ خو د خپل کور خبرې کوو، ته نه شرمېږې
 چې زموږ کورنۍ خبرې اورې؟

۶: د توقع خلاف حالت:

دا تيوري هم تناقض ته ورته ده. مثلاً د پنځوس کلن سړي د زېږېدو
 کليزه وي. په دې مناسبت يې په يوه شانداره هوټل کې مېلمستيا جوړه
 کړې او دوستانو يې ډول ډول سوغاتونه ورته راوړي وي. سړی د مېلمنو
 په مخ کې يوه يوه تحفه خلاصوي او هيله لري چې تحفه به د ده له
 ژوند او شخصيت سره برابره وي. په دې لړ کې د تحفې يو پاکټ
 خلاصوي، گوري چې د توقع خلاف له پاکټ څخه د ښځو لب
 سيرين، سينه بند او ماشومانو چوشک او چوټه (پمپر) راوړي.

۷: اروايي سکون:

هربرټسپنسر (Herbert Spencer) باور لري چې کله د انسان ذهن له
 غم او اندېښنو څخه تش يا په يو کار کې بريالی شي، نو خندا ورځي،
 مثلاً يو مجرم په شل کاله بند محکوم شوی او په زندان کې پروت دی.
 نابره په ټلويزيون کې خبر راځي چې کودتا وشوه او نوی حکومت ټول

بنديان خوشي کوي. په دې وخت کې زنداني خوشاله کېږي او په زوره زوره خاندي. دلته وينو چې زنداني ځکه خاندې چې د خپلې توقع خلاف خبر يې واورېد، خو که همدا زنداني په زندان کې شل کاله بند پوره کړي او اخيري ورځ له زندان څخه وزي، نه خاندي، ځکه مخکې لا خبر دی چې د بند موده يې پوره شوې او خوشي کېږي. هغه خوشالي چې له انسان سره په دوامداره توگه ملگرې وي د خندا په بڼه نه څرگندېږي. مثلاً يو ځوان له داسې نجلۍ سره واده کوي چې ډېره يې خوښه ده. دا ځوان که څه هم ډېر خوشاله دی، خو بيا هم نه خاندي. کېدای شي يوازې هغه وخت له خوشاليه وځاندي چې خبر شي نجلۍ له ده سره واده کولو ته چمتو شوه، نو په لنډ ډول ويلاى شو چې د پورتنیو تيوريو تر منځ گډ ټکى خلاف العاده وضعیت دی. کله چې انسان په خپل ژوند کې له خلاف العاده وضعیت سره مخ شي، نو خندا ورځي.

په ټولنه کې ځانگړی تناسب او انساني تصور

موږ په نړۍ کې انسانان، حیوانات، نباتات، غرونه، سیندونه، ځنگلونه، نبارونه، کلي او نور موجودات وینو. د هغوی تر منځ اړیکې، د هر یوه ځانگړتیاوې، اغېزې، فزیکي جوړښت، حرکات، وظایف او نور اړخونه وینو او سوکه سوکه ورسره عادت کېږو. په شعوري او یا هم ارثي یا کلتوري ډول دا واقعیتونه منو، بالاخره د هر شي په اړه په خپل ذهن کې یو تناسب ټاکو او په همدې باور ژوند کوو. کله چې کوم وخت یو شی له همدې تناسب څخه وتلی راته ښکاره شي، نو موږ ته خدا راځي. کېدای شي دې ډول وضعیت ته خلاف العادت یا (Abnormal Satuation) ووايو. مثلاً پيشي تل پر بامونو گرځي او هیچا ته د خدا وړ خبره نه ده، ځکه چې ټول خلک ورسره عادت شوي دي، خو که کوم

وخت د يوې څو پوړيزې ودانۍ پر بام خر ولاړ وي، کېدای شي ډېر خلک تعجب وکړي او په خندا يې نندارې ته راټول شي.

خلاف العادت وضعيت د تل لپاره انسان نه خندوي. مثلاً که همدا خر د ډېر وخت لپاره پر بام پاته شي او يايخي يې همدا بام د اوسېدو ځای وي، نو ورو ورو خلک ورسره عادت کېږي. لکه يوه ټوکه چې د لومړي ځل لپاره انسان ډېر خندوي، خو دوهم ځل يې لږ خندوي، دريم ځل يې بيخي لږ خندوي او څلورم ځل بيا يې بيخي د خدا وړ نه وي.

خلاف العادت وضعيت جغرافيايي حدود هم لري. يوه صحنه به په يوه هيواد کې د خدا وړ، خو بل ځای کې به عادي کار وي. په اروپا کې په سپي باندې گاډۍ کښول معمولي خبره ده، خو په افغانستان کې د خدا وړ خبره بلل کېږي. دغه ډول زمان هم پر خندوونکي وضعيت اغېز لري. يو کار به يو وخت معمول و، خو اوس د خدا وړ خبره ده چې ښه مثال يې موږ او فيشن دی. که يو څوک خپل کالي د زر کاله پخواني موږ سره سم جوړ کړي، د خدا وړ خبره ده.

د طنز مخاطب انسان او خدا هم انساني ځانگړنه ده. انسان درې عمده اړخونه لري چې له دې لارې ښه خپرل کېدای شي، لکه جسمي، ذهني او اجتماعي اړخونه. موږ د انسان همدې دريو اړخونو ته پام کوو، د وخت په تېرېدو ورسره عادت کېږو او بيا يې په خپل ذهن کې يو تناسب انځوروو. کله چې په دې دريو برخو کې يوه برخه يې له تناسب څخه وتلې راته ښکاره شي، نو موږ ته خدا راځي.

د انسان په ذهن کې د جوړ شوي تناسب ډولونه

د بشري ټولنې تر ټولو اساسي واحد انسان دی چې په عمومي ډول يې درې اړخونه د خپرنې وړ دي لکه جسمي، ذهني او اجتماعي اړخ. کله چې غواړو د يو چا په اړه معلومات لاس ته راوړو، نو دا درې اساسي پوښتنې مو په ذهن کې راگرځي چې له جسمي پلوه څنگه دی؟ زوړ دی که ځوان؟ چاغ دی که ډنگر؟ په ونه جگ دی که ټيټ؟ د پوستکي رنګ يې سپين، تور، سور او که ژيړ دی؟ له ذهني پلوه لېونی دی که پر سد؟ لوستی دی که نالوستی؟ هوښيار دی که کم عقل؟ لايق او که تنبل دی؟ چالاک دی که ساده؟ کله چې مويې دا دوه اړخونه وپېژندل، دريمه پوښتنه د هغه د اجتماعي کرکټر په اړه ده. نوموړی څه وظيفه لري؟ معلم، متعلم، مامور، سوداګر، مجرد، متاهل،

سیاستوال، شتمن او که بېوزله دی؟ کله چې مو دا معلومات حافظې ته وسپارل د وخت په تېرېدو سره زموږ په ذهن کې یو تناسب جوړېږي. دا چې په دې تناسب کې ګډوډي یا خلاف العاده وضعیت څنګه د خدا لامل ګرځي په دې بحث کې به د جسمي، ذهني او اجتماعي تناسب څو بېلګې وړاندې کړو.

۱: جسمي تناسب:

جسمي یا فزیکي تناسب څو ډولونه لري لکه د انسان د وجود د غړو تناسب، جنسي ځانګړتیاوي، حرکات او سکانات، خبرې کول او داسې نور ډولونه لري چې دلته یې هر ډول په لنډ ډول بیا نوو.

الف: د بدن غړي:

انساني حواس د انسان د بدن له غړو سره عادي شوي او زموږ په ذهن کې یې یو تناسب جوړ کړی دی. که هر غړی یې له تناسب څخه ووځي، نو د خدا وړ ګرځي. که د یو چا پزه د کوتان د مېنوکي غوندي اوږده وي، غوږونه یې د وزې غوندي اوږده او څرېدلي وي، سر یې د غويي غوندي غټ او ملا یې د مېږي په شان نری وي، نو د خدا وړ ګرځي.

ب: جنسي ځانګړتیاوي:

نر ځان ته خپل او ښځه خپل ځانګړي فزیکي خصوصیات لري. که یوه ښځه ږیره ولري، د نر کالي واغوندي یا نر د ښځې کالي واغوندي یا

ښځینه سینګار وکړي، نو خلک یې په لیدو خاندې، آن دا چي که د نر اواز د ښځي غوندي نری وي هم خلکو ته خدا ورځي. ښځې په بیولوژیکي لحاظ داسي جوړښت لري چې ماشوم زېږولای شي، خو نارینه داسي جوړښت نه لري، نو که په رسنیو کې یو داسې خبر خپور شي چې کوم نارینه امیدواره شوی یا یې ماشوم زېږولی، په رښتیا چې د خدا وړ خبره ده.

په بیولوژیکي لحاظ تر بلوغ وروسته د نارینه ږیره او برېتونه راشنه کېږي، خو ښځه ږیره او برېتونه نه لري، نو که کومه ښځه ږیره ولري د خدا سبب کېږي. که یو څوک اوږده ږیره ولري او بیا یې وڅړي نو په لومړي ځل لیدو سړي ته خدا ورځي. ښځې د سر وېښتان اوږده پرېږدي او خپل ځانګړی موډ لري، خو که کومه ښځه سر پاک وڅړي یا نارینه له ږیرې څخه کوڅی جوړه کړي د خدا وړ ګرځي.

ج: حرکات او سکناټ:

لوی، کوچنی، نر، ښځه، ځوان او زوړ انسان خپل ځانګړي حرکات او سکناټ لري. که دا حرکات او سکناټ تبدیل یا له خپل تناسب څخه ووځي د خدا وړ ګرځي. که د انسان حرکات او سکناټ حیوان یا د حیوان دا انسان ته ورته شي بیا هم د خدا وړ ګرځي، مثلاً خرس لکه انسان پر دوو پښو روان شي، انسان لکه آس پر څلورو پښو حرکت وکړي او شیشنی شروع کړي، شامپانزي بیزو لکه انسان پیتاوي ته څنګ وهلی او په هینداره کي خپل مخ ګوري، دا ټول خلاف العادت حالتونه دي چې د خدا وړ ګرځي.

د: د خبرو ډول:

هر انسان د خپل ذهن، عقیدې، عقل او اجتماعي موقف سره برابرې خبرې کوي. پر لېوني باندې خلک راټول وي او ورباندې خاندې او کله کله لېونی هم پر خلکو باندې خاندې، ځکه لېوني ته د خلکو او خلکو ته د لېوني خبرې خلاف العادت ښکارېږي. که ولسمشر پوډري غوندي خبرې وکړي یا یو عالم د نالوستو خلکو غوندي د کلماتو تلفظ ناسم ادا کړي یا د یوې کلمې پر ځای بله کلمه راوړي د خدا وړ گرځي. مثلاً که یو باسواده سړی پاکستان، فاکستان، اساسي قانون، هساسی کانون او عشق، (هشک) تلفظ کړي د خدا وړ گرځي.

۲: ذهني او عاطفي تناسب

لکه څنگه چې د انسان له جسمي تناسب سره اشنا شوي یو، دغسې- د هر پور انسانانو له ذهني او عاطفي وضعیت په اړه هم په خپل ذهن کې یو تصویر لرو. هر عادي او جوړ انسان عقل لري او زموږ توقع هم دغه ده چې باید هر عاقل او بالغ انسان معقول او معمول کړه وړه ولري، خو که موږ په خپل دې تصویر کې لږ بدلون هم احساس کړو، نو خدا راځي. مثلاً یو سیاستوال معمولاً سیاسي مفکوره او تگلاره لري، خو که یو غوندي سړی په غوندي دفتر کې ووایي چې: د خدای پر پار دلته سیاست مه کوئ، نو خلکو ته پر دې خبره خدا ورځي. که یو څوک د دې پر ځای چې د وزې غولانځه ولوشي دلوشلو په نیامت وزه تر لکۍ کشوي د خدا سبب کېږي.

انسانان چي څنگه په ظاهره ښکاري، نو د خلکو په ذهن کي د هغه د فکر په اړه هم يو انځور جوړېږي او له ظاهر څخه يې هماغسي-هيله لري. مثلاً له روحاني شخص څخه د تقوا، له نظامي افسر-څخه د زړه ورتوب، له ملنگ څخه د عاجزۍ، له باسواده څخه د سواد او له ډاکټر څخه د طبي پوهې هيله کېږي، خو که دا خلک د خپل ظاهري شکل او مسلک خلاف کوم عمل وکړي د خدا وړ گرځي.

عواطف د انساني جوړښت يو بل مهم اړخ دی. خدا، ژړا، مينه، کرکه، ډار او زړه ورتيا انساني عواطف گڼل کېږي چې هر يو يې پر خپل وخت او ځای راڅرگندېږي. که يو جنرال د جگړې پر مهال په غوږو کي گوتي نيولي او د مرگ له ويرې ژاړي، خلکو ته خدا ورځي، خو که په هماغه جگړه کې يو ملکي سړی د مرگ له ويرې ژاړي، د خدا خبره نه ده. دغه ډول که يو څوک د خدا پر ځای ژړا او د ژړا پر ځای خدا شروع کړي هم د خدا وړ گرځي.

۳: اجتماعي تناسب

انسان يو اجتماعي موجود دی، په ټولنه کې ژوند کوي او له ټولنې سره گڼ شمېر اړيکې لري. اجتماعي جوړښت د يو لړ اخلاقي، فرهنگي، عقيدوي، فکري، سياسي او اقتصادي تمايلاتو محصول دی. دا اړيکي د وخت په تېرېدو سره د خلکو په ذهن کې تناسب جوړوي او خلک ورسره عادت کېږي. که دا اړيکي لږ بدلون ومومي، نو په لومړي وار ليدو يې سړي ته خدا ورځي. د يادوني وړ ده چې اجتماعي تناسب اخلاقي او جغرافيايي ټولي لري، مثلاً که په افغاني ټولنه کې د جنازې

په مراسمو کې موسيقي او نڅا وليدل شي، د خدا وړ خبره ده، خو په چين کې د يوويشتمې پېړۍ تر لومړۍ لسيزې پورې په يوه سيمه کې دا دود و چې لوڅو نجونو به د مړي د ښخولو پر مهال نڅا کوله. د اجتماعي ژوند تناسب خورا ډېر اړخونه لري چې يو څو يې په دې ډول دي:

الف: اخلاق:

اخلاق فردي ځانگړتيا بلل کېږي، خو کله چې د څو افرادو اخلاق سره ورته او پر دې مشترکو اخلاقو ډېر وخت تېر شي، د فرد پر ځای ټولنې ته منسوب او ټولنيز اخلاق بلل کېږي. ټولنيز اخلاق د ټولنې هر وگړی پېژني او ورسره عادت شوی وي. که د ټولنې په اخلاقي تناسب کې لږ بدلون راشي د خدا وړ گرځي. مثلاً که په ځينو عربي او غربي هيوادونو کې له يو چا څخه په مجلس کې باد پرې شي د خدا وړ خبره نه ده، خو په افغانستان کې د خدا وړ څه چې لويه بد اخلاقي گڼل کېږي.

ب: لباس:

ټول انسانان په يو ډول نه يو ډول جامه اغوندي. ښځه خپله او نارينه خپل ځانگړی ذوق او فيشن لري چې خلک ورسره عادت شوي دي. په هندوستان کې خلک له لونگ سره عادت دي او د نارينه وو ملي لباس گڼل کېږي، خو که په افغانستان کې څوک د لومړي ځل لپاره په لونگ کې وليدل شي د خدا وړ خبره ده. په افريقا کې يوه قبيله ژوند کوي چې ښځې او نارينه يې لڅ لغړ ژوند کوي او همداسې عادت شوي

دي، خو که په افغانستان کې څوک لڅ لغړ وگرځي د خدا وړ خبره ده. د افغانستان اکثره کليوال خلک لنگوټه تړي، خو په امريکا کې لنگوټه تړل دود نه دی. که د افغانستان ولسمشر- په کميس پرتوگ او لنگوټه کې پارلمان ته وينا کوي ډېر دروند، ولسي- او عادي ښکاري، خو که د امريکا ولسمشر- لنگوټه وتړي او د کانگرس غونډې ته وينا وکړي، د خدا وړ خبره ده.

ځينې کارکوونکي او مامورين خپل ځانگړی يونيفارم لري لکه پوليس، د ښاروالۍ کارکوونکي، ډاکټر او نور يادولای شو. ځينې خلکو په خپله ځان ته يونيفارم خوښ کړی وي لکه ملنگ چې يو ځانگړی لباس او موډ لري. اوس که پوليس ته د ملنگ او ملنگ ته د پوليس يونيفارم ورواغوندو د خدا لامل گرځي.

ج: سينگار:

ښځه، نر، لوی، کوچنی، کليوال او ښاري خلک خپل ځانگړی، ذوق، سليقه او د سينگار ډول لري. که نارينه د ښځو غاړگۍ په غاړه کړي، نوکان او شونډي سرې کړي، والي په غوږ کړي، رنگه او زرین کالي واغوندي يا ښځه د نارينه په ډول ځان جوړ کړي د خدا لامل گرځي.

د: مهال:

انسان په ټولنه کې له يو ځانگړي زمان او عمر سره تړلی دی چې هره دوره يې د خلکو په ذهن کې يو تناسب جوړوي. ماشوم، ځوان او بوډا په ټولنه کې جلا دريځونه او کړه وړه لري. خلک د هر چا له عمر سره

سم د هغه ذهني او جسمي تناسب خپل ذهن ته سپاري او هغه ډول هیله ځنې لري. که ماشوم د مور په غېږ کې پروت وي او مور یې تی ورکوي طبیعي معلومېږي، خو که لوی سړی په داسې حالت کې ووينو د خدا وړ خبره ده. د عمر تر څنگ د کال فصل، موسم، شپه، ورځ او ځانگړي وختونه هم خپل تناسب لري. که یو چا په دوبي کې د ساړه ژمې کالي اغوستي وي د خدا وړ خبره ده. که لمر راختلی او ملا د سهار اذان کوي، خلکو ته خدا ورځي. که څوک په رڼا ورځ کې خراغ په لاس او پر لاره روان وي لیدونکو ته خدا ورځي. که یو بزگر په خپله ځمکه کې د یوه فصل پر ځای د بل فصل تخم کړي هم د خدا وړ گرځي.

ه: چاپېریال:

هر انسان له ټولنې سره خپلې ځانگړي اړیکې لري یا هر څوک په ټولنه کې خپل ځای ځایگي لري چې خلک ورسره عادت شوي دي. مامور له دفتر، بزگر له کروندې، ډاکټر له روغتون، دوکاندار له دوکان او معلم له مکتب سره اړیکې لري او هر څوک په خپل چاپېریال او کار کې طبیعي او مناسب برېښي. که په دوی کې هر یو یې له خپل ځای څخه ليري او بل ځای ته یووړل شي د خدا وړ گرځي، مثلاً یو بزگر چې پایڅې یې رابډوهلي، په خټو لږلي پښې، په دوړو سپېره او په کلینیک کې د ډاکټر پر ځای ناست وي ښکاره خبره ده چې د خدا وړ گرځي. دغه ډول که یو ډاکټر د نانوای کالي اغوستي، په اوږو سپېره، شاوخوا یې د ډوډۍ پخولو سامانونه پراته او ناروغان گوري، هم د

خدا وړ خبره ده. دغه ډول حیوانات هم ځانگړي چاپېریال ته منسوب دي. که په دښت کې د یوې کېړدۍ مخ ته اوبښ ولاړ وي ډېر طبیعي ښکاري، خو که خلک په یوه تالار کې د یوه سیاسي مشر وینا اورېدو ته راټول شوي او ناڅاپه یو اوبښ ستيچ ته ودرېږي او بېر شروع کړي خامخا به خلک خاندې.

و: طبیعي چاپېریال:

طبیعي چاپېریال لکه ځنگلونه، غرونه، دښتونه، سیندونه او ونې خپل ځانگړی جوړښت لري چې د انسانانو په ذهن کې یې ځانگړی تناسب انځور شوی دی. که کوم وخت یو غریا ونه سرچپه وویښو د خدا وړ گرځي یا که کوم سیند وویښو چې اوبه یې مخ پر لوړه بهېږي، نو هم د تعجب وړ خبره ده.

ز: مصنوعي چاپېریال:

انسانانو د خپلې خوښې سره سم ځان ته مصنوعي چاپېریال هم جوړ کړی دی، لکه ښارونه، کلي، بازارونه، واټونه، کورونه او داسې نور. په کور کې دننه هم هر څه خپل ځای او تناسب لري. مثلاً خپلۍ، کالي او خواړه خپل ځایونه لري. که خپلۍ په یخچال کې، بالاپوښ په دېگ کې او غوړي د کالیو په ماشین کې وویښو، خدا راځي.

تر دې ځایه مو د خدا لاملونه وپېژندل، اوس کولای شو چې د خدا لپاره داسې یو انځور وړاندې کړو چې طنزي خدا وزېږوي. طنزي خدا دا ده چې په پای کې په ژرغوني حالت پای ته رسېږي. په طنز کې خدا د خدا لپاره نه، بلکې د انتقاد ځلولو لپاره وسیله وي. طنزي

خندا باید یوازې د ټولنې هغه نیمگړتیاوي روښانه کړي چې په هغه کې انسان ملامت وي، نه دا چې هغه څوک په نښه کړي چې د طبیعي پېښو او اجتماعي ناخوالو قرباني شوي وي لکه معلولين، ناروغان، بېوزلان، مظلومان او داسې نور. دا ډول خلک که څه هم په جسمي، ذهني او اجتماعي لحاظ له تناسب څخه وتلي او د خندا وړ کېدای شي، خو څرنگه چې دا ډول حالتونه له اجتماعي بې عدالتۍ سره اړه نه لري، نو د طنز موضوعات نه بلل کېږي. که پر دې ډول خلکو وځاندو، نو دا به طنز نه، بلکې هجوه، هزل او کوميډي وي. په دې ډول لیکنه کې نه یوازې دا چې د طنز هدف مو له پامه غورځولی، بلکې اخلاقي او بشري معیارونه مو هم تر پښو لاندې کړي دي. یو ادبي اثر چې په هره اندازه د خپل ولس او خپلو خلکو ارزښتونو ته پام کوي، په هماغه اندازه د بشریت لویې کورنۍ ته نژدې برېښي او نړیوال بلل کېږي. (۲۲: ۴۹ مخ)

طنز ته ورته خېلونه

هجو، هزل، کوميدې او ټوکه په طنز کې د بحث وړ موضوعات نه دي، خو دا چې د خدا په برخه کې له طنز سره نژدې خپلوي لري، نو ډېری لوستونکي او آن ليکوال هم د طنز او يادو خېلونو تر منځ سم توپير نه شي کولای. موږ په دې بحث کې دا خلور واړه خېلونه په لنډ ډول معرفي او بيا يې له طنز سره پرتله کوو.

۱: هجو: (Lampoon)

هجو عربي کلمه ده چې په لغت کې ديو چا د عيونو ويلو، غندلو، ښکښلو، پوځو خبرو او بد ويلو ته وايي او په ادبي اصطلاح کې هغه نثر يا نظم دی چې د چا عيبونه په زېره او کله کله د ښکښلو په ژبه بيانوي. هجو ويل په عربو کې زوړ تاريخ لري او پښتو ته هم له عربي ژبې څخه

راغلي ده . عربو به د خپلو اتلانو او وياړونو يادولو ته (مفاخره) ياني وياړنه او دښمنانو غندلو ته (هجو) ويل . مفاخره به يوازې په اشخاصو پورې اړه نه درلوده، بلکې وطن، قوم، تاريخ، بتان، خدای گوتي او ځينې نور ارزښتونه هم پکې ستايل کېدل، خو د پاچاهانو، شتمنو او زورواکو خلکو ستاينې ته به يې (مدح) او مدح ويونکي شاعر ته به يې (مداح) وايه.

هغه شاعر چې د پاچا يا بل واکمن په ستاينه کې به يې شعر وليکه، نو پاچا به د انعام په ډول پيسې يا بل مادي امتياز ورکاوه، خو کوم شاعر چې به دغه امتياز تر گوتو نه کړ او يا به يې ونډه لر وه، نو د پاچا په غندلو او سپکولو به يې خوله پورې کړه. هجوه لکه طنز ادبي سبک دی او په خاص ادبي ژانر پورې اړه نه لري، بلکې په هر ژانر او قالب کې ليکل کېدای شي، خو تر ډېره بريده په نظم کې ويل کېږي. (۲۲: ۲۱۰ مخ)

هجوه او طنز يوازې د خدا او ظرافت په برخه کې تر خپل منځ خپلوي لري، ياني طنز او هجوه دواړه خلک خندوي، خو داسې هجوه هم شته چې له قهره ډکه او چندان خدا نه لري. په طنز کې هدف د اجتماعي فساد په گوته کول او غندل دي چې هدف يې اصلاح وي، خو په هجوه کې د فساد پر ځای معلوم شخص په نښه کول وي چې هدف يې سپکاوی، شخصي عقده او غچ اخيستل دي.

(۴ : ۳۰-۴۴ مخونه)

په هجوه کې انتقاد مستقيم، خو په طنز کې غير مستقيم وي. دهجوې پيغام لوڅ او هنري ارزښت يې لږ وي، خو طنزي پيغامونه ظريفانه،

هنري او په ادبي صنعتونو پسولل شوي وي. د هجوې ژبه پوچه وي، خو په طنز کې د ژبې عفت ته پوره پام کېږي. په طنز کې اخلاق يو مهم اصل گڼل کېږي، خو په هجوه کې د ټولنې اخلاقي معيارونو ته پام نه کېږي. طنز اجتماعي رسالت لري او د ټولنې يوه لويه برخه مخاطب کوي، کېدای شي يو ملت او آن ټول بشريت مخاطب کېږي، خو د هجوې ساحه کوچنۍ او معمولاً فرد يا يوه ډلگۍ په نښه کوي. (۹: ۷مخ)

خرنگه چې هجوه له پخوا څخه د نظم په بڼه ليکل کېده، نو تر اوسه يې هم په همدې بڼه ژوند کړی او نثري بېلگې يې لږ ليدل شوي دي. خرنګه چې ادب له اخلاقو سره نژدې اړيکي لري او هجوه اخلاقي معيارونه تر پښو لاندې کوي، نو ځينې ادبپوهان يې گړدسره له ادب څخه دباندې بولي، په تېره بيا هغه ليکوال خو هجوه بيخي په هنر کې نه شاملوي چې هنر د ژوند لپاره يا گټور هنر پر تيوري باور لري.

که له ليکوالو او شاعرانو څخه راتېر شو، نو اوس هجوه هغه لوستونکي او اورېدونکي هم نه خوښوي چې اجتماعي اخلاقو او د ژبې عفت ته ژمن دي. همدا دليل دی چې اوس د هجوې ليکل لږ شوي او هجوه يوازې په ولسي بانډارونو کې په شفاهي ډول ويل کېږي. داسې ډېر ليکوال او شاعران شته چې هجويه اثار لري، خو له شرمه يې نه چاپوي او ان په خپل ادبي اثارو کې يې هم نه شمېري.

په پښتو ژبه کې خوشال بابا، غني خان، استاد محمد انور نوميالی، سلیمان لایق، محمد اسماعیل اړم، جعفر خان اخکزی او عصمت قانع

چاپ او ناچاپ هجويه اثار لري. دلته د بېلگې په ډول د عصمت قانع مشهور هجويه شعر يو بيت راواخلو چې د پارلمان مسخره نومېږي:

برېتو په پارلمان کې، ږيرور په پارلمان کې
اخوان هم ورسره دی، پروليتر په پارلمان کې
(۳۳: ۳۸ - ۴۰ مخونه)

۲: هزل: Pornography

هزل عربي کلمه ده چې په لغت کې ډنگرولو، چټي او خوشي خبرو کولو او فحش ويلو ته وايي، خو په ادبي اصطلاح کې هغه نثر، شعر، انځور او هنري حرکت ته ويل کېږي چې مضمون يې د انسان تناسلي آلاتو، جنسي اړيکو او د شرم ځايونو يادول او هدف يې تفريح او کله کله د يو چا توهين وي. (۲۹۴: ۴۲ - ۳۷۵ مخونه)

هزل هم د خدا او ظرافت په برخه کې له طنز سره خپلوي لري او خلک خندوي. په هزل کې هم د هجوې غوندې د اخلاقو او اجتماعي ادابو خلاف خبرې کېږي او هغه څه ويل کېږي چې په ټولنه کې شرم گڼل کېږي. هجوه معمولاً د شعر په قالب کې جوړېږي چې هم ليکلې او هم فولکلوريکه بڼه لري. په هزل کې د هجوې په پرتله قهر لږ او خدا ډېره وي. په هزل کې اساسي هدف تفريح وي، خو کله کله د يو معلوم شخص غيبت او سپکاوی هم پکې کېږي. (۲۶: ۴۷ - ۲۷ مخونه)

هزل له طنز سره ښکاره توپيرونه لري. په هزل کې هدف تفريح او سپکاوی او په طنز کې هدف د ټولنې اصلاح او معلوم شخص ته

سپکاوی نه کېږي. د طنز ژبه په ادبي صنعتونو پسرولې او ښکلې شوي وي، خو په هزل کې هر څه برېښي او بې پردې ويل کېږي. پخوا هزل لیکل لکه د نورو ژبو غوندې په پښتو ژبه کې هم دود و، خو اوس نه یوازې دا چې نه لیکل کېږي، بلکې د ادب برخه هم نه گڼل کېږي. هغه شاعران چې اوس هم هزلیه شاعري کوي، نه یوازې دا چې له شرمه یې نه چاپوي، بلکې په خپلو ادبي اثارو کې یې هم نه شمېري، بس یوازې یې د تفریح لپاره په ځانگړو باندبارونو کې په شفاهي ډول وایي. د دې خبرې د ثبوت لپاره د استاد نومیالی وینا را اخلو. ((ما خپل بې ادبه ادب یاني هزلیه اثار ښاغلي سلیمان لایق، عبدالباري جهاني، محمد معصوم هوتک، عبدالرحیم هاتف، ډاکټر صادق فطرت ناشناس او نورو لیکوالو او شاعرانو ته واستول او مشوره مې ځنې وغوښته چې ایا دا اثر د ټولنې په درد خوري که یه؟ ایا چاپ یې کړم که یه؟ خو دوی د چاپ مشوره را نه کړه او ځینې یې پټه خوله پاته سول او گرد سره یې ځواب را نه کړ)).

په پښتو ژبه کې خوشال بابا لومړنی شاعر دی چې هزلیه شاعري یې خو څو واره چاپ شوې ده. په معاصره دوره کې استاد محمد انور نومیالی، سلیمان لایق او عصمت قانع نومونه یادولای شو چې د نورې شاعرۍ تر څنګ هزلیه شاعري هم لري. زه دلته د لوستونکو د معلوماتو لپاره د خوشال بابا د هزلیه شاعرۍ یو بیت راوړم چې وایي:

زه د (...) له لاسه چاو ته فریاد کړم

لمونځ زما له لاسه ووځي چې (...) یاد کړم

(۱۴: ۶۴۵ - ۶۴۶ مخونه)

۳: کومیدي (Comedy):

کومیدي هغه تمثيلي او لیکلی اثر دی چې د لیدونکي او لوستونکي پام ځان ته ور اړوي او د تفریح سبب کېږي. کومیدي معمولاً د داستان په فورم کې لیکل کېږي لکه لنډه کیسه، ډرامه، ناول او داسې نور. ارستو په عمومي ډول ادبیات پر دریو عمده برخو وېشي او یوه برخه یې تمثيلي هنر بولي. وروسته تمثيلي هنر هم پر دوو عمده برخو وېشي- چې یوه برخه یې کومیدي او بله تراژیدي بولي.

پخوا چې دلوستو خلکو شمېر لږ او د چاپ اسانتیاوې نه وې، نو د لیکلو اثارو وېش او مطالعه گران کار و، ځکه نو کومیدي اثار تمثیل کېدل، خو اوس یې هم تمثيلي اوهم یې لیکلې بڼه لرو لکه د دانته آلیگيري (الهي کومیدي) رومان او داسې نور. نامتو ارواپوه (زیگموند فروید) د کومیدي هدف تفریح بولي او پر دوو عمده برخو یې وېشي- چې یوه بې ازاره او بله هدف لرونکې کومیدي بولي. د کومیدي هدفونه هم دوه ډوله بولي چې یوه ته رسوا کوونکی او بل ته ویجاړوونکی هدف وایي. رسوا کوونکی هدف لکه په یو چا ملنډې وهل او د هغه عیبونه ښکاره کول او ویجاړوونکی هدف لکه یو څوک سپکول او خلکو ته د هغه بد انځور وړاندې کول.

(۴۱: ۲۶ - ۲۷ مخونه)

اروپايي ادیبوهان کومیدي پر څلورو برخو وېشي:

الف: رومانټیکه کومیدي:

په دې ډول کومیدي کې عاشقانه پېښې ډېرې لیدل کېږي. د دې کومیدي اتل که څه هم ډېرې ستونزې گالي، خو داستان په خوښۍ او

خوشالۍ پای ته رسېږي. لکه د شکسپېر (د ژمې په نیمه شپه کې خوبونه لیدل) ډرامه.

ب: طنزي کوميډي:

زما په اند د طنزي کوميډي اصطلاح اشتباه ده. که څه هم د طنز او کوميډي تر منځ خندا مشترک عنصر گڼل کېږي، خو د طنز نور عناصر او هدف له کوميډي سره ډېر توپیر لري. طنزي کوميډي په حقیقت کې د طنز تمثيلي بڼه ده. لکه څنگه چې مخکې مو وویل پخوا کوميډي خلکو په لیکلې بڼه نه مطالعه کوله، بلکې یوازې به تمثیل کېده او که لیکل کېده هم، نو پیغام به یې د مطالعې له لارې نه، بلکې د تمثیل له لارې خلکو ته وړاندې کېده او لیکلی متن به یې د ډرامې د سکریپټ په بڼه و. د دې اثارو یوه ډېره پخوانۍ بېلگه د لرغوني یونان د اریستوفان کوميډي ډرامې دي چې لومړی پر سټیج تمثیل او وروسته چاپ شوي دي. البته داسې کوميډي او طنزي اثار هم لرو چې لومړی چاپ او وروسته په تمثيلي بڼه وړاندې شوي دي، لکه د ترکي عزیز نسین او اسپانوي لیکوال سروانتیس اثار چې تر چاپ وروسته تمثیل شوي دي.

(۴۳: ۱۰۰ - ۱۰۳ مخونه)

ج: رفتاري کوميډي:

په دې ډول کوميډي کې د ټولنې عرف، عادات او رواجونه ارزول کېږي لکه د برناردشاو کوميډي اثار.

د: سبکي کومیدي (Farce):

دا ډول کومیدي لیدونکی یا لوستونکی ډېر خندوي. اتل یې له خپل اصلي تناسب څخه وتلی ښوول کېږي، کله ډېر کوچنی او کله ډېر لوی وي چې په دې ډول د خندا وړ گرځي لکه د فرانسوي لیکوال (مولېر) کومیدي اثار. کومیدي هم له طنز سره د خندا او ظرافت په برخه کې خپلوي لري، خو له طنز سره یې توپيرونه دا دي چې کومیدي یوازې لیدونکی یا لوستونکی خندوي او په ټولنه کې ناخوالو او فساد ته ګوته نه نیسي، حال دا چې طنز په ټولنه کې پر ناخوالو او فساد برید کوي. په کومیدي کې خندا هدف او طنز کې وسیله وي. کومیدي په خندا پیل او خندا پای ته رسېږي، خو طنز په خندا پیل او ژړغوني حالت پای ته رسېږي. په کومیدي کې کله کله افراد هم په ښه کېږي، خو په طنز کې د افرادو پر ځای پر اجتماعي ناخوالو او فساد برید کېږي. (۲۳: ۱۵۷ - ۱۶۰ مخونه)

کومیدي هم لکه طنز ادبي سبک دی او په هر ژانر او قالب کې لیکل کېدای شي. کومیدي په پښتو ژبه کې هم لکه د نورو ژبو په شان پر تمثیلي بڼې سربېره په لیکلې بڼه ډېره لیکل شوې ده، په تېره بیا د شعر برخه یې ډېره غني ده. کومیدي د هجوې او هزل په پرتله طنز ته ډېره نژدې ده، ځکه نو عام خلک کومیدي اثارو ته طنز وايي. څرنگه چې کومیدي د طنز په پرتله د ټولنې جدي مسایل نه مطرح کوي او عام خلک یې د ټیټ ذوق محصول ګڼي او له بلې خوا په افغاني ټولنه کې د طنز غوندې په درنه سترګه نه ورته کتل کېږي، نو ځینې لیکوال او شاعران خپلو کومیدي اثارو ته د طنز نوم ورکوي. دلته د بېلګې په ډول

د ښاغلي عبدالوهاب مينه يار کوميدې شعر را اخلو چې د مورگانو واده
نومېري:

دا واورئ مضمون دی د هر قسم حيواناتو
شوق يې و جوړ کړی، و واده د مورگانو

خدمت وکړ کوتري ور جارو يې هغه ځای کړ
تجیر جولای راوړ او ور پټ يې هغه سرای کړ
رقعي شوپرک واخيستي خبر يې هر اشنای کړ
دېگونه غونډک پرېول او دا امر يې پر ځای کړ
په گډه اتني واچاوه خزدکو، منگورانو
شوق يې و جوړ کړی، و واده د مورگانو

بورا د زوم لپاره کنډاله کړه ور گل پوښه
پتنگ خراغان بل کړل، هلتي جوړ کړ جم و جوشه
زنځه سترې سوې، ويل شني چای کړی جوشه
مېړه لنکه سوې ورته ناسته وه خاموشه
غزل ويل غوماشي، رقص وکړ خڅکانو
شوق يې و جوړ کړی، و واده د مورگانو

راغونښتی يې و باز او پر ښه تخت يې کښېنولی و
پوخ يې د رقم رقم مرغانو را بللی و

کارغه په تورلباس کې لڅې پنبې تشریف راوړی و
توتي مینا خاله ته د واده کارډ ورلېږلی و
له ډېرې خوشالیه عطر کار کړله سویانو
شوق یې و جوړ کړی، و واده د مورکانونو

په دې شپه کې دمخه وزې سره کړل خپل لاسونه
پر هم ډېر رقص وکړ، غورځوله یې برېتونه
پسه و ډېر خوابدی، ویل ورک سوي مي بوټونه
تازي بانډار خراب کړ، ویل تنبور پرې کړل تارونه
بانډار چې یې خراب سو، رش و کش جوړ کړ مچانو
شوق یې و جوړ کړی، و واده د مورکانونو

راغی و میدان ته اوبښ لالا باجه په غاړه
سورنا وهله چرگې د چغال څنگ ته ولاړه
غوا مات کړ خپل ډولک اخیر پر خپله تړه ولاړه
رسمي مېلمه ملخ و چې پیره وه پر ولاړه
ضربې پرله پسې وهلې ټولو چنگانېانو
شوق یې و جوړ کړی، و واده د مورکانونو

واده د حيوانانو و مضمون چې يې انجام سو
 کيسه ډېره اوږده ده د قلم رنگ مي تمام سو
 لمر ولوېد مينه ياره بس يې کره تياره ماښام سو
 د پند مسرۍ لري، خو که د چا لږ ور ته پام سو
 ظاهره مزاحيه ده باندې وځاندي يارانو
 شوق يې و جوړ کړی، و واده د مورکانو.
 (۳۹: ۱۱۶-۱۱۲ مخونه)

۴: ټوکه (Jock):

ټوکه د ولسي ادب تر ټولو کوچنی داستاني فورم دی. ټوکې لومړی د یوه شخص یا یوې ډلې له خوا جوړېږي، خو د هغه شخص نوم یا ډلې نوم نه ورسره یادېږي، وروسته لاس پر لاس ولسي بانډارونو ته لاره مومي او د ولس گډ مال گڼل کېږي. ټوکې د یوې ټولنې پر ناخوالو او اجتماعي نیمگړتیاوو باندې د ولسي نقد هینداره ده. په هره اندازه چې په یوه ټولنه کې ظلم، تېری او نادودې ډېرې شي او خلک نه شي کولای په ازادانه ډول د دغو ناخوالو پر وړاندې خپل غږ پورته کړي یا د خلکو د زده کړې کچه ټیټه وي، نو هلته ډېرې ټوکې جوړېږي.

پر افغانستان باندې د روسانو د پوځي یرغل پر مهال خلکو پر جهادي تنظیمونو او واکمن کمونست گوند ښکاره انتقاد نه شوای کولای، نو هغه و چې خپل غبرگون به یې د ټوکې په بڼه ښوده. د ټوکې که څه هم په ظاهره په ولسي-بانډارونو کې د تفریح لپاره ویل کېدې، خو په حقیقت کې یې د وخت له سیاستونو سره د ولس کرکه ښووله.

ځينې ليکوال او شاعران د توکي هدف يوازې خدا اوتفريح گڼي، خو زه فکر کوم چې په ټوکه کې د طنز، هجوې او هزل درې واړو سبکونو څرک ليدلای شو. څرنگه چې د دې څلورو واړو سبکونو ځانگړتياوي مو مخکي بيان کړي، نو دلته يې بيا نه تکراروو او يوازې د داسې يوې ټوکې بېلگه راوړو چې طنز ته ورته جوړښت او پيغام لري. دا ټوکه د غير مسلکي او هغه معلم انځور وړاندې کوي چې خپل ټولگي نه شي اداره کولای.

((يوه ښوونځي ته د نظارت هيئت يا تفتيش ورغی. گوري چې په يوه ټولگي کې خورا شور او غالمغال دی. شاگردان څوک غېږې باسي، څوک په کړکيو کې ناست دي، څوک په چت پورې څږېږي او څوک سندرې وايي. لنډه دا چې په ټولگي کې د دوړو له لاسه چندان څوک نه ښکاري، خبره خو گرده نه اورېدل کېږي. د تفتيش يوه غړي ته سخت قهر ورغی. په ټولگي کې تر ټولو مشر هلک يې تر غوړ ونيو او څو کلکې چپلاخې (خپېږې) يې ورکړې. ويل نور که کشران دي، ته خو لوی سړی يې، ته د دې پر ځای چې دوی دي غلي کړي وای ته په خپله له دوی سره کښېوتلی يې او غالمغال دي جوړ کړی دی. بيا يې زده کوونکو ته وويل چې ښوونکی مو چېرې دی؟ زده کوونکو په خدا ورته وويل: صاحبه دا تاسې چې تر غوړ نيولی دی، زموږ ښوونکی دی.

د طنز بڼې

طنز يو پراخ هنر دی چې پر ادبياتو سربېره له نقاشۍ، سينما او تياتر سره هم خپلوي او نژدې اړيکې لري. لکه څنگه چې اوبه د مايع، جامد او گاز په بڼه موندل کېږي، دغسې طنز هم بېلابېلې بڼې او شکلو ته لري لکه شفاهي، ليکلی، تصويري او تمثيلي شکلو ته. دا چې کومه بڼه يې غوره، گټوره او موثره ده د موضوع په حجم، د ليکوالو او مينه والو په ذوق، سويې، امکاناتو او ژوند په شرايطو پورې اړه لري. په دې بحث کې به د طنز هره بڼه له خپلو ځانگړتياوو، اړتياوو او شرايطو سره په لنډ ډول بيان کړو:

۱: شفاهي طنز

شفاهي طنز خورا اوږد تاريخ لري. له کومه وخته راهيسې چې انسانانو خبرې کول شروع کړي، نو ورسره سم د ظرافت حس (Sense of humor) څرکونه هم ليدل شوي دي. ځينې خلک د ظرافت يو خاص استعداد لري. په دغسي خلکو باندې ولسي بانډارونه تاوده او خبرې يې د هر چا خوښېږي. د ولسي- ادب په ټولو فورمونو (نظم او نثر) کې داسې بېلگې لرو چې د طنز ټولې ځانگړتياوي لري، ان دا چې داسې په ټول پوره طنزونه هم لرو چې له ليکلي طنز سره سيالي کولای شي. د شفاهي طنز ښه بېلگه ټوکې دي چې ځينې يې د طنز په کاني پوره خېژي او د ټولنې خورا مهم موضوعات پکښې را اخيستل شوي وي، يانې هم اجتماعي انتقاد، هم ظرافت او هم اصلاحي هدف لري. شفاهي طنز د وړاندې کولو له مخې پر دوه ډوله وېشل کېږي. يو دا چې يو څوک په ولسي بانډار کې طنز خپله تمثيلوي. دا ډول تمثيل کېدای شي چې د کيسې ويلو يا د حرکاتو په ډول وي. دوهم دا چې يو ولسي سپی په بانډار کې له کوم حرکت پرته يوازې کيسه کوي.

د شفاهي طنزونو يو بل ډول هم لرو چې هغه د ليکوالو شفاهي طنزونه دي. کله چې يو ليکوال له ډاره خپل طنز نه شي چاپولای يا د چاپ امکانات نه لري، نو خپل طنز په ولسي بانډارونو کې د کيسې په فورم کې وايي او داسې رنگ ورکوي چې گواکي دا هسې يوه ټوکه او له بل چا څخه يې اورېدلې ده. نور خلک چې د ليکوال طنزونه اوري، نود ټوکې په ډول يې په ولسي بانډارونو کې وايي چې په دې ډول دا طنز

په شفاهي بڼه خوله پر خوله له يوه نسل څخه بل نسل ته ځي او د وخت په تېرېدو سره د ولسي ادب برخه گرځي.

د ليکلي او شفاهي طنز تر منځ يو توپير دا دی چې د ليکلي طنز ليکوال معلوم، خو د شفاهي طنز ليکوال نامعلوم دی. بل توپير يې دا دی چې په ليکلي طنز کې پر فرد نه، بلکې پر اجتماعي ناخوالو باندې انتقاد کېږي، خو په شفاهي طنز کې اکثره مشخص افراد په نښه کېږي. څرنگه چې په شفاهي طنز کې ليکوال نه دی معلوم، نو موضوع شخصي عقده او غچ اخيستل نه بلل کېږي، ځکه چې انتقاد کوونکی او د انتقاد وړ لوری دواړه ولس دی.

۲: ليکلی طنز

تر شفاهي طنز را وروسته ليکلی طنز اوږد تاريخ لري. کله چې ليک ايجاد شو او انسان خپل اوازونه، افکار او مفاهيم د انځورونو او تورو په بڼه پر کاڼو، پوستکو او کاغذونو باندې وليکل او بيا د صحافت صنعت رامنځ ته شو، ورسره سم طنز پر شفاهي بڼې سربېره په ليکلي بڼه هم رواج وموند. لکه څنگه چې ليکلي متنونه پر نظم او نثر وېشل شوي، دغسي ليکلي طنزونه هم پر همدې دوو برخو وېشل کېږي. لومړني لاس ته راغلي طنزونه د اريستوفان منظوم اثار دي چې تر ميلاد دمخه په لرغوني روم کې ليکل شوي دي. طنز د ليکنې په هر فورم او ژانر کې ليکل کېدای شي لکه ادبي، ژورناليستيک او داسې نور فورمونه.

۳: تصویری طنز

تصویری طنز پر څلورو عمده برخو وېشل کېږي لکه کاریکاتور، کارتون، کاریفوټو او طنزي انځور چې په دې بحث کې به هره برخه جلا جلا وڅېړو.

الف: کاریکاتور (Caricature)

د کاریکاتور کلمه د ایټالوي ژبې له (Caricatura) څخه راوتلې او وروسته په انګلیسي ژبه کې دود شوې ده. کاریکاتور د انځورګرۍ هغه ډول ته ویل کېږي چې د یوه انسان یا شي انځور داسې جوړ شي چې په هغه کې مبالغه شوې وي او د انځور ځینې برخې لویې یا کوچنۍ وښودل شي او په دې ډول د خندا وړ وګرځي. د کاریکاتور پیغام ډېر څرګند نه وي، لږی نه لري، بلکې یوازې یو انځور وي، یوازې په چاپي رسنیو کې خپرېږي او تر ډېره حده په فرد پورې اړه لري. (۲۸: ۱۹۲۶ مخ)

ب: کارتون (Cartoon):

کارتون د څو کاریکاتورونو مجموعه یا دڅو نفرو یا څو شیانو هغه انځور دی چې تر خپل منځ ځانګړې اړیکې لري یا په بله اصطلاح ویلای شو چې کارتون هغه غیر واقعي او نیمه واقعي انځور دی چې په ګرافیک کې د طنزي، هجو، هزلیه او کومیدي هدفونو لپاره جوړېږي. کارتون په منځنیو پېړیو کې د نقاشۍ یوه ځانګړې برخه وبلل شوه چې پر ګالیو، خټینو دېوالونو، بڼینو او لرګیو باندې جوړېده، خو په نولسمه

پېړۍ کې چاپي رسنيو ته راغی او په دې ډگر کې خورا وځلېده. د شلمې پېړۍ په لومړيو کې د کوميک سټريپ (Comic Strip) په نوم کارټوني بڼه دود شوه چې د پرله پسې انځورونو په مرسته يوه کيسه بيانوي. کله چې سينما راغله، نو کارټون سينما ته هم لاره وموندله چې اوس پر کارټوني تصويري کيسو سربېره کارټوني فيلمونه هم جوړ شوي او ډېر مينه وال لري. (۳۲: ۵۰ مخ)

ج: کارټوني عکس

کارټوني عکس ته (کاريډوټو) يا (فوټوکاتور) هم وايي چې اکثره په اجتماعي رسنيو کې خپرېږي او د کاريکاتور پر ځای کار ځنې اخيستل کېږي. کله چې کمپيوټر او بيا د رسامۍ او گرافیک سافټ وېرونه جوړ شول، نو کارټوني عکسونو هم رسنيو ته لاره وموندله. په کارټوني عکس کې د يو چا واقعي عکس له خپل تناسب څخه ايستل کېږي، اصلي عکس او کارټوني شکل يې سره ګډ او نوی عکس ځنې جوړېږي. کارټوني عکسونه اکثره د هجوې په موخه جوړېږي چې هدف يې د يو چا سپکاوی وي. (۴: ۱۵۴ مخ)

د: طنزي انځور

طنزي انځور د يو چا يا يوه شي واقعي انځور ته ويل کېږي او هيڅ ډول ګوتي نه پکې وهل کېږي. دا ډول انځورونه په افغانستان کې تازه دود شوي او اکثره يې په اجتماعي رسنيو کې خپرېږي. تر دې مهاله چې ما د طنز په اړه څومره څېړنې کړي، نو د طنز د دې شکل په اړه مې څه

نه دي لوستي، ځکه مې نو د (طنزي انځور) نوم ورکړ. د طنز په دې شکل کې د ټولنې تل پاتې او همېشني موضوعات نه را اخیستل کېږي، بلکې اکثره يې لنډ مهاله اجتماعي، سياسي، اقتصادي او فرهنگي حالات بيانوي. کېدای شي چې د وخت په تېرېدو سره خلک د دې ډول طنزونو په پيغام باندې پوه هم نه شي، مثلاً په افغانستان کې د ولسمشرۍ درېم ځل انتخاباتو نتايج ډېر وځنډېدل، داسې مجلس به نه و چې هلته به دا موضوع نه يادېده. په دې اړه په اجتماعي رسنيو کې د اوبښ يو انځور خپور شو چې له يوې کنډوالې څخه يې پر دېوال سر راپورته کړی وي او ورسره ليکل شوي وه چې: ((وا خلکو! هغه د انتخاباتو نتايج څنگه شوه؟)) تر ۲۰۱۵م کال وروسته د افغانستان ډېری ځوانانو د کار لپاره اروپا ته مخه کړل. په دوی کې داسې ځوانان هم ول چې هېڅ ډول اقتصادي او امنيتي ستونزې يې نه درلودې، بس هسي د اروپا ژوند يې خوښ و. په دې وخت کې د يوه خره انځور خپور شو چې خاوند يې له غوجلې څخه دباندې راکشوي، خو خر شاته زورونه وهي. ورسره ليکل شوي و چې: ((زه له اروپا پرته ځای کار نه کوم)).

طنزي انځورونه پر دوو برخو وېشل کېږي چې په دې ډول دي:

الف: يوازې انځور

دا ډول انځورونه واقعي وي، لکه کارټوني انځور گوتي نه پکې وهل کېږي، خو په خپل ځان کې داسې دوه متضاد حالتونه لري چې ليدونکو ته خندا وړولي، مثلاً د ولسي جرگې يو وکیل د غونډې پر مهال

په درانه خوب ویده دی. په یوه سټوډیوم کې کانسرټ جوړ شوی دی. د سټوډیوم څنګ ته د پولیسو یو جنرال په رسمي یونیفارم کې ونی ته ختلی او د کانسرټ ننداره کوي.

ب: انځور او تبصره

په دې شکل کې انځور د خدا وړ نه دی، خو له انځور سره لیکل شوي تبصرې انځور د خدا وړ ګرځولی دی. مثلاً یو عسکر په مورچل کې په درانه خوب ویده دی او (وینې زلمی) ورسره لیکل شوی دی. د یوې ډېرې فیشني نجلۍ له نیمه لڅ عکس سره لیکل شوي چې: ((دا نجلۍ ډېره بېوزله ده، آن دا چې بېچارګۍ د اغوستو کالي هم نه لري)).

۴: تمثیلي طنز

تمثیلي هنر له ډېرو پخوا زمانو راهیسې د ادبیاتو په تاریخ کې یو ځانګړی او مهم بحث دی. دا بحث د ادبپوهانو له خوا د تمثیلي هنر، داستاني ادب او ډراماتیک ادب په نومونو یاد شوی، خو په وروستیو وختونو کې دا وېش تر پخوا دقیق شوی دی. هغه داستان چې د کاغذ پر مخ لیکل شوی وي داستاني ادب ورته ویلای شو، خو کله چې د سټیج پر سر تمثيل شي، فیلم یا ډرامه ورباندې جوړه شي د ادبیاتو له ډلې څخه وزي او د هنر د یوې بلې کورنۍ غړی بلل کېږي چې تمثیلي هنر یې بولي. (۳۸: ۱۲۵ مخ)

که څه هم اوس مهال هره ډرامه، تياتر او فیلم د یوې لیکلي کیسې له مخې تمثيل کېږي، خو له یاده کیسې یا نکلونه کول خورا اوږد تاریخ

لري. په لرغوني يونان کې د راپسودونه (Rhapsodes) په نوم يوه ډله نکلچيان اوسېدل. دوی به خلکو ته د (ايلیاد) او (اودیسه) او داسې نور شفاهي نکلونه کول چې خلکو به ډېر خوښول. دې نکلچيانو به يوازې نکلونه نه کول، بلکې ځينې حرکات به يې هم ورسره اجرا کول چې اوسنی تمثيل ورته ويلاى شو. (۴۳: ۴ مخ)

نو ويلاى شو هغه طنزي کيسه چې په ژوندۍ بڼه پر ستيچ باندې تمثيل شي، فيلم ورباندې جوړ شي، ډرامه ورباندې جوړه شي او يا د سينما يا تلويزيون له لارې نندارې ته وړاندې شي، تمثيلي طنز بلل کېږي. په تمثيلي طنزونو کې نه يوازې دا چې د ليکوالو تمثيلي پارچې، طنزي لنډې کيسې او طنزي ناولونه راځي، بلکې هغه ولسي يا شفاهي طنزي کيسې هم د تمثيلي طنز برخه بلل کېږي چې د ولسي خلکو له خوا تمثيل کېږي. په پښتني ولسي ادب کې گڼ شمېر داسې کيسې لرو چې طنزي رنگ لري او د ټولنې خورا مهم موضوعات پکښې رانغاړل شوي وي. دا ډول کيسې په مېلو او ښاديو کې هم د نارينه وو او هم ښځمنو له خوا تمثيل کېږي. (۵۱: ۱۴۰ مخ)

د طنزي ممثلينو له ډلې څخه يو هم عبدالخالق و چې په (سنگر حوالدار) سره يې شهرت درلود او له نن څخه نژدې اويا کاله پخوا يې په کندهار کې د ښادۍ محفلونه تاوده ساتلي وو. سنگر حوالدار به په مېلو، ښاديو او کانسرټونو کې د مونولاگ په بڼه ځينې ولسي- کيسې تمثيل کولې چې يوه بېلگه يې د شکور ماما کيسه ده.

پخوا يې د ارگ يا پاچا ساتونکي ته (شاهي) ويل. کله چې دسقاو زوی حبيب الله کلکاني کابل ونيو او غازي امان الله خان له کابل څخه

ووت، نو شاهيان هم خپلو کورونو ته ولاړل. په دې تښتېدليو عسکرو کې شکور ماما هم شامل و چې له خپلو څو ملگرو سره کندهار ته روان و. شکور ماما دوی په سره ژمي کې غزني ته ورسېدل او هلته يوه مسجد ته ورغلل چې شپه تېره کړي. مسجد تاوځانه درلوده او شکور ماما دوی ښه تاوده شول، خو نابېره مسجد ته ملا صاحب راغی او شکور ماما دوی ته يې وويل: ((بې دينانو ورسئ اودسونه تازه کړئ او لمونځونه وکړئ!)) شکور ماما د اوداسه لپاره يوه کاريز ته ولاړ. دا چې له يوې خوا يې ټوله ورځ پلې مزل کړی او ډېر ستومانه و او له بلې خوا اوبه هم ډېرې سړې وې، نو استنجا وهل ډېره ځوروونکې ورته وېرېښېده. هر وار چې به يې لپه له اوبو ډکه کړه، نو ملا صاحب ته به په قهر شو: ((ملا خدای دي خوار کړه، ما او خدای سره پرېږده چې لمونځ کوم او که يې نه کوم، ستا يې زما او خدا تر منځ څه؟)). شکور ماما تر اوداسه وروسته مسجد ته راغی او لمونځ يې وکړ. په دې وخت کې د اصغر په نوم يوه خان ډوډۍ ورته راواستول.

سنگر حوالدار د شکور ماما په رول کې ټول هغه څه بيانوي چې له کابل څخه بيا تر کندهار پورې په لاره کې ورباندې تېر شوي او يا يې ليدلي دي. سنگر حوالدار د کيسې د ټولو کرکټرونو رول يوازې لوبوي او په کيسه کې طبيعي غږونه (Sound effects) هم خپله تر خوله باسي. دا کيسه که څه هم فولکلوريکه يا ولسي ښه لري، خو په امانې دوره کې د ارگ د ساتونکو يو روښانه انځور يې بللای شو. (۱۸: ۶۹ مخ)

د طنز قالبونه

مخکې مو وویل چې طنز څکه خپلواک ژانر نه دی چې د هر ژانر په قالب یا لوبښي کې لیکل کېدای شي، که هغه منظوم او یا منثور، شفاهي یا تحریري، ادبي یا ژورنالیستیک او یا د لیکنې نور قالبونه وي. پخوانیو لیکوالو طنز پر دوو ډولونو وېشه چې یو ادبي او بل یې ژورنالیستیک طنز باله. د دوی هدف دا و چې طنز یوازې په ادبي او ژورنالیستیک قالب کې لیکل کېدای شي، خو اوس موږ گورو چې طنز د لیکنې په هر قالب کې لیکل کېدای شي لکه طنزي خاطرات، طنزي

قاموس، طنزي فال کتل، طنزي دائرة المعارف، طنزي ژوندلیک او داسې نور.

د طنزي قالب او پاروډي تر منځ یوه نازکه پوله موجوده ده. په پاروډي کې هم یوه زاړه قالب ته نوې محتوا ور اچول کېږي او د طنزي محتوا لپاره هم زوړ قالب غوره کېږي، خو توپیر یې دا دی چې په پاروډي کې له یوه مشهور قالب، کمپوز، لحن، لباس، خبرو او حرکاتوسره نوې نسخه تړل کېږي، خو د طنزي قالب لپاره د پخواني قالب شهرت مهم نه دی. مثلاً موږ په پښتو ژبه کې یو مشهور مثل لرو چې وایي: ((د خره مرگ د سپو اختر دی)). اوس که ووايو چې: ((د موټرو ټکر د ترافیکو اختر دی))، نو دا پاروډي شوه، خو که یو طنز د راپور، خبر، مرکې، تبصرې، سفرنامې، لنډې کیسې، هایکو، خلوریځې او مثنوي په قالب کې ولیکو پاروډي نه بلل کېږي. که څه هم ادبي، ژورنالیستیک او نور قالبونه د سبک له مخې پاروډي ته ورته دي، خو مطلق پاروډي ځکه نه شو ورته ویلای چې د نوي نسخې له مخې لوستونکو ته زړه نسخه نه وریادوي او دوو نسخو تر منځ توپيرونو ته یې پام نه وراوړي.

په عمومي ډول یو هنري اثر له دوو توکو څخه جوړ دی چې یو محتوا او بل یې شکل یا قالب دی. لومړی د لیکوال ذهن ته یوه سوژه، خیال یا مفکوره راځي او بیا د هغه د وړاندې کولو لپاره یو قالب غوره کوي. د ښه هنري اثر ځانګړتیا دا ده چې محتوا او قالب داسې سره اغېز شوي او ګډ شوي وي چې لوستونکی یې ګردسره د بېلتون احساس و نه کړي. (۲۱: ۲۰۲ - ۲۰۳ مخونه)

د قالب غوره کولو پر مهال باید دا دوه ټکي په پام کې ونیول شي:

الف: د محتوا او قالب تر منځ تناسب

د غوړيو جوړولو فابريکه چې بازار ته څومره اندازه غوړي استوي، نو په هماغه اندازه قالب يا لويښی ورته غوره کوي لکه بېلر، حلبی قطنی يا تيم، بوتل، ستل او پلاستيکي کڅوړه، نو بايد دغه ډول د طنز قالب هم د محتوا د حجم له مخې غوره شي. که موږ يوه کوچنۍ طنزي محتوا چې د متل، خبر، څلوريځې او نورو کوچنيو قالبونو په اندازه وي او موږ يې د لنډې کيسې يا ناول په قالب کې وړاندې کړو، داسې ښکاري لکه په پنځه کلن ماشوم چې د پلار جامې واغوستل شي يا يوه اوږده طنزي کيسه چې بايد د ناول يا رومان په قالب کې وړاندې کېدای شي، خو موږ يې د لنډې نثري ټوټې په بڼه وړاندې کړو، داسې مثال لري لکه څوک چې غواړي د پنځه کلن ماشوم کالي د هغه پلار ته ورواغوندي.

ب: د قالب له ځانگړتياوو سره د ليکوال اشنايي

کله چې طنز ليکوال د محتوا له حجم او اندازې سره سم قالب غوره کړ، بايد وگوري چې ايا د غوره شوي قالب له ځانگړتياوو سره بلددی که نه؟ مثلاً له يو چا سره دريشي ښه ايسي او د دريشۍ لپاره يې مناسب ټوکر رانيو او بيا يې گندونکي ته يووړ، خو که دا گندونکی دريشۍ نه

شي جوړولای د دریشۍ انتخاب گټه و نه کړه. که یو طنز لیکوال شاعر نه وي او لږ تر لږه د نظم له ځانگړتیاوو او تخنیکونو سره بلد نه وي، د نظم په قالب کې طنز نه شي لیکلای. که یو طنز لیکوال د لنډې کیسې راپور، خبر، گردې مېز او نورو قالبونو له ځانگړتیاوو او تخنیکونو سره اشنا نه وي، واضح خبره ده چې په دې قالبونو کې طنز نه شي لیکلای، نو په کار ده چې طنز لیکوال له خپل تفرسه سمې پښې وغځوي او داسې قالب غوره کړي چې دی ورباندې لاسبری وي، که داسې و نه کړي، نو د شکل او محتوا تر منځ توپیر له ورايه ښکاري او د طنز هنري اړخ ته زیان رسېږي.

په پښتو ژبه کې لکه څنگه چې نظم تر نثر مشر- دی، دغسې- د طنز لومړني څرکونه هم په نظم کې لیدل کېږي، خو د شلمې پېړۍ له وروستۍ نیمایي څخه په نثري قالبونو کې طنز لیکل دود شوي دي. دلته په ټولو قالبونو کې د لیکل شویو طنزونو بېلگې راوړل بحث ډېر اوږدوي، نو د بحث د لنډون لپاره به د طنزي قالبونو یو څو بېلگې راوړو.

د نظم بېلگه:

د دوو وروڼو وېش

کشره وروره هر څه غواړې دا یې ستا

د بابا د میراث ښه اشیا یې ستا

د کور ټول کالي زاړه دي، ماتې راځي
پتنوسپوښ دی نوی نزی، ها یې ستا

ها پایزېب دي د بې رحمې میرې زما وي
ها د لاس تسبیح د مړه بابا یې ستا
ها بدخویه ازاري اوبښ ما ته راځي
مجلسي پيشو د گران بابا یې ستا

د دوو ورځو فاتحې خرڅ راته راځي
غږ غږې، نارې، ماتم ژړا یې ستا

دا موجودي پیسې ډېرې زما په کار دي
په دباندي کې د پور ادا یې ستا

ها د درو زړو باغو قباله راځي
د اوبو کوزه، کارېز، کلا یې ستا

ها پنځه وداني ځمکي ما ته راځي
اس، پسه، خر و غویي او غوا یې ستا

د سرای غولی دي زما تر شریفې وي
تر اسمانه د لوړ بام هوا یې ستا

ها مات خنډی د صابون دېگ دي زما وي
ها کاچوغه د خوړې حلوا يې ستا

شپږ گډوډې، دوه صافي گان، کفگیر دي زما وي
لوی گرونج او سلواغه د څا يې ستا

مخلص وروره که راضي يې خو به ښه وي
او که نه يې زما د سر بلا يې ستا.
(۳۷: ۱۴۹ - ۱۵۰ مخونه)

د څلوريځې بېلگه:

تقدیریان

خومره چې مرید کې وي خرتوب هغه پتیر خوري
داسې صدر وایه چې ډوډۍ سره وزیر خوري
وگوره دې بل ته چې برېتک يې ببر کړی دی
کسب نه هنر شته، خان لالا يې په تقدیر خوري.
(۳۰: ۷۰۲ - ۷۰۳ مخونه)

د مثنوي بېلگه:

ګوندي په جنت کي

د شينوارو په مالت کي يو ملا و
 هم مشهور په نصيحت هم په تقوا و
 ورته ناست به کليوال وه په سلګونو
 رارواني وې جوپې د عالمونو
 مسئلې به يې چي هره ورځ کولې
 د ولس له سترګو اوښکي تويېدلې
 ټول مخلوق دده په خوله دده په زړه وه
 ښځې، نر وه که زلمي وه که زاپه وه
 که د سر او که د مال پر سر دعوې وې
 فيصلې به د ملا صاحب له خولې وې
 يوه ورځ يې کړې کيسې د دوزخونو
 د مارانو، لږمانو او اورونو
 ويل يې ښه کوي له بدو توبه ګار سئ
 او که نه نو په غضب به گرفتار سئ
 هسې نه چي له شيطان سره پرلارسئ
 اور لږوني د دوزخ د سره انگار سئ
 د يوه لمانځه اويارزه غوټې دي
 د دوزخ ژوري کندي او شېلې دي
 اويا کاله په غوټه کي دي اورونه

هر يو کال يې زموږ اويازره کلونه
 څه به وایم د مارانو لږمانو
 د دوزخه په امان سئ مومنانو
 هر يو مار لري اویا زره سرونه
 په هر سر کي يې اويازره غاښونه
 هر لږم لري اويازره نېښونه
 په هر نښن کي يې د زهرو خروارونه
 څوک به لوېږي په غاښو کي د مارانو
 څوک به شومه وي د اور د لږمانو
 چې پر لاره د ابلیس څوک برابر وي
 تر ابده به يې ځای دغه سقر وي
 خدای ورکړي مومنانو ته باغونه
 پیدا کړي يې فردوس او جنتونه
 پکښي سروکال تازه خوږې مېوې وي
 جگي ونې تکی شنې، یخي سایې وي
 د شربتو او شیدو لري حوضونه
 په ویالو کې يې بهیږي شرابونه
 هر مومن ته دومره ځمکي ورسېږي
 چې اسونه پکښي ځغلي ستړي کېږي
 د یاقوتو زمردو یې قصرونه
 د طلا پکښي ځلېږي قندیلونه
 هر مومن ته اویاحوري وي ولاړي

ښايستې وي لکه بتي جگي غاړي
 تر بيلوړو يې روښان وي اندامونه
 له ورښمو يې جوړ سوي مړوندونه
 لا اويا ورته ولاړ ښايسته غلمان وي
 د مومن امر ته گوري غلامان وي
 يو تر بله وي ښايسته داسي ښکارېږي
 لکه لعل د مرغلرو چي څلېږي
 کړۍ ورځ د جنتي کړي خدمتونه
 په لاسو کي يې د سرو ميو جامونه
 او که څوک تر نورو خلکو پرهيزگار وي
 تل مشغول په بنده گۍ د خپل بادار وي
 لا په برخه به يې نور وي نعمتونه
 غلمان حوري او د سرورزو قصرونه
 چې په شپه کړي د خالق عبادتونه
 خدای به ورکړي د ښايستو حورو پوځونه
 په دا منځ کي يو پښتون سو ورته پورته
 خوله يې خلاصه کړه په سوال د ملا لور ته
 ويل جار سمه د خدای تر نعمتونو
 هم تر حورو هم غلمانو هم قصرونو
 خدای دي موږ ته هم نصيب کړي جنتونه
 د شيدو او د شرابو ډک سيندونه
 مگر وايه په جنت کي هم بدي سته؟

د قومونو له تربو سره سيالي سته؟
 يو د بل په دښمنۍ کي وژل کېږي؟
 په بدۍ کي چاته ښځي ورسېږي؟
 ملا وويل! سپړه ته غافل يې
 ته روان پر کړو لارو د باطل يې
 چې هرچا ته خپله برخه ورسېږي
 د گونديو ضرورت نه لیده کېږي
 چې نه مرگ، نه ناروغي، نه غريبې وي
 لا به څوک وي چې په خيال کي يې بدي وي؟
 پښتانه ويل زما نه دي جنتونه
 بې غيړتو ته کوه نصيحتونه
 څه توپير دی د انسان او د وزگري
 چې په چا باندي پور نه لري د مړي
 د هغې بدۍ مزه وي په قرنونو
 چې نيکه يې کيسې وکړي د نيکونو
 ژوند هغه دی چې زړه له خروښه ډک وي
 درسره وي سل گولۍ ډک دي ټوپک وي
 دا څه ژوند دی چې نه جنگ وي نه تربور وي
 نه دي لاس د خپل تربور په وينو سور وي
 نه د اصل او کم اصل وي خبري
 نه د چا له توري پورته سي بخري
 نه د (بيټ) نه د (سړبن) خبري کېږي

نه غلجی نه درانی به معلومېږي
نه دا ځای د مېړنو، نه پښتنو دی
چې د بل په خیرات پايي د هغو دی
دا جنت یا د ملا یا د میرزا دی
یا چې نه لري غیرت د هغه چا دی
پښتانه خدای پیدا کړي په بدې کي
ورور له ورور سره اوسېږي په گوندي کي
څوک اصیل څوک پیدا سوي کم اعلان دي
وايه څنگه په جنت کي په یو شان دي؟
(۱۰: ۳۱۵ - ۳۲۰ مخونه)

د هایکو بېلگه:

چت باندي ناسته وه هلال کمبټی
موږ یې په تمه و چې میاشت به گوري
هغوی له پاسه جینکو ته کتل. (۲۸: ۲۵ مخ)

د ډرامې بېلگه:

د سړک پروژه

لومړۍ صحنه:

انجنیر دلبر خان: (په وارخطايي) رئیس صاحب هیئت راغی

رئيس: (په بې پروايي) نو رادي شي ولي وارخطا يې؟

انجنير: (په وارخطايي) صاحب د سړک به څه ځواب ورکوو؟

رئيس: ولي په سړک څه شوي دي؟

انجنير: بوديجه خلاصه شوه او د سړک پنځمه برخه لا هم نه ده جوړه شوې

رئيس: (په خندا) ياره دلبرخانه لکه د مرغۍ دومره وړوکی زړه دي دی،
ما ويل چي ته به څومره غټ زړه لرې

انجنير: صاحب په غټوالي مي مه تېروځه، په دغسي کارونو کې ډېر بې
زړه يم

رئيس: زه پوهېږم، خو که په يوه بله پروژه کې هم راسره وي، نو دا وېره
به دي نه وي

انجنير: صاحب اوس دا ووايه چې هيئت ته به څه ځواب وايو؟

رئيس: د مصرف سندونه دي جوړ کړي که نه؟

انجنير: هو سندونه مې جوړ کړي، خو که هغوی سړک وگوري، بيا به
څه کوو؟

رئيس: هغه دوه لکه ډالر چي پاته وه، هغه خو لرو که نه؟

انجنير: هو هغه لرو، خو د يونيم مليون نورو ډالرو ځواب به څنگه ورکوو؟

رئيس: (په خندا) وا لېونيه! دا دوه لکه ډالر د هغه دوه مليونو ډالرو
ځواب ويلای شي

انجنير: صاحب پوه نه شوم؟

رئيس: (په خندا) وا ساده سپړه! له دې دوو لکو څخه به سمدستي يو لک ډالره هيئت ته ورکړو او پاته يو لک به هم والي صاحب ته ورکړو، نور څه وايي؟

انجنير: (زړه نازړه) ولا صاحب هيڅ مي سر په خلاص نه شو

رئيس: خير دى وروسته به دي سر خلاص شي.

دوهمه صحنه

رئيس: صاحب د سپړک کار خو مو وليده؟

د هيئت مشر: هو ومولیده، خو ډېر لږ ځای مو جوړ کړی او کار مو ډېر ورو روان دی

رئيس: صاحب ته رښتيا وايي، خو بودیجه خلاصه شوه

د هيئت مشر: (په حيرانتيا) بودیجه خلاصه شوه؟

رئيس: هو صاحب! يوازې دغه يو لک ډالر پاته دي او دا مو ستاسې برخه ساتلې ده، ځکه چې په دې يو لک ډالرو هسي. هم کوم کار نه کېږي

د هيئت مشر: هو رښتيا وایاست، ځکه چې حتما به مو د کارگرانو اجوره هم لوړه شوې وي

رئيس: هو صاحب! باور وکړئ چې اوس يو موټر خاوره تر يو موټر خيره هم گرانه ده، همداسې د موټرو کرایې، د کارگرانو مزدوري او نور درواخله

د هیئت مشر: تاسې ملامت نه یاست، اوس ولاکه څوک تشه خبره هم بې پیسو وکړي. زه حیران یم چې په یو نیم ملیون ډالرو مو پر پنځه کیلومتره سړک باندې څومره ډېرې خاورې اچولي دي؟
رئیس: ولا صاحب شپه او ورځ مو پر ځان یوه کړې او کار ته مو اوږه ورکړې ده

د هیئت مشر: څه غم مه کوه، په وزیر صاحب حتما تقدیرنامه درته اخلم او د هغه بل سړک پروژه هم تاسې ته درکوو، ځکه چې تاسې د کار ډېره ښه تجربه لرئ

رئیس: مننه صاحب، خدای مو زموږ له سره مه کموه
د هیئت مشر: (خاندی) او خدای دي دا توري خاوري هم د سړک له سره نه کموي.

۱

رئیس او د هیئت مشر دواړه خاندی

د ډایلاگ بېلگه:

پوښتنه: شاعر او لیکوال څه فرق لري؟
ځواب: هیڅ فرق نه لري، بس دومره فرق لري چې لیکوال خپل او شاعر د بل ماغره خوري.

۲

^۱: نااشنا، ننگیار، د گورې اچار راډیويي خپرونه، ازادی راډیو، کب، لسمه،

۱۳۹۴ه ش

^۲: اخکزی، جعفر، سوالا ځوابا، کوټه

د خبر بېلگه:

وزیران باید رزمي ورزش زده کړي. در په دره خبري اژانس خبر راکوي چې تر دې وروسته که کوم وزیر ولسي جرگې ته د تائید لپاره معرفي کېږي، نو باید کنگفو، تیکواندو، پهلواني، کراټه، سوک وهل او کېدې یې زده او ښه پکې تکره وي، ځکه چې هلته د وکیلانو د برید امکان ډېر دی. خبر زیاتوي چې ورتلونکي وزیران دي د خپلو کمیسیونو تنی هم ښه کلکې وټړي چې د لاس اچولو پر مهال یې گړېوان خبري نه شي.

د ورزشي چارو پوهان وايي چې دا ډېر ښه زېږی دی، ځکه وزیران هسې هم ورزش نه کوي او ورځ په ورځ یې خپټې خټېږي، نو کله چې د وکیلانو د وهلو او ځملولو وېره ورسره پیدا شي، ايله به ورزش ته مجبور شي.

۳

د راپور بېلگه:

له څو کلونو راپه دې خوا د جراحي ډاکټرانو او قصابانو تر منځ لوبه کې ډاکټرانو له قصابانو څخه د لوبي میدان گټلی و، خو د اتلولۍ په وروستيو لوبو کې چې د عملیاتو په برخه کې د ښار د جېب وهونکو (کیسه برانو) او جراحي ډاکټرانو تر منځ ترسره شوې، جېب وهونکو وکولای شول چې په څو ثانیو کې د اپنډیسي او چورې عملیات ترسره

۳: نااشنا، ننگیار، د گوري اچار، ازادی راډیو، ۵، ثور ۱۳۹۵ ه ش

کړي. سرگردان باشي چې د دې لوبي ننداره کوونکی و، د خپلو سترگو لیدلی حال داسې بیانوي:

ما په خپلو گناهکارو سترگو ولیدل چې یو تن جېب وهونکي په ښاري بس کې د چورې د ناروغ عملیات په بریالیتوب تر سره کړ. همدا راز مې په یو بل بس کې ولیدل چې د یوه سپرلي د جېب په غوڅولو سره یې د هغه د اپنډیسي عملیات هم ترسره کړ.

ژوري هیئت تر یو لږ بحثونو وروسته د لوبي کپ د ښار جېب وهونکو ته په دې خاطر ورکړ چې ډاکټران د دې ډول عملیاتو لپاره هم ډېرې پیسې غواړي او هم ناروغان په اوونیو اوونیو په روغتونو او په کتنځیو کې په انتظار کې ورته ناست وي، خو جېب وهونکي دغه ډول عملیات د پیسو او د وخت له ضایع کېدو پرته ترسره کوي. (۶: ۳۸ مخ)

د ښیرا بېلگه:

۱: خدای دي د ملي وحدت کابینه درڅخه جوړه کړي چې نه مړې او نه رغېږي.

۲: خدای دي د پوهنتون محصل کړه چې د ورځې له خوا نجونو ته د کتلو او شپې له خوا د برېښنا د نشتوالي له امله درس نه شې ویلای.

۳: خدای دي د پارلمان وکیل کړه چې د پنځو کالو لپاره د خپل ولایت، کلي او ولس مخ و نه ویني.

۴: خدای دي ماسټر کړه چې نه دولت کار درکوي او نه د خلکو له شرمه رېږي چلولای شي.

۵: خدای دي په کانکور کې د ادبیاتو پوهنځي ته کامیاب کړه چې نه دي د استادانو املا زده وي او نه یې په څلور کاله کې تا ته درزده کړي. (عبدالنافع، همت)

د طنز ليکلو تخنيکونه

ټول پوهېږو چې غالی له وړيو جوړه شوې، خو دا چې له وړيو څخه تارونه څنگه جوړ شوي، څنگه رنگ شوي او بيا دا تارونه څنگه سره اوږدل شوي د غالی اوږدونکي ځانگړي تخنيکونه (Techniques) بلل کېږي. د غالی رنگ، گلان، د گلانو ډولونه، د گلانو او رنگونو تناسب او نور ظرافتونه د ځانگړو تخنيکونو محصول بلل کېږي. موږ مخکې وويل چې طنز له دوو اساسي توکو څخه جوړ دی چې يو خندوونکی انځور او بل انتقاد دی، خو په دې بحث کې زموږ موضوع دا ده چې په ليکنه کې انتقاد او خندوونکی انځور يا ظرافت څنگه په هنري ډول سره وگنډو؟ د هر رکن مقدار او د دې دوو ارکانو تر منځ تناسب څنگه په پام کې ونيسو؟

لکه څنگه چې يو انځورگر د خپل هنري اثر د تخليق لپاره رنگونه کاروي، دغه ډول يو اديب له لفظونو څخه کار اخلي. دا چې الفاظ بايد څنگه وکارول شي بېلابېل تخنيکونه لري چې ادبي صنعتونه هم ورته ويلای شو. په ادبياتو کې ادبي صنعتونه خورا اوږد بحث او ډېر ډولونه

لري، خوموړ په دې بحث کې یو څو ادبي صنعتونه را اخلو او د طنز په رڼا کې یې تشریح کوو.

طنزي تخنیکونه په مجموع کې پر دوه ډوله وېشل کېږي چې یو معنوي او بل لفظي تخنیکونه دي. معنوي او لفظي تخنیکونه هر یو یې خپل اغېز او مینه وال لري، خو لفظي تخنیکونه دا نیمگړتیا لري چې یوازې په خپله ژبه کې اغېز لري، که بلې ژبې ته وژباړل شي، اغېز بایلي او لوستونکي نه شي خندولای. هغه طنز لیکوال چې اثار یې په نورو ژبو ترجمه شوي او نړیوال شهرت یې موندلی، د بریالیتوب یو راز یې دا دی چې هغوی په خپلو طنزونو کې له معنوي تخنیکونو څخه کار اخیستی دی. د یادونې وړ ده چې دا تخنیکونه د طنز تر څنګ په کومیدي، هزل او هجوه کې هم کارول کېږي.

۱: پېښې یا تقلید (Parody)

هغه ادبي تقلید چې په هغه کې د یوه اصلي اثر شکلي او سبکي ځانګړتیاوي خوندي، خو محتوا او موضوع یې بدلون موندلی وي، پېښې یا پاروډي نومېږي. د دې تخنیک له مخې په یوه مشهور او پخواني قالب کې نوې محتوا وړاندې کېږي او نوې نسخه داسې نښې نښانې لري چې سړي ته پخوانۍ نسخه وریادوي. کله چې د نوي او پخوانۍ نسخې تر منځ توپیرونو ته د خلکو پام ورواوړي، نو خدا ورځي. (۴۴: ۳-۴ مخونه)

پاروډي څلور ډولونه لري چې دلته یې هر ډول په لنډ ډول تشریح کوو:

الف: د ادبي سبک پېښې

د سبک پېښو ډېر رواج موندلی او ډېر لوستونکي لري. تر دې مهاله په پښتو کې د گڼ شمېر هنري اثارو سبکونه پاروډي شوي دي. لکه متلونه، لنډۍ، وياړنه، بابولاله، نشریح، د موسیقۍ کمپوزونه او داسې نور. په پښتو ژبه کې تر ټولو لرغونۍ لاسته راغلې هنري اثر د امير کروړ وياړنه ده. امير کروړ د امير پولاد زوی او په دوهمه هجري پېړۍ کې يې اوسنی غور او خېرمه سيمې تر ولاک لاندې وې. امير کروړ له خپل پلار سره په څو جگړو کې برخه اخيستې او ډېرې جگړې يې گټلي دي. دی د جنگي اتلولۍ تر څنگ شاعر هم و چې خپلې جنگي سوبې يې په يوه وياړنه کې يادې کړي دي. (۴۵: ۱۱-۴۴ مخونه)

دوولس سوه کاله وروسته په غور کې يو ستر ناورين پېښ شو. د (۱۳۹۴ ش کال) د لړم په مياشت کې يوه شل کلنه مېرمن چې (رخشانه) نومېده يو چا ته په زوره واده شوه، خو رخشانې دا واده و نه مانه او د خپلې خوښې يو ځوان يې خوښ کړ. په دې ډول د خلکو له خوا په زنا تورنه او د صحرايي محاکمې په نتيجه کې يې سنگسار کړ چې دې سنگسار په ملي او نړيواله کچه غبرگونونه راوپارول. په دې لړ کې ليکوال او شاعر محمديار يار د امير کروړ د وياړنې سبک پاروډي کړ او په دې ډول يې د رخشانې د سنگسارولو پر وړاندې خپل غبرگون وښود. د ښاغلي يار شعر تر ډېره بريده هجويه بڼه لري چې په دې ډول دی:

رخشاني ته د امير کروړد زوى وياړنه
زه يم زمري بل د سنگسار داسې اتل نسته
د غور په غېږ کې رخشاني ته بل اجل نسته
داسې غوبل نسته
له ما اتل نسته

د شهوت غشي مې برېښنا ځي پر ښځمنو باندي
په ژوبله يونم يرغالم پر ناموسونو باندي
پر عفتونو باندي
له ما اتل نسته

زما د وحشت پر خول تاوېږي دوړخونه اهاړ
د غور غرور مې پښو کې پروت دی غرق په وينو لتاړ
کړم ايوادونه اوجاړ
له ما اتل نسته

زما د ترور تر تورې لاندې دی هرات و تخار
کړم د کابل او سرپل پېغلتوبونه سنگسار
کوي ابلېس افتخار
له ما اتل نسته

اوبښکې له سترگو د انسان د پاکې مور بهوم
په هریرود، آمو، ارغند، کونړ کې اور بهوم
وینې هر لور بهوم
له ما اتل نسته

د کندز سوبه مې په حکم د لاهور وکړه
په ټیټو سترگو، سرتیټي مې د دې ورور وکړه
سپکه مې مور وکړه
له ما اتل نسته

خپلو وگړو لره غور کې لوی پېغور جوړوم
د خور پر سترگو سوداگر گرځوم شور جوړوم
د دین انځور جوړوم
له ما اتل نسته

پر خپلو خلکو باندې قهر له خپل زړه نه کوم
دوی په پردي سوتې وهم ښه یې ځپنه کوم
کور یې سوځنه کوم
له ما اتل نسته

د غور د غرونو پر غرور کوم غوبل ویرغال
نړۍ ته ټنیم ننداره د خپل وحشت و قتال
په ورځو، شپو، میاشتو کال
له ما اتل نسته.

ب: د خبرو، اواز او حرکاتو پېښې
هر انسان جلا اواز، خبرو کولو انداز او خبرو کولو ځانگړي حرکات (Body Language) لري. په دې ډول تخنیک کې د یوه مشهور شخص د اواز، خبرو کولو ډول او حرکاتو پېښې کېږي چې دا ډول تخنیک تر ډېره بریده په تمثیلي هنر کې کارول کېږي. ځینې ممثلین یا ناتیکیان د خپل هېواد یا نړۍ مشهورو اشخاصو د اواز، خبرو او حرکاتو پېښې کوي چې ډېر مینه وال لري. ځینې حیوانات هم داسې روزل شوي چې د انسانانو پېښې وکړي، مثلاً آس اتې کوي، بیزو د انسان په ډول پر دوو پښو ځي یا د خپل خاوند له سر څخه سپړي راباسي. دغه ډول یو شمېر ممثلین هم د حیواناتو د اواز او حرکاتو پېښې کوي، مثلاً پر څلورو ځي یا د سپي په شان غاږي یا د خره په شان هینگارې وهي.

ج: د جامو او سینگار پېښې (Travesty)
په دې ډول تخنیک کې یو څوک د یوه مشهور شخص په ډول کالي اغوندي او ځان هغسي جوړوي. مثلاً چارلي چاپلین به خپل برېتونه او نور لباس د هیتلر پر ډول جوړاوه او بیا به یې داسې حرکات کول چې هتېلر مسخره او سپک کړي.

د: د فکر او دريځ پېښې (Burlesque)

په دې ډول تخنيک کې د يوه مشهور شخص د فکر او دريځ پېښې کېږي او معمولاً يو څوک د خپل ظاهري جوړښت خلاف دريځ غوره کوي. مثلاً يو موږ او شتمن سړی د سوالگرانو غوندې موقف نيسي يا دا چې يو څوک د ښې له مخې سوالگر او بېوزله ښکاري، خو نابره څرگنده شي چې نوموړی ډېر شتمن سړی دی يا د پوهنتون استاد په ټولگي کې د پوډري غوندې خبرې کوي يا پوډري ستيچ ته پورته شي او د پوهنتون د استاد يا سياستوال غوندې وينا پيل کړي.

۲: گروتيسک (Grotesque)

په دې تخنيک کې کرکټرونه د خدا تر څنگ لوستونکي ډاروي هم. پخوا له دې تخنيک څخه يوازې په کارتون کې کار اخيستل کېده، مثلاً انسان ته به يې لکۍ، اوږده غاښونه، ښکرونه، بېر وېښتان، اوږده غوږونه او ډاروونکې څېره ورکوله، خو اوس دې تخنيک د هنر نورو برخو ته هم لاره موندلې ده. گروتيسک د کوميډي او تراژيدۍ، خيال او واقعيت مشترک انځور دی. د دې تخنيک په مرسته کولای شو چې يو خندوونکی تخيل له واقعيت سره وتړو.

د نامتو روسي ليکوال يوگني زمياتين (Yevgeny Zamyatin) طنزي رومان چې (د قضا او قدر هگۍ) نومېږي د همدې تخنيک په مرسته ليکل شوی دی. د دې رومان مرکزي کرکټر د ژويوپوهنې (Zoology) يو پروفیسر دی چې (پرسیکوف) نومېږي. نوموړی غواړي يوه سوربخونه

شعاع کشف او بیا د دې شعاع په مرسته د ژوندیو موجوداتو بدن لوی کړي. بالاخره بریالی کېږي چې ډېرې لویې چرگې تولید کړي. دا چرگې خورا لویې هگۍ اچوي، خو یوه ورځ نابره له دې هگۍو څخه ډېر غټ چرگان، ماران، سمسارې او نور حیوانات راوړي او پروفیسر-خوري.

(۴۹: ۳۰ - ۳۲ مخونه)

د یو زر و یوه شپه نکلونو یوه برخه (د سیندباد سفرونه) نومېږي. په دې نکلونو کې سیندباد د خپل سفر خاطرات خپل یوه مېلمه ته بیانوي. دی د خپل سفر په بهیر کې له داسې ژوندیو موجوداتو سره مخ کېږي چې عجیبې او غریبې جولې او بڼې لري. مثلاً یوه برخه یې داسې ده: ((په یوه جزیره کې مو یوه لویه ماڼۍ ولیده. ماڼۍ ته چې ورننوتو، نو نابره مویو لوی دېب (دېبو) مخ ته ودرېد. دېب له رنگه تک تور او لکه یوه جگه ونه دومره لوړ و. سر یې د سپي او غوړونه یې ډېر اوږده او پر اوږو پراته وو، یوازې یوه سترگه یې درلوده چې هغه هم د پزې پر سر وه)). (۲۲: ۱۸۹ - ۱۹۱ مخونه)

په وروستیو کې د گروتیسک تخنیک سینمایی هنر ته هم لار موندلې او د دې تخنیک په مرسته گڼ شمېر کارتوني فیلمونه جوړ شوي لکه د شریک (Shrek) کارتوني فیلم چې مرکزي کرکټر یې له جسمي پلوه عجیب او غریب جوړښت لري. د متضادو عناصرو گډ انځور، خندا، ډار، مبالغه او غیر عادي حالتونه د گروتیسک عمده ځانګړتیاوي بلل کېږي.

۳: د ژویو نکلونه (Fable)

نکلونه ډېر لرغونی تاریخ او په شفاهي ادب کې خورا لوړ مقام لري لکه د لرغوني یونان، روم، هند او مصر شفاهي ادبیات. تر میلاد اته پېړۍ مخکې د لرغوني یونان په ادبیاتو کې نکلونو وړ ځای درلود، چې د هیسود (Hesiod) نومي شاعر په اثارو کې د باز او بلبل کیسه یې یوه بېلگه ده. نکلونه نه یوازې دا چې په شفاهي بڼه له یوه نسل څخه بل نسل ته لېږل شوي او په دې ډول یې زرگونه کاله ژوند کړی، بلکې یو شمېر نکلونه لیکوالو هم لیکلي چې ځینو یې دا کار د سیاسي، اجتماعي او تعلیمي هدفونو لپاره کړی دی. (۲۲: ۱۸۹ - ۱۹۱ مخونه)

پخوانیو خلکو د سیاسي، اجتماعي، تعلیمي او فرهنګي مسایلو په اړه خپل نظریات په کیسو او افسانو کې خوندي کول. د دې ډول اثارو یوه بېلگه (کلبله او دمنه) کتاب دی چې د لرغوني اریایي دورې افسانې پکې خوندي شوي. دا نکلونه په هندوستان کې (ویشنو سارما) په سانسکریت ژبه راغونډ کړي او د (پنجه تانتره) په نوم شهرت لري. دا کتاب چې اکثره کرکټرونه یې حیوانات او تعلیمي پیغامونه لري، له سانسکریت څخه په پهلوي ژبه ترجمه او په دې ډول یې اسلامي هېوادونو ته لاره موندلې ده. (۲۰: ۲۱ - ۲۰ مخونه)

نکلونه ځکه زرگونه کاله وروسته هم ډېر مینه وال لري چې اکثره کرکټرونه یې ژوي او د کرکټرونو تر څنګ کشمکش، پېښې او چاپېریال خلاف العاده انځور وړاندې کوي او په دې ډول د تعجب، خندا او تلوسې سبب کېږي. نوي داستاني اثار که څه هم ځینې یې رښتیا او یا رښتیا ته ورته او انساني عقل یې مني، خو په واقعي کیسو کې هم

ژوي د سېمبولونو په توگه کارېږي او په کيسه کې د تخيل تومنه پيدا کوي. په معاصر داستاني ادب په تېره بيا طنز کې حيواني کرکټرونه جوړول د طنز له برياليو تخنيکونو څخه گڼل کېږي. لکه څنگه چې د ژويو نکلونه ډېر لرغوني دي دغه ډول د همدې تخنيک له مخې ليکل شوي اثار هم اوږد تاريخ لري چې د اريستوفان (مرغان) او (چونگوبڼې) نومي اثر يې ښه بېلگه ده.

په شلمه پېړۍ کې انگرېز طنز ليکوال جورج آرويل (George Orwell) د ځناورو فارم نومي طنزي ناول هم يوه ښه بېلگه گڼلای شو. دا کتاب يوه سياسي او اجتماعي کيسه ده چې کرکټرونه يې حيوانات دي. په کيسه کې سرکوزان د څو نورو حيواناتو په مرسته انقلاب کوي، د فارم خاوند له فارم څخه شړي، د فارم ټول واک په لاس کې اخلي او وروسته واکمنه ډله يو د بل په شکنجه کولو او وژلو پيل کوي. دا کتاب چې پر کمونيزم نقد او د پخواني شوروي اتحاد سيمبوليک انځور بلل کېږي، خورا لوړ شهرت لري او د نړۍ په څو ژبو ترجمه شوی دی.

په پښتو ژبه کې (سپي څنگه مډالونه وگټل؟) طنز کرکټرونه هم حيوانات دي. دا داستان د دوو سپيو خاطرات دي چې يو سپی (جنرال براون جيت) او په افغانستان کې د امريکا له نظامي قواوو سره کار کوي او بل سپی (چارچشمه) نومېږي چې په کابل کې ژوند کوي. د جنرال جيت وروستۍ دنده د جمهوري رياست په ماڼۍ (ارگ) کې د خلکو تلاشي کول دي.

يوه ورځ چارچشمه تر يوې مورۍ يا سوږې ارگ ته ورننوي او له جنرال جيت سره وينې. جنرال جيت له چارچشمه سره خواخوږي ښکاره

کوي، خپلې ځانگړي کوټې ته يې بيايي، اوبه او خواړه ورکوي او بيا د زړه خواله سره کوي. داستان د گوانتنامو، ابوغريب، باگرام او کندهار په زندانونو کې د امريکايي عسکرو ظلمونه او کابل کې د جهادي تنظيمونو خپلمنځي جگړې او ناخوالي انځوروي. (۵۵: ۳۶ - ۵۱ مخونه)

۴: خيالي نړۍ (Utopia)

دې تخنيک ته په فارسي کې (ارمان شهر) وايي او معمولا په داستاني طنزونو کې کارول کېږي چې کرکټرونه، چاپيريال، مهال، خبرې، کشمکش، پېښې او داسې نور اړخونه يې خارق العاده او غير طبيعي وي. له دې تخنيک څخه د لومړي ځل لپاره تر ميلاد (۱۲۰) کاله مخکې يوناني مورخ او ليکوال (لوسيان) کار اخيستی دی. د لوسيان داستان د (هیرودت) او (هومر) د سبک له مخې پاروډي شوی چې داسې پيل کېږي: ((موږ له خپلو پنځوسو ملگرو سره په سمندر کې سفر پيل کړ. اتيا ورځې وروسته مو کښتۍ يوې داسې جزيرې ته ورسېده چې له عجيبه رازونو څخه ډکه وه. له يوه ډبرليک څخه پوه شوو چې (هراکلس) تر دې ځايه پورې هم راغلی دی)) . په دې داستان کې نورې عجيبه پېښې هم راغلي دي، مثلاً وايي چې ((يوه زوروره دوږدوړکه (بربوکی) راغله او زموږ کښتۍ يې هوا ته پورته کړه. په هوا کې پورته کېدو، پورته کېدو، پورته کېدو چې اخير سپوږمۍ ته ورسېدو. هلته مو وليدل چې د سپوږمۍ اوسېدونکي پر غټو غټو مرغانو سپاره او د لمر له اوسېدونکو سره د يوه ستوري د ملکيت پر سر په جگړه بوخت دي. په پای کې زموږ کښتۍ بيرته سمندر ته راکښته او يوه نهنګ ژوندۍ تر

ستوني تېره کړه. د نهنگ په خېټه کې یو سمندر اوبه ولاړې وې. د سمندر په منځ کې مو یوه جزیره ولیده او په جزیره کې یو لوی ځنگل هم و. څرنگه چې موږ ډېر وېرېدل، نو په منډه جزیرې ته ورغلو او هلته پټ شولو. یو څه وخت وروسته مو زړه تنگ او په جزیره کې مو ځنگله ته اور واچاوه. د نهنگ نس د ځنگله د اور په لمبو وسوځېد او موږ یې تر خوله بیرته راوغورځولو.)) په سمندر کې دا سفر دوام کوي او د (اودیسه) غوندې یوې عجیبه نړۍ ته رسېږي. داستان له مبالغې، درواغو او خیالي انځورونو څخه ډک دی. لوسیان غوښتي چې په خپل دې طنز سره د خپل وخت سیلانیان مسخره او درواغجن وښيي. (۴۲):

(۴۹۵ - ۵۱۲ مخونه)

۵: آیروني (Irony)

آیروني هغه طنز ته ویل کې چې د کنایې صنعت پکې کارول شوی وي. آیروني د طنز لیکلو لپاره تر ټولو غوره، موثر او ګټور تخنیک دی. مشهور امریکایي لیکوال (چارلز برسلر) وايي چې آیروني د کلماتو داسې استعمال ته وايي چې په ښکاره یو مطلب ورڅخه څرګندېږي، خو په واقعیت کې د دې کلماتو برعکس مطلب ورڅخه مراد وي. د آیروني اساسي ځانګړتیا د ظاهر او باطن تر منځ تضاد دی. په دې تخنیک کې یو کرکټر په خوله یو څه وایي، خو اصل واقعیت هغه دی چې دی یې نه وایي. (۳۶: ۳۸ - ۴۷ مخونه)

(افغانستان ته د نوبل جایزه ورکول کېږي) طنز هم د آیروني تخنیک له مخې لیکل شوی دی. په دې طنز کې ولسمشر- یوه کمیسیون ته

وظیفه سپارلې وي چې له فقر او بېوزلۍ سره د مبارزې کولو لپاره پلان جوړ کړي. د دې طنز يوه برخه داسې ده: ((د کميسيون مشر د غونډې پر مهال لکه مارتې چې شپېلۍ ووهې غاړه اوږده کړه او ويې ويل: که په افغانستان کې غريب خلک نه وای، نو غربت به هم نه وای. زما په فکر ترڅو چې مو په افغانستان کې غريب خلک نه وي ختم کړي، غربت به هيڅکله هم ختم نه شي. له دې خبرې سره سم د کميسيون ټولو غړو د تائيد په ډول چکچکې وکړې.

د دفاع وزارت استازې د خپلې نيکتايي غوټه ټينګه کړه او ويې ويل: دا خو واقعاً ډېر ښه نظر دی، خو ايا امريکا به په دې کار کې زموږ ملاتړ وکړي؟ د کميسيون مشر په خندا اوږې پورته واچولې او ويې ويل: ته هم عجيبه خبرې کوي؟ امريکايان خپله هره ورځ پر غريبو خلکو بمبارۍ کوي او بل نو دا د غربت ختمولو لپاره تر ټولو اسانه او ارزانه لار ده. موږ وليدل چې کله موږ له شېرپور څخه غريب خلک وشړل، نو هلته غربت هم ختم شو. که موږ له هغوی سره مرستې کولای، نو ميليونونه ډالرو ته اړتيا وه، خو اوس يوازې يوه بلډوزر دا اړتيا پوره کړه. له غربت سره د مبارزې کولو پلان اساسي ټکی دا دی چې ټول وزارتونه مکلف دي چې بېوزله خلک وځپي، کله چې بېوزلان ختم شول، غربت خپله ختم کېږي. د اطلاعاتو او فرهنگ وزارت استازي يو وار د کميسيون مشر ته وکتل او بيا يې په ډډ اواز وويل: رئيس صاحب ډېر ښه وړانديز مو وکړ. تاسي گورۍ نړيوالې ټولنې له دې دومره ډېرو مرستو سره سره په افغانستان کې غربت ختم نه کړ، خو که موږ په خپلو لږو امکاناتو دا کار وکولای شو، زه باور لرم چې د سړکال د نوبل جايزه به

خامخا افغانستان ته ورکړل شي)). (۵۶: ۵۲ - ۵۷ مخونه)

۶: تشبیه

تشبیه عربي کلمه ده چې په لغت کې ورته والي ته وايي، خو د ادبي اصطلاح له مخې په یوه مانا کې د دوو شیانو ګډون تشبیه بلل کېږي. د تشبیه غرض یا هدف د مشبه تعریف، د حال بیان، ستایل او بډیو ښکاره کول دي، خو په طنزي تشبیه کې هدف معمولاً د مشبه بدوالی او مسخره کول وي. د تشبیه په تخنیک کې مبالغه راځي، مشبه له خپل تناسب څخه وزي او د خندا وړ ګرځي. (۳: ۴۲ - ۵۰ مخونه)

کله چې په طنز کې د یو منفي کرکټر ذهن، جسم او اجتماعي موقف له یو بد شي سره تشبیه شي، نو د خلکو سترګو ته هغه بد شی درېږي، له یوې خوا خندا ورځي او له بلې خوا یې منفي کرکټر په نظر کې سپک ایسي او قهر یې ورته راځي. د طنزي تشبیهاو څو بېلګې ((د نصر و لالا واده)) نومي طنز کې موندلای شو:

((نصر و لالا چې به پر لاره روان و، نو لکه کبار بایسکل ټولو پرزو یې کړی او غرنجی کاوه. د زنگنو تکلیف یې هم درلود، لکه غورازه موټر بې له تېله کولو نه چالانېده. عمر یې تر اويا کالو اوښتی و، خو دا چې د تارياکو په پیسو مست و، نو په ودونو نه مړېده او دا یې څلورم واده و. که څه هم درې نورې ښځې یې ژوندۍ او په صورت جوړې وې، خو نصر و لالا لکه پوډري په ډېرو ودونو روږدي شوی و.

کله چې د آئینه مصحف وخت راغی، نو ښځو نارې کړې چې هلک راوړی. نصر و لالا لکه زعفران له شرمه تک ژړ و اوښت، پر یوه او بل انډي

شو، لکه موټر چې گېر ته نه لوېږي، خر خر او غور غور یې پورته شو، خو بیا هم نه شوای ولاړېدای. په دې وخت کې یې ځوان زوی راغی او هغه یې په غېږ کې د ناوي خونې ته بوت. په لاره کې یې پښې لکه د الوتکې ټایرونه چې نه ايله کېږي هماغسې ټولې پاته وې.

نصرو لالا د شپاړس کلنې ناوي څنگ ته پر تخت ناست و. پر ژېړبخونه ږیره یې شنه نسوار داسې ځلېدل لکه د رسامۍ چټل نویسه کتابچه. نصرو لالا لکه د پرتوگانش لرگۍ داسې ډنگر و، د اس غوندې اوږد اوږبوز یې د ناوي خوا ته ورکور کړی و. اوږده غوږونه یې داسې ښکارېدل لکه د رکشې دوې دروازې چې خلاصې پاته وي. د ناوي څنگه ته داسې ښکارېده لکه توره پيشي چې په سپینه نکلي پیاله کې شیدې خټي.

نصرو لالا سگرېټې هم واهه، کله چې به یې خبرې کولې، نو د مستریانو خبره رینگ یې اواز کاوه او سړو یې هم ښه په درز کې شپېلۍ وهله. آئینه مصحف لا نه و پیل شوی چې زوم ټوخي شین کړ. ټوخي یې وار په وار پسې ډېرېده. له ټوخي سره به یې سر، اوږې او زنگنونه داسې په منظم ډول ښورېدل لکه ټرکټر چې چالان پاته وي او میتکاټونه، گېرونه او سټرینګ یې ښوري. د آئینه مصحف نندارچیانو، په تېره بیا خسرگنۍ ته دا اندېښنه ورولوېده چې داسې نه وي خدای مه کړه زوم له ټوخي سره یو ځای له بلې خوا هم وټوخي او پزه مو راپرې کړي.

سهار ملا اذان د نصرو لالا مشرې مېرور د ناوي د خونې ور وټکاوه. د خونې له دننه څخه یوازې د نصرو لالا غږومبۍ اورېدل کېده. د خونې ور له ټکېدو سره سم خلاص شو. د ناوي تر خوله د ځگونو نرۍ

برېښنده لیکه د زرین بالښت خوا ته تللې او په گړېوان کې یې په نسوارو لږلو پلاستيکي غاښونو یوه زامه نښتې وه. نصرو لالا لکه مست اوبښ تر خوله ځگونه بادول، په دې ځگونه کې یو و نیم زرین خالونه هم برېښېدل، تور او پنډ شونډان یې وښورول او د مرکانو ضد دوا خالي قطی. ته یې اشاره وکړه: ورته وگوره! دې بدمرغې ځان په خپله وواژه. خپل شل منه تاريک مې ارمان دي چې په ولور کې مې ورکړل. (۵۷: ۴۱۲) پرله پسې گڼه

۷: مبالغه (Exaggeration)

مبالغه د ټولو ملتونو په ادبیاتو کې لیدل کېږي. د دې صنعت لمن دومره لویه ده چې پر ادبیاتو سربېره په مجسمه جوړونه، نقاشۍ او سینما کې هم کار ځنې اخیستل کېږي. کله چې یو شاعر یا لیکوال د یوه شي ښه والی یا بدوالی داسې حد ته ورسوي چې پېښېدل یې سخت، نادر یا ناممکن وي، مبالغه بلل کېږي. مبالغه پر درې ډوله ده لکه تبلیغ، اغراق او غلو. په تبلیغ کې د یوه شي تصدیق یا تکذیب په داسې ډول کېږي چې تر اوسه پېښ شوی نه وي، خو د عقل او عادت له مخې امکان لري. په اغراق کې بیا د یو شي ستاینه یا غندل په دومره شدت سره شوې وي چې د عادت له مخې امکان نه لري، خو عقل یې مني. غلو بیادې ته وایي چې د یوه شي ستایل او غندل نه عقل مني او نه د عادت له مخې امکان لري.

څرنگه چې په طنز کې خلاف العاده انځور اساسي رکن دی، نو د مبالغې صنعت د دې کار لپاره خورا موثر او گټور تخنیک بلل کېږي. په

طنز کې مبالغه پر تبليغ، اغراق او غلو سربېره دوه نور ډولونه هم لري. دا ډولونه له دې دريو ډولونو سره تړاو لري چې يو لوی کول او بل کوچني کول دي. د دې تخنيک له مخې د ټولنې کوچني مسایل يا کوچني کرکټرونه خورا لوی ښودل کېږي او د ټولنې پام ورته راوړي. طنز ليکوال له خپل قلم څخه ذره بين جوړوي او لوستونکو ته يوه کوچنۍ سپړه د فيل غوندې غټه وړ ښيي. دغه ډول يو لوی زورواکی او شتمن سپړی خوار او سپک ښيي. دا کار له څو لارو کېدای شي. يو دا چې په الفاظو کې په نيم يا سپک نوم يادشي، لکه وزيرگی، پاچاگوټی، والي گی، چټل خان، ملک وشمه او داسې نور نومونو ياد شي او يا دا چې له لويو حيواناتو سره تشبيه او په دې ډول سپک معرفي شي. بله لار يې دا ده چې هغوی ته ځينې سپک اصطلاحات منسوب شي لکه د کاغذه دبب، فيل دی په خلفه تړلی دی او داسې نور نومونه او اصطلاحات ورته وکارول شي. بله لار يې دا ه چې هغوی په خپل عملي موقف او ژوند کې ناکام، کوچني او سپک وښوول شي. (۴: ۵۵ - ۵۸ مخونه)

افغان طنز ليکوال ښاغلی حميد مفيد چې په المان کې اوسېږي او په دري ژبه طنزونه ليکي، له دې تخنيک څخه خورا په ماهرانه ډول کار اخلي. د بېلگې په ډول به د نوموړي له (ادم اوږن) کتاب څخه يو طنز راواخلو: ((د المان د هامبورگ ښار په يوه مجلل هوټل کې پرتمينه او شانداره غونډه روانه ده. د هامبورگ ښاروال خورا په قاف او لام او فاتحانه انداز خبرې کوي. په غونډه کې د ماسکو، رياض، نيويارک او

نورو لویو هېوادونو ښاروالان مېلمانه او د چاپېریال ساتنې او خپلو ښارونو د پاک ساتلو په اړه بحث کوي.

په دې وخت کې د (یوهانس مولر) په نوم یو اروپایي چې د ښار په واټونو کې د تشناب د نشتوالي له امله د تالار برنډې ته راغی او داسې فکر یې کاوه چې دا تشناب دی. له خپل جیب څخه یې کاغذي دسمال راوايست، پزه یې په پاکه کړه او بیا یې دسمال لاندې واچاوه. تر دې وروسته یې په ارامه پتلون و ایست، لمن یې پر سر واړوله او پر اودس مات کښېناست. د ښښې شاته د مسکو ښاروال لومړی سړی و چې دا صحنه یې ولیده او په زوره زوره یې وخنډل. تر دې وروسته د ریاض ښاروال پوخ وهل او په زوره یې خندا شروع کړه. وروسته د ټولو وړپام شو او په ګډه یې خندا پیل کړل. د هامبورګ ښاروال له شرمه تک سور شو، د غونډې برخه والو ته یې وکتل، ویې لیدل چې ټول دباندي ګوري او ده ته یې پام نشته. وینا یې پرېښوده او پر خپل ځای کښېناست. (یوهانس مولر) چې پر کومه لار راغلی و، بیرته پر هماغه لار ولاړ، بس یوازې د ښارونو د پاک ساتلو په خاطر یې د هدفمندو انسانانو د روزنې په نړیوال کنفرانس کې چټلي وکړه. (۴۰: ۱۵۹ مخ)

۸: د ستاینې په ښه غندنه (الذم بما يشبه المدح)

په دې ادبي صنعت کې یو شاعر یا لیکوال په خپل کلام کې د یوه شي غندنه په داسې ډول کوي چې په ښکاره ستاینه، خو په حقیقت کې غندنه وي. لکه خوشال بابا چې وایي:

عادل پاچا پیدا شو

اورنگ شاه د دین غمخور

خپل پلار ترې په عدل

په فتوا وژني خپل ورور. (۵۴: ۱۵۰ مخ)

موږ په پښتو ژبه کې د دې تخنیک پر بنسټ جوړ شوي ډېر داسې اصطلاحات، محاورې، متلونه او کنایې لرو. مثلاً یوه اصطلاح لرو چې وایي: په پک چې ریشخند وهې، نو ورته ووايه چې څښپوره. کېدای شي داسې بېلگه هم ولرو: د ښار په یوه ګڼه ګونه ځای کې درنه چاودنه شوې او سلګونو ملکي خلکو ته یې تلفات اړولي دي. ولسمشر- د وژل شویو خلکو خپلوان ارګ ته د فاتحې او تسلیت لپاره وربللي دي. په وربلل شویو خلکو کې یو سپین ږیری د نورو په استازیتوب ولاړېږي او داسې وایي: ((جناب ولسمشره! قربان مو شم، تاسې ډېر مهربانه یاست. زموږ لپاره مو شپه او ورځ پر ځان یوه کړې او ملت ته خدمت کوئ، په تېره بیا په امنیتي برخه کې ستاسې خدمتونه له هیچا هم پټ نه دي. له کومې ورځې راهیسې چې تاسې ارګ ته تشریف راوړی، په ټول افغانستان کې یو ملکي سړی هم نه دی وژل شوی. تاسې د سولې اتل یاست، خدای مو سیوری زموږ له سر څخه مه لیري کوه، عمرمو ډېر شه، خدای مو تخت او بخت برقراره لره)).

۹: انطاق او تجنیس

تشخیص په لغت کې پېژندلو او انطاق نطق او خبرو کولو ته وایي، خو په ادبي اصطلاح هغه صنعت دی چې یو بې سا شي ته سا ورکړل شي

او بیا د هغه په ژبه خبرې ورسره وشي یا بې سا شيان تر خپل منځ خبرې وکړي او انسان ورباندې پوه شي. (۲۴: ۹۷ مخ)

دا صنعت په طنز کې تخیل پیدا کوي، یو شی له خپل تناسب او طبیعي حالت څخه باسي او په نتیجه کې د خدا لامل ګرځي، د بېلګې لپاره به د ښاغلي کاتب پاڅون (د زړه خواله) نومي طنز راواخلو: د کتابتون په یوه الماری کې دوو کتابونو په خپلو کې د زړه خواله سره کوله. لومړی کتاب چې له مخ نه یې خړې خاورې دوږېدلې، د څنگ ګاونډي ته وویل: پخوا ښه و د موجودۍ په وخت کې به خاورې اودوړې راځنې پاکېدلې، خو نن په خړو خاورو کې ډوب یو.

دوهم کتاب چې پر شونډو یې دوې ګوتې خاورې پرتې وې په ځواب کې وویل: پر خاورو شکر باسه. پر دې ووېرېږه چې سبا د خاورو پر ځای په ایرو کې ډوب نه شې. د دوهم کتاب خبره رښتیا شوه. سبا باقی شوي معتمد کتابتون ته اور واچاوه او د باقیاتو سندونه یې په مصرف مجرا شول. (۷: ۴ مخ)

۱۰: طباق الاضداد یا تناقض (Incongruity)

طباق په لغت کې یو ځای کولو او اضداد د ضد جمع ده، خو په ادبي اصطلاح کې هغه صنعت ته ویل کېږي چې یو شاعر یا لیکوال په خپل کلام کې دوې مخالفې یا متضادې ماناوې راوړي وي. دا تخنیک په طنز کې ډېر بریالی او د خدا لامل ګرځي. موږ وویل چې کله انسان له داسې حالت سره مخ شي چې له تناسب څخه وتلی او خلاف العاده ورته ښکاره شي، نو خدا ورځي، لکه د خبرو او عمل تر منځ تناقض، د

صفت او موصوف تر منځ تناقض، د لفظ او مانا تر منځ تناقض، د موظف او وظیفې تر منځ تناقض او داسې نور. مثلاً موږ باور لرو چې روغتون د روغتیا او شفا ځای دی. په روغتون کې اکثریت ناروغان تداوي او جوړېږي، خو که موږ له رسنیو څخه داسې خبر واورو چې له فلاني روغتون څخه د لومړي ځل لپاره دوه ناروغان روغ ووتل، د خندا وړ خبره ده. په دې اړه د آغلي ملالی بشیر یوه لنډه کیسه رااڅلو چې (غلبېل او کوزه) نومېږي. د دې کیسې نوم هم جالب او د اضرارو د تخنیک ښه مثال دی. په کندهار کې اصطلاح ده چې وایي: غلبېل کوزې ته ویل سوری. هدف یې دا وي چې غلبېل خپله سوری سوری و، خو کوزې ته یې پېغور ورکاوه چې ته سوری یې. په دې کیسه کې هم یوه بوډی خپله چیلیم ځکوي، خو د نورو سگرېټ ځکول لویه گناه ورته ښکاري. کیسه په دې ډول ده:

((پر اوار تېر ناستې بوډی د خټو دېوال ته شا ولگوله او مخامخ ولاړ ځوان له پوښتنو ډکو سترگو ته یې وکتل:

وی. زویه موږ یې داسې ښځه وه چې خدای دې ځنې ساته! د داسي موږ به څه لور وي.

ځوان: ولې موږې؟ په موږ یې څه شوي و؟ ښه خلک نه و؟ ژر راته ووايه څنگه خلک و؟

بوډی: زویه څه درته ووايم؟ که رښتیا راباندې وایې زما خو یې موږ خوښه نه شوه.

ځوان: ښه موږ یې څه کوې، زه خو یې له موږ سره واده نه کوم، لور یې څنگه وه؟

بودی: هی زما ساده زویه! د دې مور به څه لور وي. هر څومره چې ښه شي بیا هم د هغې مور لور به وي. پوهېږې چې مور یې څه کول؟ سگرېټ یې څکول، سگرېټ!

له دې خبرې سره سم بودی په دواړو غوږو نیولو سره د لاسو چلیپا جوړه کړه او بیا یې لمسی. ته ورغږ کړه: لورکی. هغه چیلیم مې را سم کړه چې سر مې چوي، بیا یې له ځان سره وویل: توبه خدایه توبه!
(۵: پرله پسې اتمه گڼه، څلورم مخ)

۱۱: بدلون (Distortion)

په دې تخنیک کې د یوې کلمې یا عبارت شکل یا مانا ته د خندولو یا مسخره کولو لپاره بدلون ورکول کېږي. دا ډول بدلون پر درې ډوله دی لکه لفظي بدلون، معنوي بدلون او گرامري بدلون چې دلته یې هر ډول لږ لږ تشریح کوو:

الف: لفظي بدلون: په دې ډول بدلون کې د یوې کلمې، جملې یا پاراگراف الفاظو ته بدلون ورکول کېږي. لکه اجماع په جماع، تحصیل په تعطیل، انتخابات په انتصابات، هنرمند په هنربند او صحت عامه په صحت خامه اړول. د دې بدلون یوه غوره بېلگه به د درې ناپوهانو (Three Idiot) نومي هندي فیلم څخه را واخلو. په دې فیلم کې د محصلینو د فراغت د غونډې لپاره چمتووالی نیول کېږي. غونډه خورا پرتمینه په پام کې نیول شوې چې د هندوستان لومړی وزیر او نور لوړپوړي دولتي چارواکي هم ورته رابلل شوي وي. د پوهنتون د ادارې

له خوا پرېکړه کېږي چې د محصلينو په استازيتوب به د دې پوهنتون يو بهرنی محصل (چیتور) خبرې کوي. دکتابتون مسئل د چیتور لپاره بيانیه په هندي ژبه لیکي، خو چیتور په هندي ژبه نه پوهېږي، نو پرېکړه کېږي چې چیتور به بيانیه ټکي په ټکي یادوي او په غونډه کې به یې هم له یاده وایي. مخکې تر دې چې چیتور لیکل شوې بيانیه ترلاسه او یاد یې کړي، د (رنچور) په نوم یو ډېر شوخ او ټوکی محصل په غلا او چل ول د چیتور کمپیوټر خلاصوي او په بيانیه کې د (چمتکار) کلمه په (بلتکار) اړوي. چمتکار په هندي ژبه کې ابتکار یا کارنامه او بلتکار جنسي تېري ته وایي. دا فیلم په کندهار کې (پلار پروډکشن کمپنی) په پښتو ډبله کړی او (کارنامه) کلمه یې په (عماله) اړولې چې په دې ډول یې دا بيانیه نوره هم د خدا وگرځولې ده. د بيانې پښتو متن په دې ډول دی:

((درنو حاضرینو، ښاغلو او آغلو! جلالتمآب لومړی وزیر پري پټي صاحب، درنو استادانو او محصلینو! السلام علیکم

نن که زموږ د پوهنتون نوم د لمر په شان ځلېږي، نو ویار یې یوازې د یوه سړي دی چې هغه زموږ د پوهنتون رئیس ډاکټر وایرس دی. دی ډېر زیارکښ او ستر انسان دی. له تېرو دېرشو کالو راهیسې په دې پوهنتون کې پرله پسې عماله کوي، هیله ده چې بیا به هم عماله کولو ته دوام ورکړي. د دې پوهنتون محصلین خو بیخي حیران شوی چې یو سړی په خپل ژوند کې دومره عماله څنگه کولای شي ها؟ ښاغلي ډاکټر وایرس تر ډېرو تجربو وروسته ځان دې ځای ته رارسولی دی. د

وخت قدر پېژندل او وخت په مناسب ډول لگول خو باید سپړی له ده څخه زده کړي.

نن موږ محصلین په پوهنتون کې یو، خو سبا به په هیواد کې او له هیواد څخه دباندې خپاره شو، زه باور لرم چې په هر هیواد کې چې اوسو، نو هلته به هم عماله کوو او د دې پوهنتون نوم به نور هم ځلوو. نړۍ ته به بنیو چې د عمالي کولو کوم ظرفیت چې د دې پوهنتون په محصلینو کې شته، هغه د نړۍ په هیڅ ځای کې هم نشته.

جلالتمآب لومړی وزیر صاحب!

موږ عمالي ته ډېره اړتیا درلوده، کور مو ودان چې زموږ پوهنتون ته مو عماله ورکړې ده. که څه هم عماله له هر چا سره شته، خو زموږ رئیس صاحب یې بیخي په جیب کې گرځوي او هیچا ته یې نه ورکوي. جلالتمآب لومړی وزیر صاحب! زه فکر کوم چې اصلا دا عماله تاسې ده ته په لاس ورکړې ده، تاسې یې وگورئ چې دی دا عماله څنگه پر ځای کاروي)).

ب: معنوي بدلون: په دې بدلون کې یوه کلمه یا عبارت د خپلې اصلي مانا پر ځای داسې مانا یا تفسیر کېږي چې د خدا وړ گرځي. د بېلگې په توګه به د ښاغلي کاتب پاڅون (ورکشاپ) نومي طنز راواخلو: ((ورکشاپ ترکیبي کلمه ده چې له (ورک) او (شاپ) څخه جوړه شوې ده. (ورک) دپښتو ژبې د ورک او لادرکه مانا لري او (شاپ) په لاتینه ژبه

کې دوکان یا هټۍ ته ویل کېږي، نو ویلای شو چې ورکشاپ هغه هټۍ ده چې سامان آلات او هر څه پکې ورک وي. که ورک هم نه وي، نو د ترمیم لپاره میاشتي میاشتي انتظار باسي. ډېر ځله داسې هم پېښېږي چې د سامانونو پرې پکې ورکې شي)). (۸: ۸ مخ)

ج: گرامري بدلون: په دې ډول بدلون کې د یوه لغت ریښې او گرامري جوړښت ته بدلون ورکول کېږي، مثلاً یو لغت یا جمله په مصنوعي ډول عربي، انگرېزي یا پښتو بلل کېږي لکه الکمپیوټر، الموټر، السورناچیه، الربابیه، ډوډیته المابامیه، الکبابت الشامیه او ضمنا بولانیه او شلومبیت الترویه او تر خوراک وروسته پرمخې پرېوتیه.

۱۲: سرچپه کول: (Reversal)

دا تخنیک هم بدلون ته ورته دی، خو توپیر یې دا دی چې په دې تخنیک کې یوازې یوه کلمه، یو مفهوم، یو شی او یو عمل سرچپه کېږي او په دې ډول له تناسب څخه وزی او د خندا وړ گرځي. مثلاً یو چا پښې پورته نیولي او پر لاسونو روان وي. د خندا پر ځای ژاړي، امیر د مامور نقش لوبوي، مقتدی ملامام ته نصیحت کوي. بې سواد باسواد ته زده کړه ورکوي، لوی سړی د کوچني کارونه کوي، نارینه د ښځو ځانگړي کارونه کوي. د بېلگې لپاره به د بي بي سي راډیو د پخواني خبریال ښاغلي گوهر رحمان گوهر خبره راواخلو، دی وایي: ((یو وخت مې په پېښور کې د پاکستان له ملي راډیو سره د خبریال په توگه کار

کاوه. یوه ورځ په سټوډیو کې نوکري وم او د خبرونو، راپورونو، مرکو، ویناوو او سندرو تر منځ مې په ژوندۍ بڼه اناونسونه ورکول. په دغه ورځ مو د نشراتو په مهالوېش کې د پاکستان د بابای قوم (بابای ملت) محمدعلي جناح وینا هم درلوده. د جناح وینا چې خپره شوه، نو ما باید داسې اناونس ورکړی وای: گرانو اورېدونکو! تاسې د بابای قوم قاید اعظم محمد علي جناح وینا واورېده، اوس به د گلنار بېگم په خواږه اواز کې یوه سندره واورئ، خو په اشتباه کې خبره راڅخه سرچپه شوه او داسې مې وویل: گرانو اورېدونکو! تاسې د بابای قوم قاید اعظم محمد علي جناح په خواږه اواز کې سندره واورېده، اوس به د گلنار بېگم وینا واورئ)).

۱۳: د خندا وړ نوم ایښودل

په دې تخنیک کې پر یوه شخص، ادارې، کار یا فکر باندې داسې نوم ایښودل کېږي چې د خندا او ملنډو وړ وگرځي. لکه لوېشټکی، جگلابو، ډارن، تورمخی، فیشتون، د تعرض وزرات، کېبل شاهي، سوټه کراسي، ټوپکسالاري او داسې نور. دا ډول نومونه هغه وخت ډېر د خندا وړ گرځي کله چې نوم له شخصیت سره سمون و نه لري، لکه بې سواد ته میرزاخان، ډارن ته دلاورخان، په ونه ټیټ ته چینارگل، بدرنگ ته بڼایسته خان او بوډا ته زلمی وویل شي. دغه ډول ځینو انسانانو ته د سپکاوي په نیت د حیوان نوم کارول هم د خندا وړ گرځي لکه خر، سپی، سرکوزی، چرگ، مېړی، گیدر، سورلندی، چنگابڼی، چونگېښه، خزدکه او داسې نور.

۱۴: ناسمه املا

ناسمه املا لفظي تخنيک بلل کېږي چې يو شمېر طنز لیکوال يې د لوستونکو د خندولو لپاره کاروي. د لوستونکو د خدا لامل دا دی چې د وخت په تېرېدو سره د انسان ذهن او سترگې له ځانگړي او مشخص لیکدود سره اشنا او د لیکدود په اړه خپل ذهن ته يو تصوير او تناسب سپاري، نو کله چې يوه کلمه يا جمله له طبيعي جوړښت او تناسب څخه وتلې ورته ښکاره شي، انسان ته خدا ورځي. د اوبو او برېښنا وزير ښاغلي ممتازالحق لنډ ژوند لیک د ناسم لیکدود يوه بېلگه ده.

د هوبو او برېځنا وزير شاه خلي مومطاض الهک لاندېزونديک شاه خلي مومطاض الهک د مرهون صراج الهک ژوی په (۱۳۴۸هـ ش) قال فه قابل قې دې نړۍ ته سترگې غړولي دي. ابتداعيه طاليماط يې د حلمند ولايت مرکز لښکرگاه قې فيل او د بقلوريا د پراغت سند يې د امريکا د جرثي هيات لارنسويل شاونزي چخه ترلاسه کړی دی. فه ۲۰۰۱م قال قې يې د بالپيمور فوختون چخه فه هيداره او طجارت کې د ماصتري سند ترلاسه کړی دی.

شاه خلي مومطاض الهک سانوي او ليصانث دده قري فه فاکستان کې په خسوسي ډهول طرثره قري جي. نوموړي د دده کړې فه بحير کې له زينو موصاتو سره هم قار کاوه. دغه ډول د امريکا فه تيقثاظ هيات کې له يوې غير انتفاهي موصصې ثره د وقيل او نړيوالو روابتو کې د هولسمشر سلاحکار حم فاته شوی دی.

د طنز ژبه

طنز له ادبياتو او ادبيات له الفاظو سره اړه لري. په ادبياتو کې ژبه د وسيلې تر څنگ هدف هم وي، ځکه چې ادبي ښکلا د الفاظو په بڼه راڅرگندېږي او لوستونکي تر اغېز لاندې راولي. انسان د وخت په تېرېدو سره له الفاظو سره عادت کېږي او دا الفاظ يې په ذهن کې يو تناسب جوړوي چې ولسي ژبه هم ورته ويلای شو. کله چې ولسونه په ژبه کې نوي لغتونه واورې، نو نه ورباندې پوهېږي او که پوه هم شي، نو خپل يې نه گڼي، هغه دې چې په نتيجه کې ژبه له تناسب څخه وتلې ورته ښکاري او نوي لغتونه يې د موسيقيت او آهنگ له پلوه پر غوږونو بڼه نه لگېږي. کېدای شي ولسونه د وخت په تېرېدو سره له نويو لغتونو سره عادت او وروسته يې خپل وگڼي، خو که په ليکنه کې په لومړي ځل له داسې کلماتو سره مخ کېږي، نو ستړي کېږي، له ليکنې يې خوا تورېږي او لوستل پرېږدي.

که څه هم ساده، روانه او ولسي ژبه د هرې ښې ليکنې ځانگړتيا ده، خو په طنز کې اړتيا بلل کېږي. څرنگه چې د طنز لوستونکي عام خلک دي او اکثره لوستونکي طنز د تفریح لپاره لولي، نو باید د طنز ژبه ساده او ولسي وي. طنز ليکوال باید داسې الفاظ غوره کړي چې د آهنگ تر څنګ عامه او څرګنده مانا هم ولري. په طنز کې ولسي-کنايې، محاورې، اصطلاحات، ولسي شعرونه او متلونه کارول او ځينو کرکټرونو ته جالب تکیه کلامونه ورکول نه يوازې دا چې ليکنه په زړه پورې کوي، بلکې د هرې سويې د خلکو لپاره يې لوستل اسانه کېږي.

د لفظي صنعتونو استعمال هم د طنزي ژبې يوه مهمه برخه ده. په لفظي صنايعو کې همدا الفاظ په هنري ډول سره اوډل کېږي او په طنز کې د خدا تومنه پيدا کوي. په ځينو باندبارونو کې به مو ليدلي وي چې يو څوک په خبرو کې اشتباه وکړي، يوه کلمه ناسمه تلفظ کړي او خلک يې پر خبرو خندي. موږ کولای شو چې په شعوري ډول ځينې کلمې يا جملې داسې سره واړوو چې د خدا وړ وگرځي. مثلاً يو نظامي قوماندان وايي: موږ د کومانډو لپاره داسې ځوانان غوره کوو چې له جسمي پلوه پياوړي وي. اوس که په دې جمله کې د (جسمي) پر ځای (جنسي) کلمه راوړو د جملې مفهوم بدلون مومي او د خدا وړ وگرځي. استاد نوميالی د (بازسازي) کلمه په (بادسازي) اړوي او د ثور د اوومې کودتا د طنز په ژبه داسې مسخره کوي:

د تمبه غوايي له بېخه سا وتله په تېزي

دوی ويل دا ده بازسازي، ما ويل دا ده بادسازي.

طنز لیکوال گڼ شمېر تخنیکونه په واک کې لري چې په مرسته یې په طنز کې خندوونکي انځور جوړ او کولای شي چې په دې ډول لوستونکو ته د ټولنې گڼ شمېر ظریف اړخونه وروښيي او هغوی وځنډوي، خو که و نه توانېږي چې د خپل طنز لپاره داسې سوژه پیدا کړي چې په خپل ځان کې د خدا مالګه لري او یا د خدا لپاره له معنوي صنعت څخه کار واخلي، نو لفظي صنعت اسانه کار دی او په طنزي لیکنه کې د خدا برخه پوره کولای شي.

په طنزي ژبه کې بله مهمه خبره په یوه موضوع پورې تړلي ځانگړي اصطلاحات او ترمینالوژي ده. موږ مجبور یو چې د طنز لیکلو پر مهال دا اصطلاحات مشخص او پر ځای وکاروو. مثلاً که غواړو د معاینې یا عملیاتو پر مهال له ناروغ سره د ډاکټر غیر مسلکي اخلاق وښیو، نو باید د معاینه کولو یا عملیاتو په بهیر کې ټول پړاوونه، اقرار او پرسونل په خپلو طبي نومونو معرفي کړو، که داسې و نه کړو، نو لوستونکی باور نه کوي چې دا د یوه روغتون انځور دی. کله چې د روغتون انځور نه وي، نو لوستونکو ته په روغتون کې نیمگړتیاوي هم نه شو ورښوولای. که پر یوه نظامي موضوع طنز لیکو، نو باید ټول مروج عسکري اصطلاحات په پام کې ولرو. که په طنز کې یو عسکر خپل قوماندان ته په (لالو ماما) ورغږ کړي، لوستونکی باور نه کوي چې گواکي دا دي یوه نظامي قطعه وي.

په طنز کې د اجتماعي ناخوالو په اړه د لوستونکي قضاوت کول د هدف یوه مهمه برخه ده او لوستونکی هغه مهال ښه قضاوت کولای شي چې د لیکنې تر اغېز لاندې راشي او د لیکنې تر اغېز لاندې هغه وخت

راتلای شي چې انځور واقعي غوندې ورته څرگند شي. که لیکوال په یوه موضوع پورې له تړولو ځانگړو اصطلاحاتو سره بلد نه وي، نو ښه به دا وي چې له یوه مسلکي شخص سره مشوره وکړي.

د موضوع تر څنگ د طنز لپاره د قالب انتخاب هم د طنز پر ژبه اغېز کوي. په ادبي لیکنه کې له گڼ شمېر ادبي تخنیکونو او تخیل څخه کار اخیستلای شو، خو په ژورنالستیک اثر کې هر ادبي صنعت نه شو کارولای. که د احمد په نوم د یوه ځوان د وژل کېدو پېښه په لنډه کیسه کې را اخلو، نو ویلای شو چې (د احمد په مرگ اسمان هم ډېر غمجن و، زړه یې تک شین و، سپوږمۍ هم په ویر لړلې وه، نن یې بیخي مخ انسانانو ته ور ښکاره نه کړ او د تورتم شاته پټه وه) خو که پر همدې پېښه راپور جوړوو، نو داسې ژبه نه شو کارولای. ژبه په ادب کې هم وسیله او هدف دی، خو په ژورنالیزم کې یوازې وسیله ده. په ادبي اثر کې الفاظ د ښکلا او موسیقیت لپاره غوره کېږي، خو په ژورنالستیک اثر کې د ژبې هدف یوازې د موضوع وضاحت او پیغام رسول وي، نو د طنز لپاره چې هر ډول قالب غوره کوو، مجبور یو چې په هماغه قالب پورې تړلې ژبه وکاروو.

ځینې طنزي تخنیکونه هم ځانگړې ژبه لري چې باید پام ورته وشي. د بېلگې په ډول پاروډي په طنز کې یو تخنیک دی. که یو کلاسیک سبک پاروډي کوو باید ژبه یې د زړې نسخې غوندې وي. د بېلگې په ډول محمدیار یار د امیر کروړ ویاړنه پاروډي کړې ده. یار صاحب تر ډېره بریده هڅه کړې چې د امیر کروړ په ویاړنه کې راغلي لغتونه استعمال کړي. که څه هم د امیر کروړ په ویاړنه کې ځینې لغتونه اوس له

استعماله لوبډلي او يار صاحب هم په خپلو نورو شعرونو کې داسې لغتونه نه کاروي، خو د پارډي تخنيک دې ته اړ کې چې د امير کروړ د دورې ژبه استعمال کړي. په لنډ ډول ويلاى شو چې د طنز ژبه بايد روانه، ولسي، له موضوع، قالب او طنزي تخنيک سره سمه انتخاب شي. که طنز ليکوال خندوونکې سوژه نه شي پيدا کولای يا معنوي صنعت سم نه شي کارولای، نو کولای شي له لفظي صنعت څخه کار واخلي او په دې ډول په طنز کې خندوونکى قوت پيدا کړي.

د طنز لیکلو عملي پړاوونه

تر دې ځایه مو د طنز پر تیوري بحث وکړ. اوس به د موضوع دا اړخ وڅېړو چې په عملي ډول طنز څنگه ولیکو؟ کوم کار لومړی او کوم یې وروستی وکړو؟ له سره تر پایه کوم ټکي په پام کې ونیسو او له کومو پړاوونو څخه تېر شو؟ هر لیکوال د لیکلو ځانگړې کړنلاره او ډول ولري، خو د طنز لیکلو پړاوونه له نورو لیکنو سره توپیر لري. زه غواړم په دې بحث کې تر ډېره بریده له لوستونکو سره خپلې شخصي تجربې شریکې کړم. زه طنز په پنځو عمده پړاوونو کې لیکم چې په دې ډول دي:

۱: موضوع غوره کول

د طنز لیکلو په بهیر کې سوژه یا موضوع غوره کول لومړی گام دی. موضوع معمولا درې سرچینې لري لکه تجربه، مشاهده او مطالعه. د لیکوال خپلې تجربې تر ټولو ښه سرچینه گڼل کېږي، ځکه پېښه ورباندې تېره شوې، اغېز یې ورباندې کړی، ذهن یې ورنارامه کړی او په پېښه پورې تړلي ټول اړخونه یې په خپلو سترگو لیدلي دي لکه

مکان، زمان، کرکټرونه، د پېښې عوامل، نتیجه او داسې نور اړخونه. تر ټولو مهمه دا ده چې لیکوال د پېښې کرکټر پاته شوی دی.

په ظاهره د طنز لپاره موضوعات ټاکل اسانه کار برېښي. لیکوال کولای شي د اجتماعي ناخوالو یو اوږد لیست چمتو کړي، خو په دې لیست کې هره موضوع به تش جسد ته ورته وي چې روح یې اجتماعي انتقاد او د خدا تومنه ده. کېدای شي له انتقاد سره د ادبي صنعت په مرسته خندوونکي انځور هم وټرو، خو ولسي رنگ به یې کمزوری وي، نو ښه به دا وي یوه داسې موضوع غوره کړو چې ولسي- کیسه هم ورسره تړلې وي. د دې کار یوه ګټه دا ده چې دا ډول کیسې په خپل ځان کې د خدا تومنه لري. دوهم دا چې پوهېږو موضوع څومره مهمه او د خلکو له ورځني ژوند سره تړلې ده. دریم دا چې موضوع له ولس څخه راوتلې ده، که د هنر په ګڼه او لوړ تخیل سینګار او بیرته ولس ته وړاندې شي، ولس خپل انځور پکې ویني او د زړه له تله یې خوښوي.

که لیکوال پام وکړي، نو په خپل ورځني ژوند کې یې خامخا داسې څه تجربه کړي او یا ورسره مخامخ شوی چې طنز ورباندې لیکل کېدای شي. د بېلګې په ډول یو لیکوال په خپل موبایل کې کړیډیټ جمع کوي، خو کله چې خپل یو دوست ته زنگ وهي، نو د مخابراتي شبکې له خوا ورته ویل کېږي چې تاسې کافي کړیډیټ نه لرئ. په دې وخت کې لیکوال حیرانېږي، له ځان سره وایي چې ما خو همدا اوس کړیډیټ جمع کړ، شبکه ولي داسې وایي؟ په دې وخت کې د مخابراتي شبکې د شکایاتو نمبر ته زنگ وهي او خپله ستونزه ورسره شریکوي. شبکه ورته وایي چې تاسې (اسلامي معلومات) نومي ځانګړی پیکېج یا بسته

فعاله کړې ده. کله چې په خپل موبایل کې کریدیت جمع کوي، نو پیسې یې د هماغه پیکېج له مخې په اوتومات ډول شرکت ته ځي او تاسې داسې فکر کوي چې خدای مه کړه زموږ شبکه ستاسې پیسې غلا کوي. په دې وخت کې لیکوال په قهر کېږي او د شبکې د خدماتي خانګې مامور ته داسې وایي: ((درواغ مه وایه، ما هیڅکله هم دا پیکېج نه دی فعاله کړی، بیخي ورسره بلد نه یم او بله خبره داده چې زه هندو یم، نو د اسلامي معلوماتو پیکېج به ولې فعاله کوم؟ ښکاره خبره ده چې ستاسې شبکه له مشتریانو څخه پیسې غلا کوي)).

لیکوال تر دې تجربې وروسته د نوموړي مخابراتي شبکې غلا ته متوجه کېږي او غواړي چې دا کار وغندل شي. د مخابراتي شبکو په اړه به خلک ډول ډول شکایتونه لري، خو لیکوال ته دا موضوع ځکه مهمه ده چې یو خو یې دی قرباني شوی او بل نو د ده تجربه پکې شامله ده. دا تجربه د لیکوال کار اسانه کوي، ځکه کیسه په خپل ځان کې انتقاد او د خدا تومنه دواړه لري او په لږ بدلون سره طنز ورباندې لیکل کېدای شي.

د موضوع موندلو بله سرچینه مطالعه ده. دلته زموږ هدف د چاپي موادو مطالعه نه، بلکې ټولې هغه کیسې او پېښې دي چې لیکوال ته د خلکو، کتابونو او رسنیو له لارې رسېږي. د بېلګې په ډول د کورنیو چارو وزیر د نشه یي توکو پر ضد د مبارزې په اړه مطبوعاتي کنفرانس رابللی وي. یو خبریال له وزیر څخه داسې پوښتنه کوي: د کابل په ډېرو ځایونو کې هیروئین په ښکاره ډول او سپینه ورځ خرڅېږي. ایا تاسې دا خلک نه شئ نیولای؟ نه پوهېږئ چې دا پوډر چېرې جوړېږي، له کومه

ځایه راځي، سوداگر یې څوک دي او څوک لاس ورسره لري؟ وزیر په خندا ورته وايي: ((موږ د بشري خواخوږۍ له مخې د پوډرو دوکانونه نه بندوو، ځکه چې په کابل کې زرگونه پوډریان ژوند کوي، که موږ د پوډرو خرڅولو دوکانونه وټرو، پوډریانو ته پوډر نه رسېږي او په تکلیف کېږي، ان دا چې کېدای شي مړه شي، ځکه هغوی دومره توان او پیسې نه لري چې پوډر خپله له بهرنیو هیوادونو څخه راوارد کړي او یا دي د پوډرو رانیولو لپاره لیري سیمو ته ولاړ شي)).

په رسنیو کې دې ته ورته زرگونه خبرونه او راپورونه خپرېږي چې لیکوال ته موضوع ورکوي. د بېلګې په ډول لیکوال په ټکسي کې سپور دی او له (الف) راډیو څخه داسې یو خبر اوري: ((په کابل کې د تور صمد په نوم یوه مشهور غله ځان پولیسو ته وسپاره. تور صمد د پولیسو له خوا د څو نفرو په وژلو او ګڼ شمېر غلاوو تورن شوی دی. پولیسو له دوو کالو راهیسې د هغه د نیولو هڅه کوله، آن دا چې د هغه د وژلو یا ژوندي نیولو پر سر یې لس ملیونه افغانۍ نغده جایزه هم ایښې وه، خو تور صمد ترې تم و او هیڅوک نه پوهېدل چې هغه به چېرې پټ شوی وي. تور صمد نن سهار لس بجې په کابل کې پولیسو ته تر سپارلو مخکې (الف) راډیو ته وویل چې دی ځکه ځان پولیسو ته سپاري چې غواړي د ده پر سر ایښوول شوې جایزه په خپله وګټي)).

په دې خبر کې که څه هم د خندا تومنه شته، خو اجتماعي انتقاد ورپورې تړل نور فکر او کار غواړي. کله چې موږ د خلکو له خولې یا رسنیو کې داسې خبرونه یا راپورونه اورو، نو ضرور نه ده چې هغه پېښه کټ مټ راواخلو، داسې کیسې موږ ته د اجتماعي انتقاد او خندا اغېز

شوي ډېر ښه مواد په لاس راكوي، كېدای شي په يوه پېښه كې يوازې د خندا مالگه موجوده وي، خو ليكوال بايد دا مواد په ډېر هنرمندانه ډول پاڅه، ليكنې ته چمتو او پاته اړخونه يې بشپړ كړي. ليكوال بايد خامخا په كيسه كې نغښتې انتقاد، د خندا علت، د پېښې مكان، زمان، كركټرونه او نور اړخونه څه ناڅه بدل كړي، كه داسې ونه كړي، نو ليكنې ته يې ټوكه يا شفاهي طنز ويلاى شو چې د ليكوال ملكيت نه بلل كېږي.

د موضوع موندلو دريمه سرچينه مشاهده او ولسي- بانډارونه دي. ليكوال خامخا په ټولنه كې داسې څه په خپلو سترگو ويني او يا يې له خلكو اوري چې كه لږ بدلون وركړل شي، نو په ټول پوره طنزونه ځنې جوړېدای شي. د بېلگې په ډول يو سړى په بانډار كې ناست او د دولتي مامورينو له رشوت څخه سر ټكوي. وايي له كوچنيو مامورينو څخه نيولې بيا تر وزيرانو پوري ټول په فساد ككړ دي. بل ورپسې راغبرگه كړي چې ولسمشر خپله له فاسدو او رشوت خورو سره شريك دى، كه ورسره شريك نه واى، نو فاسد مامورين به يې نه مقرر كول او يا به يې جزا وركړې واى، خداى مي دي غاړه نه بندوي كه ولسمشر له هر مامور سره شريك نه وي، نو له وزيرانو سره خو خامخا شريك دى، هسې درواغ وايي چې زه له فساد سره مبارزه كوم، داسې كوم او هغسې كوم. بل بانډاري بيا وايي: ياره زه خو وايم كه ولسمشر رښتيا هم له فساد سره مبارزه كوي، نو خپل ټول وزيران، مرستيال وزيران، رئيسان، واليان او نورې غټ بلاوي دي په يوه پلمه ارگ ته وروغوړي او بيا دي د دوى په

منځ کې ځانمرګي وکړي، په دې ډول به له افغانستان څخه فساد یو مخ ورک شي.

اوس که په دې ولسي بانډار کې د خلکو نظریات سره راغونډ کړو، نو نه یوازې دا چې د طنز لپاره مو یو ښه موضوع پیدا کړه، بلکې د طنزي کیسې یو ښه پلاټ مو هم تر ګوتو کړ. په دې کیسه کې هم اجتماعي انتقاد او هم د خدا تومنه شته، خو دا چې ولسمشر په څه ډول په ارګ کې ځانمرګی کوي د خدا پله یې نوره هم غني کېدای شي. زما د ډېری طنزونو موضوعات او کیسې له ولسي بانډارونو غوره شوي دي. زما یو طنز (په ارګ کې ځانمرګی) چې په (۱۳۹۲ ه ش) کال لیکل شوی، موضوع او پلاټ یې د پورتنی ولسي-بانډار څخه غوره شوي دي.

۲: د موضوع په اړه خپرنه

کله چې لیکوال موضوع غوره کړه باید په ذهن کې یې ښه پخه کړي. داسې نه شي چې لکه ډاګې یا پوسته رسوونکی کیسې له ولسي-بانډارونو څخه راواخلي او بیا یې کټ مټ په هماغه بڼه بیرته ولس ته ورسوي. لیکوال باید لکه یو مجسمه جوړوونکی د غره سپېره او زیره ډبره په خپلو هنرمندو ګوتو وتوري، د ولس د خوښې، اړتیا، ذوق او غوښتنو سره سم یې وسکني او بیا یې ولس ته وړاندې کړي. په لومړي ګام کې د موضوع ټولو اړخونو ته د لیکوال پام نه وراوړي، نو ښه لاره دا ده چې موضوع له ځان سره یادانېت او هغه اړخونه یې هم ولیکي چې تر دې مهاله د ده په ذهن کې راګرځي. تر یادانېت وروسته که څه هم لیکوال

په بل کار بوخت کېږي، خو ذهن یې له هماغې موضوع سره تړلی وي، که لږ وخت وروسته بیرته پر هغه موضوع کار وکړي، نو موضوع به یې په ذهن کې ښه پخه او انکشاف ته چمتو شوې وي.

کله چې موضوع په ذهن کې پخه شوه او لیکوال ډاډه شو چې موضوع په لیکنه ارزې، نو باید د موضوع په اړه څېړنه وکړي. مثلاً که موضوع طبي وي، نو باید له ډاکټر سره مشوره وشي. که څه هم ډاکټر به لیکوال نه وي، خو لږ تر لږه په طبي اصطلاحاتو کې مرسته کولای شي. د موضوع د مسلکي څېړنې تر څنګ له لیکوالو سره مشوره کول هم ډېره ګټه لري. که څه هم ځینې لیکوال دا کار شرم ګڼي یا ډارېږي چې څوک به یې موضوع غلا او یا به ناسمه مشوره ورکړي، خو ما (همت) د لیکوالو له سلا مشورو ډېره ښه نتیجه ترلاسه کړې ده. له داسې لیکوالو مې هم ډېر څه زده کړي چې آن د طنز الف و با هم نه پېژني. زه ځینې وختونه خپل طنزونه تر خپرېدو مخکې عامو خلکو ته هم لولم او د هغوی غبرګون گورم. غواړم پوه شم هغه هدف چې ما د طنز لپاره ټاکلی ایا خلک یې احساس کولای شي؟ ایا دوی ته خندا ورځي او د خندا په پای کې اجتماعي ناخوالو ته متوجه کېږي؟ ایا د طنز ژبه خوږه، ساده او د پوهاوي وړ ده؟

لیکوال باید له ځانه وپوښتي چې ایا رښتیا یې طنز لیکلی او که یې په دې نوم هجوه، هزل یا کومیدي اثر لیکلی دی؟ ایا رښتیا یې یوه اجتماعي بې عدالتی په ښه کړې او که یې په غیر شعوري ډول اجتماعي ارزښتونه تر پښو لاندې کړي دي؟ دې پوښتنو ته ځوابونه په یوازې سر نه شو موندلای، نو ښه به دا وي چې خپل اثار تر خپرېدو

مخکې له ولس سره شریک کړو. زه داسې خو لیکوال پېژنم چې لس شل کاله کاله د طنز په نوم لیکنې کوي، خو طنز نه شو ورته ویلای، هغه څه چې دوی یې طنز بولي نه یې خپله تعریفولای شي او نه یې لوستونکي هغسي انګېري.

ما څو واره له عامو خلکو څخه ډېر ښه نظریات اورېدلي دي. آن دا چې ځینې وختونه طنز ولیکم او د مشورې لپاره لازم څوک پیدا نه کړم، نو خپلو بچیانو ته یې لولم او د هغوی نظریات اخلم. زما په اند دا ضرور ده چې کله موږ کومه لیکنه ټولنې ته وړاندې کوو باید لومړی یې امتحان کړو چې مطلوبه نتیجه ورکوي که نه؟ که یې لازمه نتیجه نه ورکوله باید له سره کتنه ورباندې وکړو. زما په اند لیکوال باید تل ځان پوه کړي چې خلک د ده د لیکنو په اړه څه نظر لري؟ که داسي و نه کړي، نو د لیکنو سا به یې له زېږېدو سره سم ختلې وي.

۳: د هدفونو غوره کول

کله چې مو موضوع په ذهن کې پخه او لیکلو ته چمتو شوه، نو د هدفونو وار رارسېږي. په لیکنه کې هدفونه پر دوو برخو وېشلای شو چې یو اساسي او بل فرعي هدفونه دي. د بېلګې په ډول غواړو له کم عمره نجونو سره د بوداگانو سړو واده کول وغندو. تر غور وروسته پرېکړه کوو چې طنز د لنډې کیسې په بڼه لیکو. غواړو وښیو چې په کیسه کې د نصر و لالا په نوم اویا کلن بودا له یوې شپاړس کلنې نجلۍ سره د هغې له خوښې پرته واده کوي. اوس دې هدف ته د رسېدو لپاره باید څو فرعي هدفونه وټاکو. د بیلګې په ډول غواړو چې بودا د لوستونکو په

نظر کې سپک معرفي کړو، د هوس لېونی یې ونښو، دا کار یې بې ضرورته وگڼو، عملاً یې داسې ونښو چې یو ناوړه کار یې کړی، باطله لار یې غوره کړې او خلک کرکه ځنې کوي، په جسمي لحاظ کمزوری او آن دا چې پر خپلو پښو د ناوي خونې ته هم نه شي تلای. دا ټول هغه څه دي چې زموږ مرکزي هدف پیاوړی کوي.

په طنز کې د هدف تر څنګ د پیغام خبره هم خورا مهمه ده. هغه څه چې د لیکنې په هره لیکه او پاراګراف کې د لوستونکو پام هدفونو ته وړاوي پیغام بلل کېږي، نو ویلای شو چې پیغام هدف ته د رسېدو لپاره وسیله ده. که یو فرعي هدف دا وي چې نصر و لالا په جنسي-لحاظ کمزوری ونښو، نو دې هدف ته د رسېدو لپاره د دې انځوریز پاراګراف په مرسته پیغام ورکولای شو:

((نصر و لالا د ناوي له مخ څخه شال پورته کړ، خوله یې وپړه شوه، لکه د غوجلي مورې ژېړ او خیرن غاښونه یې ښکاره شول، په جېبونو کې یې گوتي ووهلې. د گوليو څو خیرن پاکټونه یې را وایستل، یوې او بلې خوا ته یې سره واپړول، بېرې وروځې یې لکه د تېرې خره راوځېدې، یو پاکټ یې ورپورته کړ او بیا یې بیرته په نورو پاکټونو کې ورواچاوه، له دې سره سم یې رنگ لکه زعفران ژېړ واوښت او له ځان سره وبونگېد: اوففففففففف! هغه زما د ځوانۍ گولۍ څه شوې؟ لکه چې راڅخه هېرې شوي دي)). کله چې گورو نصر و لالا د جنسي-قوت گولۍ خوري، نو په ذهن کې مو د طنز یو فرعي هدف یاني جنسي-کمزوري راگرځي، له دې سره سم مو د ښځو مظلومیت سترگو ته درېږي او له نصر و لالا څخه کرکه کوو.

لوستونکی د طنز لوستلو په بهیر کې د پیغامونو په مرسته په نوبت یوه یوه فرعي هدف ته متوجه کېږي او له مرکزي هدف سره تړاو ورکوي. کله چې لوستل پای ته رسېږي، نو د لوستونکي ذهن پر مرکزي هدف تمرکز کوي. هدفونه باید جلا پر یوه کاغذ ولیکل شي چې وروسته په شعوري ډول هر هدف ته جلا جلا پام وشي، خو که هدفونه و نه لیکل شي، نو کېدای شي یو ډېر مهم هدف راڅخه پاته شي. که څه هم د لنډکیو طنزونو لپاره د هدفونو یادښت ته اړتیا نشته، خو که طنزي ناول یا طنزي راپور لیکو، نو باید هدفونه یې مخکې له ځان سره یادښت او د لیکنې پر مهال په خپل نوبت پام ورته وکړو.

۴: د لوبښي یا قالب غوره کول

کله چې مو موضوع، څېړنه او هدفونه غوره کړل، د دې وخت دی چې مناسب لوبښی، قالب یا چوکاټ ورته غوره کړو. باید پام وکړو چې لوبښی د محتوا په اندازه وي. که د طنز محتوا په څلوریزه کې ځایېږي باید د قصیدې په قالب کې یې وړاندې نه کړو او که محتوا د ناول په اندازه لویه وي باید د لنډې کیسې په قالب کې وړاندې نه شي. که کوچنۍ محتوا ته لوی قالب غوره کړو تاوان یې دا دی چې لوستونکی ستړی کوي، طنز بې خونده، وچ او بې مفهومه ورته ښکاري او په نتیجه کې یې لوستل پرېږدي. دغه ډول که لویه محتوا په کوچني چوکاټ کې وړاندې کړو د موضوع جزیات نه شو وړاندې کولای، په دې صورت کې مجبور یو د موضوع ټولو اړخونو ته پام و نه کړو، پر هر څه سرسري تېر شو چې په نتیجه کې د طنز هنري او ریالستیک اړخ کمزوری کېږي.

د قالب په غوره کولو کې د لیکوال استعداد او تجربه هم ضرور ده. که څوک شاعر نه وي، نو د نظم په ښه طنز نه شي لیکلای، که په داستاني لیکنو کې برلاسی نه وي، نو د ناول، لنډې کیسې یا سفرنامې په قالب کې ښه طنزونه نه شي لیکلای. دغه ډول که څوک خبريال نه وي، نو په ژورنالیستیک قالب کې لیکل شوي طنزونه یې د خلکو نه خوښېږي، نو په کار ده چې لیکوال په هغو قالبونو کې طنزونه ولیکي چې پر هغه پوره حاکمیت ولري.

۵: د طنز لیکلو تخنیکونه غوره کول

تر قالب یا لوبښي وروسته باید د طنز لیکلو تخنیکونه غوره شي. مخکې مو ویلي وه چې طنز له دوو اساسي ارکانو څخه جوړ دی چې یو اجتماعي انتقاد او بل خندوونکی انځور دی. انتقاد کول ډېر اسان کار دی، آن دا چې عام خلک هم انتقاد کولای شي، خو انتقاد له خندوونکي انځور سره تړل او بیا هغه په هنري انداز سره وړاندې کول په طنزي تخنیکونو یا ادبي صنعتونو پورې اړه لري.

د تخنیکونو غوره کول هم تر یوه بریده د طنز په موضوع او محتوا پورې اړه لري. تور طنزونه ځان ته جلا او سپین طنزونه جلا تخنیکونه لري. مثلاً آیروني، د ستاینې په ښه غندنه او گروتیسک هغه صنعتونه دي چې په طنز کې د انتقاد خوا ځلوي او د ترخه یا تور طنز لپاره ښه نتیجه ورکوي. دغه ډول پاروډي، تشبیه، بدلون، مبالغه، سرچپه کول او ناسمه املا بیا هغه تخنیکونه دي چې په طنز کې د خندا اړخ پیاوړی چې له دې ډول تخنیکونو څخه معمولا د سپین طنز په لیکلو کې کار

اخیستل کېږي. که لیکوال د طنز تر لیکلو مخکې خپل استعداد او
طنز محتوا ته پام وکړي او بیا په هغه رڼا کې د طنز لیکلو صنعتونه له
ځان سره یادښت کړي، نو په ټول پوره طنز لیکلای شي.

پای

ماخذونه:

- ۱: الفت، گل پاچا، (۱۳۳۹ هـ ش) ليکوالي، املا او انشا، کابل: پښتو ټولنه
 - ۲: اديب، عبدالکافي (۱۹۹۰ م) خورې پاڼې، چارسده، پښتونخوا: ملت پبليکېشنز
 - ۳: بېنوا، عبدالروف، (۱۳۹۰ هـ ش) ادبي فنون، کندهار: علامه رشاد خپرندويه ټولنه
 - ۴: باختري، منيژه، (۱۳۸۸ هـ ش) انگيښ نيشخند و شرنگ نوشخند، کابل: انتشارات سعيد
 - ۵: بشير، ملالی، (۱۳۹۵ هـ ش) غلبېل او کوزه، کندهار: ټاټوبی
- جریده، خلورم کال، پرله پسې اتمه گڼه

۶: پاڅون، کاتب، (۱۳۷۶ ه ش) د ښار په سټيډيوم کې، پېښور: دانش

خپرندويه ټولنه

۷: پاڅون، کاتب، (۱۳۷۶ ه ش) پندونه او خوندونه، پېښور: دانش

خپرندويه ټولنه

۸: پاڅون، کاتب، (۱۳۷۶ ه ش) د ښجاره هټۍ، پېښور: دانش

خپرندويه ټولنه

۹: پولارډ، آرتر، (۱۳۷۸ ه ش) طنز، تهران

۱۰: جهاني، عبدالباري، (۱۳۹۳ ه ش) راز و نیاز، کندهار: نارنج

خپرندويه ټولنه

۱۱: حبيبي، عبدالحی، (۱۳۸۴ ه ش) د پښتو ادبياتو تاريخ، پېښور:

دانش خپرندويه ټولنه

۱۲: حبيبي، طلا، (۱۳۸۸ ه ش) طنز او خندا، کابل: دانش

خپرندويه ټولنه

۱۳: حلیم، صفیه، (۱۹۹۴ م) د سندباد اووه سفرونه، پېښور: دانش

خپرندويه ټولنه

۱۴: خټک، خوشال خان، (۱۳۹۳ ه ش) د خوشال کلیات، کابل:

دانش خپرندويه ټولنه

۱۵: خموش، عبدالقدیر، (۱۳۹۰ ل) په پښتو ادبياتو کې د طنز

پیدایښت او پایښت، ننگرهار: ختیځ خپرندويه ټولنه

۱۶: روهي، محمد صدیق، (۱۳۸۴ ه ش) د پښتو ادبياتو تاريخ، پېښور:

دانش خپرندويه ټولنه

۱۷: روهي، محمد صديق، (۱۳۸۶ ش) ادبي خپرنې، کابل: دانش

خپرنډويه ټولنه

۱۸: رحمانې، عبدالرحمن، (۱۳۹۴ ه ش) د موسيقۍ رنگونه او

پيوندونه، کابل

۱۹: رشيدې، جمشيد، (۱۳۹۱ ه ش) ادب تيوري، کابل: انتشارات

نامي

۲۰: زېرى، صالح محمد، (۱۳۹۰ ه ش) کليله او دمنه، کندهار: علامه

رشاد خپرنډويه ټولنه

۲۱: سادات، عاقله، (۱۳۹۳ ه ش) ادب خپرنه، پېښور: ميهن خپرنډويه

ټولنه

۲۲: شينواري، دوست، (۱۳۶۵ ه ش) د ادب د تيورۍ اساسونه، کابل:

دولتي مطبعه

۲۳: شميسا، سيروس، (۱۳۸۶ ه ش) انواع ادبي، تهران

۲۴: شېرزاد، محمد اقا، ادبي فنون، ۱۳۹۲ ش، کابل

۲۵: ښکلى، اجمل، (۱۳۹۱ ه ش) د کره کتنې مکتبونه، ننگرهار:

مومند خپرنډويه ټولنه

۲۶: ښکلى، اجمل، (۱۳۹۰ ه ش) کال سېکپوهه، کابل: دانش

خپرنډويه ټولنه

۲۷: ظفري، مظفر عالم (۱۹۹۶ م) اردو صحافت مين طنز و مزاح،

لاهور: پيروز سنز

۲۸: ظفر، ظفر خان، (۲۰۰۴ م) د ناوي لور، پېښور: يونيورستي بک

اجنسي

۲۹: عميد، حسن، (۱۳۸۱ ه ش)، فرهنگ عميد، تهران: موسسه

انتشارات امير کبير

۳۰: غني، غني خان، (۲۰۱۴ م) لټون، پېښور: يونيورسټي بک

ايجنسي

۳۱: غضنفر، اسدالله، (۱۳۹۲ ه ش) د نثر ليکلو هنر، ننگرهار: مومند

خپرندويه ټولنه

۳۲: فرياد، سيد فاروق، (۱۳۸۲ ه ش) هنر گرافيك، کابل

۳۳: قانع، عصمت، (۱۳۹۴ ه ش) د ياغيانو سرود، کابل

۳۴: کاني، محمد طاهر، (۱۳۹۴ ه ش) بهرني ليکوال، کابل: علومو

اکاډمي

۳۵: کريچلي، سيمون، (۱۳۴۹ ه ش) در باب طنز، تهران

۳۶: کوکه، داگلاس کالين، (۱۳۸۹ ه ش) آيروني، تهران

۳۷: مخلص، ولي محمد، (۱۳۷۶ ه ش) د لوی مخلص کليات، کوټه:

صحاف نشراتي موسسه

۳۸: مکي، ابراهيم، (۱۳۸۳ ه ش) شناخت عوامل نمايش، تهران

۳۹: مينه يار، عبدالوهاب، (۱۳۸۹ ه ش) د خيال پسرلی، هلمند:

هلمند ادبي بهير

۴۰: مفيد، حميد، (۱۳۹۱ ه ش) ادم اوپن، انتشارات تاک

۴۱: مرچنټ، ويليم ملوين، (۱۳۷۴ ه ش) کوميدې، ايران: کتابخانه

ملي ايران

۴۲: نوراني، جلال، (۱۳۹۱ ه ش) هنر طنزپردازي، کابل: بيهقي کتاب

خپرولو موسسه

۴۳: نوراني، جلال، (۱۳۸۹ هـ ش) ادبيات دراماتيک، کابل: انتشارات سعيد

۴۴: نوراني، جلال، (۱۳۹۰ هـ ش) پرودي و پرودي سازان، کابل: ميوند خپرندويه ټولنه

۴۵: نوراني، جلال، (۱۳۹۰ هـ ش) گروتيسک، کابل: ميوند خپرندويه ټولنه

۴۶: نظري، محمود، (۱۳۹۵ هـ ش) د طنز نړيوال تاريخ، لومړی ټوک، کابل: دانش خپرندويه ټولنه

۴۷: نظري، محمود، (۱۳۸۷ هـ ش) طنز څه شی دی؟ (۱۳۸۷ هـ ش) کابل: دانش خپرندويه ټولنه

۴۸: نظري، محمود، (۱۳۸۷ هـ ش) حاضر ځوابي کابل: دانش خپرندويه ټولنه

۴۹: هوتک، محمد، (۱۳۳۹ هـ ش) پټه خزانه، کابل: د پوهنې وزارت

۵۰: هېوادل، زلمی، (۱۳۷۹ هـ ش) د پښتو ادبياتو تاريخ، پېښور: دانش خپرندويه ټولنه

۵۱: هيوادل، زلمی، (۱۳۹۰ هـ ش) د پښتو نثر اته سوه کاله، کابل: دانش خپرندويه ټولنه

۵۲: هاشمی، محی الدین، (۱۳۷۲ هـ ش) د ليکوالۍ فن، پېښور: دانش خپرندويه ټولنه

۵۳: هاشمي، محی الدین، (۱۳۹۳ هـ ش)، د ادبپوهنې څانگې، کابل: د افغانستان د علومو اکاډمي

۵۴: همکار، محمد ابراهيم، (۱۳۹۲ هـ ش) بدیع فن او پښتو شاعري،

ننگرهار: مومند خپرندويه ټولنه

۵۵: همت، عبدالنافع، (۱۳۸۶ هـ ش) سپي څنگه مډالونه وگټل؟

کندهار: نارنج خپرندويه ټولنه

۵۶: همت، عبدالنافع، (۱۳۹۰ هـ ش) سياسي عينکې، ننگرهار:

مومند خپرندويه ټولنه

۵۷: همت، عبدالنافع، (۱۳۹۵ هـ ش) د نصرو لالا واده، کندهار:

سورغر اوونيزه، (۴۱۲) پرله پسې گڼه

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library